

**Zarządzanie i ekonomia
w warunkach nieciągłości.
Zrównoważony rozwój – cyfryzacja**

**Management and economics
under discontinuity.
Sustainable development – digitalisation**

**ZESZYTY
NAUKOWE 105**

Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu [2] 2024

THE WSB UNIVERSITY IN POZNAN
RESEARCH JOURNAL
2024, VOL. 105, NO. 2

**Management and Economics
under Discontinuity. Sustainable
Development – Digitalisation**

ZESZYTY NAUKOWE
WYŻSZEJ SZKOŁY BANKOWEJ W POZNANIU
2024, T. 105, NR 2

Zarządzanie i ekonomia w warunkach nieciągłości. Zrównoważony rozwój – cyfryzacja

redakcja naukowa
Mariola Grzebyk
Izabela Krawczyk-Sokołowska

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu
Poznań 2024

THE WSB UNIVERSITY IN POZNAŃ
RESEARCH JOURNAL
2024, T. 105, NR 2

Management and Economics under Discontinuity. Sustainable Development – Digitalisation

edited by
Mariola Grzebyk
Izabela Krawczyk-Sokołowska

WSB Merito University in Poznań
Poznań 2024

Redaktor naczelny czasopisma / Editor-in-chief

dr hab. Wiesława Caputa, prof. Uniwersytetu WSB Merito w Poznaniu

Rada naukowa / Scientific Advisory Board

Przemysław Deszczyński (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska)
Marek Dylewski (Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu, Polska)
Beata Filipiak (Uniwersytet Szczeciński, Polska)
Tadeusz Leczykiewicz (Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu, Polska)
Jan Szambelańczyk (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska)
Emilia Zimková (Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Słowacja)
Peter Krištofik (Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Słowacja)
Sergiy Gerasymenko (Narodowa Akademia Zarządzania w Kijowie, Ukraina)
Berni Mayer (Ostbayerische Technische Hochschule Amberg-Weiden, Niemcy)
Franz Seitz (Ostbayerische Technische Hochschule Amberg-Weiden, Niemcy)
J. Michael Geringer (Uniwersytet w Ohio, USA)
Svitlana Ishchuk (Państwowy Instytut Badań Regionalnych im. M.I. Dolishniego NAN Ukrainy, Lwów, Ukraina)
Dorota Jelonek (Politechnika Częstochowska, Polska)

Czasopismo umieszczone w bazach: Index Copernicus, BazEkon, PBN, CrossRef, ERIH Plus.

Czasopismo recenzowane według standardów Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Lista recenzentów na stronie <https://journals.wsb.poznan.pl/index.php/znwsb/recenzenci>
oraz w ostatnim numerze czasopisma z danego roku.

Journal included in the following databases: Index Copernicus, BazEkon, PBN, CrossRef, ERIH Plus.

Journal reviewed in compliance with the standards set forth by the Ministry of Education and Science.

A list of referees is available at <https://journals.wsb.poznan.pl/index.php/znwsb/recenzenci>
and published in the last issue of the Journal each year.

Procedura recenzowania / Review procedure

<https://znwsb.publisherspanel.com/resources/html/cms/FORAUTHORSINFO>

Redaktorzy naukowci (tematyczni) / Scientific (Theme) editors

dr hab. Mariola Grzebyk, prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego

dr hab. Izabela Krawczyk-Sokołowska, prof. Politechniki Częstochowskiej

Weryfikacja tekstów angielskich / English texts revised by

Grzegorz Grygiel

Redakcja i korekta tekstów w języku polskim / Polish texts edited by

Paulina Jeske-Choińska, Agnieszka Czapczyk, Lidia Kozłowska

Skład / Typeset by

Teodor Jeske-Choiński / gniazdo.pl

Projekt okładki / Cover design by

Jan Ślusarski

Publikacja finansowana przez Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu

Publication financed by WSB Merito University in Poznań

Wersja pierwotna — publikacja elektroniczna / Source version — electronic publication

© Copyright by Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu, 2024

ISSN 2719-6798

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu

ul. Powstańców Wielkopolskich 5, 61-895 Poznań

tel. 61 655 33 33

e-mail: journals@poznan.merito.pl

<https://journals.wsb.poznan.pl/index.php/znwsb>

Spis treści / Contents

Wstęp (MARIOLA GRZEBYK, IZABELA KRAWCZYK-SOKOŁOWSKA)	7
Introduction (MARIOLA GRZEBYK, IZABELA KRAWCZYK-SOKOŁOWSKA)	9
MAJA LOTKO	
Bezpieczeństwo płatności w erze cyfrowej.....	11
WIESŁAWA ILNICKA	
Sztuczna inteligencja – korzyści i zagrożenia	29
DANUTA KOZŁOWSKA-MAKÓŚ	
Wpływ cen transferowych na efektywność raportowania ESG w grupach kapitałowych	47
MAŁGORZATA BLASZKE	
Procedury zamówień publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych	55
GRACJAN CHROBAK	
Szacowanie wysokości podatku dochodowego od osób prawnych dla GK PKP Cargo S.A.	83
JAN PURZYŃSKI	
Wpływ wzrostu odpisu podatku dochodowego na rzecz organizacji pożytku publicznego na wysokość ich dochodów z tego tytułu.....	99
ADRIAN PRZYMUSZAŁA	
Listing Act – (R)ewolucja na rynku kapitałowym.....	111

Wstęp

W obliczu takich wyzwań, jak wojna na Ukrainie i transformacja cyfrowa, zrównoważony rozwój staje się kluczowym elementem zapewnienia rozwoju społeczno-ekonomicznego. Artykuły zawarte w bieżącym numerze stanowią przegląd teoretycznych i empirycznych rozważań związanych z szeroko pojmowaną problematyką funkcjonowania gospodarki w warunkach nieciągłości. Przedstawione wyniki potwierdzają potrzebę kontynuacji szczegółowych analiz w celu interdyscyplinarnego i wieloaspektowego opisu zrównoważonego rozwoju z perspektywy zarządzania i finansów na poziomie przedsiębiorstw i regionów.

W artykule *Bezpieczeństwo płatności w erze cyfrowej* M. Lotko identyfikuje czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa użytkowników oraz ich obawy związane z płatnościami elektronicznymi. Przeprowadzone studia literaturowe i badania empiryczne pozwoliły na stwierdzenie, że poprzez edukację w zakresie standardów bezpieczeństwa bankowego można zwiększyć zaufanie użytkowników do płatności cyfrowych oraz poziom bezpieczeństwa transakcji.

Problematyką korzyści i zagrożeń związanych z zastosowaniem sztucznej inteligencji zajęła się W. Ilnicka. W opracowaniu wskazano, jak technologia zrewolucjonizowała naszą epokę, i opisano innowacyjne zastosowania SI, które – mimo różnych obaw i potencjalnych niebezpieczeństw – zapewniają nam możliwości dynamicznego rozwoju.

Wpływ cen transferowych na efektywność raportowania ESG w grupach kapitałowych to temat opracowania D. Kozłowskiej-Makós. Autorka wskazała kluczowe trendy i zależności między politykami cen transferowych a wskaźnikami ESG. Przeprowadzone rozważania pozwoliły na stwierdzenie, że przejrzysta polityka cen transferowych może wspierać raportowanie ESG, jednak jej wdrożenie wiąże się z dodatkowymi kosztami i złożonością regulacyjną.

W artykule *Procedury zamówień publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych* M. Błaszke skupiono się na problemach z interpretacją dokumentacji przetargowej, składaniem ofert i realizacją umów. Przeprowadzona analiza wykazała, że uproszczenie procedur, zwiększenie ich transparentności oraz lepsze dostosowanie do potrzeb rynku mogą przyczynić się do poprawy efektywności systemu zamówień publicznych i zwiększenia satysfakcji wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego.

Szacowanie wysokości podatku dochodowego od osób prawnych to temat artykułu G. Chrobaka. Autor przedstawia scenariusze szacowanych kwot podatku dochodowego od osób prawnych na dzień bilansowy w zależności od ustalonego z góry zysku/straty brutto oraz wahań wysokości różnic podatkowych.

J. Purzyński w swoim artykule zajął się badaniem wpływu zmian w ustawach podatkowych dotyczących zasad przekazywania odpisu podatku dochodowego na rzecz organizacji pożytku publicznego na dochody tych organizacji oraz liczbę darczyńców. Autor dokonał analizy zmian regulacji prawnych w zakresie przekazywania podatku i danych empirycznych w latach 2010–2024.

W artykule *Listing Act – (R)ewolucja na rynku kapitałowym* autorstwa A. Przy-
muszały przedstawiono aktualną sytuację na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie w zakresie możliwości pozyskiwania kapitału przez przedsiębiorców. Autor wskazał najważniejsze zmiany, jakie wywoła wprowadzanie nowych przepisów pakietu legislacyjnego Listing Act, oraz podjął próbę ich oceny i wpływu na polski rynek kapitałowy.

Pozostajemy w przekonaniu, że prezentowane artykuły spotkają się z Państwa życzliwym zainteresowaniem oraz, co byłoby szczególnie cenne, staną się przyczynkiem do polemiki i dalszych owocnych badań.

Życzymy Państwu przyjemnej lektury.

MARIOLA GRZEBYK

IZABELA KRAWCZYK-SOKOŁOWSKA

Introduction

In the face of challenges like the war in Ukraine and the digital transformation, sustainability, more than ever, is seen as a key prerequisite of socio-economic development. The articles included in the current issue offer an overview of theoretical and empirical perspectives on the problems associated with ensuring the sustainable development of an economy in the conditions of discontinuity. The findings presented by the authors confirm the need to continue research efforts in order to develop an interdisciplinary and multi-dimensional approach to sustainable management and finances at the level of companies and regions.

In the article entitled *Payment Security in the Digital Age*, M. Lotko identifies factors influencing users' sense of security and their concerns related to electronic payments. Based on a review of the literature and results of a questionnaire survey, the author concludes that by educating users about banking security standards and encouraging them to regularly change passwords, their level of trust towards digital payments and the level of transaction security can be increased.

The benefits and threats associated with artificial intelligence are discussed by W. Ilnicka. The article provides examples of how this technology has revolutionised many aspects of modern life by offering greater efficiency, convenience and personalization. However, all these innovations could disrupt the existing labour market and raise serious privacy concerns given the large and constantly growing amount of data processed by AI.

D. Kozłowska-Makós analyses the impact of transfer pricing on the effectiveness of ESG reporting in capital groups and identifies key trends and relationships between transfer pricing policies and ESG indicators. She concludes that that a transparent way of establishing transfer prices has a positive effect on the perception of ESG reports but its implementation is associated with additional costs and regulatory complexity.

In the article entitled *Public Procurement Procedures from the Perspective of Construction Contractors*, M. Blaszke focuses on problems associated with the interpretation of tender documentation, offer submission and contract implementation. Based on questionnaire data, the author concludes that efforts to streamline tender procedures, improve their transparency and adapt them to market needs market can help to improve the efficiency of the public procurement system and increase the level of satisfaction for all those involved in the investment processes.

In his article G. Chrobak describes results of a study analysing different scenarios for estimating the amount of corporate income tax. The author identifies temporary differences in the reported value of projected deferred tax assets, which depend on the predetermined gross profit/loss and fluctuations in the amount of tax differences.

J. Purzyński analyses to what extent an increase in the percentage of income tax transferred to public benefit organizations has affected their income from this source. In addition to describing changes in relevant regulations, the author looks at empirical data for 2010–2024 to determine the scale of the impact.

The article entitled *Listing Act – A (R)evolution in the Capital Market*, by J. Purzyński describes the current situation of the Warsaw Stock Exchange regarding capital acquisition opportunities available to businesses. The author identifies the most significant legal changes introduced by the new regulatory framework, particularly from the perspective of issuers.

It is the hope of the journal's editorial board that the articles included in the current issue will be interest to its readers and will inspire scientific debate and further research.

MARIOLA GRZEBYK

IZABELA KRAWCZYK-SOKOŁOWSKA

MAJA LOTKO

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
<https://orcid.org/0009-0007-4223-0495>
e-mail: majusslot@gmail.com

Bezpieczeństwo płatności w erze cyfrowej

Streszczenie. Artykuł dotyczy bezpieczeństwa płatności internetowych w erze cyfrowej. Celem przedstawionego badania było zidentyfikowanie czynników wpływających na poczucie bezpieczeństwa użytkowników oraz ich obaw związanych z płatnościami elektronicznymi. Analiza zagadnienia opiera się na danych zebranych za pośrednictwem ankiety przeprowadzonej wśród 103 studentów Uniwersytetu WSB Merito. Okazuje się, że większość respondentów regularnie korzysta z płatności internetowych, a ich główną obawą są nieuprawnione obciążenia wynikające z kradzieży danych dostępowych do kont bankowych. Zdaniem respondentów kluczową rolę w ochronie transakcji odgrywają zaawansowane środki bezpieczeństwa, takie jak dwuetapowa weryfikacja. Wyniki badania sugerują, że poprzez edukację na temat standardów bezpieczeństwa bankowego oraz dzięki regularnej zmianie haseł można zwiększyć zaufanie użytkowników do płatności cyfrowych oraz poziom bezpieczeństwa transakcji.

Słowa kluczowe: cyberbezpieczeństwo, płatności online, kradzież danych, środki bezpieczeństwa, zaufanie użytkowników

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.1999>

1. Wstęp

W czasie dynamicznego rozwoju technologii cyfrowych codzienne czynności, takie jak dokonywanie płatności, uległy znaczącej transformacji. Przechodzimy do świata online, co sprawia, że coraz większa liczba ludzi reguluje swoje zobowiązania drogą elektroniczną. Korzyści wynikające z tego przejścia są liczne – od wygody i szybkości po dostępność usług z dowolnego miejsca na świecie. Niemniej jednak wraz z tymi korzyściami pojawia się szereg zagrożeń, związanych głównie z bezpieczeństwem transakcji i ochroną danych osobowych użytkowników. Postępująca digitalizacja i rosnąca popularność płatności cyfrowych, takich jak płatności mobilne, wyznaczają nowy kierunek w gospodarce światowej. Te innowacje rewolucjonizują sposób, w jaki dokonujemy transakcji, eliminując tradycyjne bariery i otwierając nowe możliwości. Jednak wzrost liczby oszustw

internetowych oraz ataków cybernetycznych stawia przed użytkownikami i instytucjami finansowymi nowe wyzwania w zakresie ochrony danych i środków finansowych.

Zrozumienie i analiza tych zagrożeń oraz sposobów ich minimalizacji są istotne dla budowania zaufania do nowoczesnych metod płatności. Wraz z tym rośnie także znaczenie regulacji i standardów bezpieczeństwa w sektorze finansowym, które wymagają ciągłej analizy ich skuteczności oraz wpływu na użytkowników.

Problem cyberbezpieczeństwa w bankowości online jest licznie opisywany w publikacjach. Poruszają ten temat między innymi: I. Dąbrowska-Antoniak (2019), K. Dmowska (2022), R. Pitera (2017), M. Czyżak (2016). Cele teoretyczne artykułu koncentrują się na identyfikacji, charakterystyce oraz redukcji zagrożeń wynikających z korzystania z nowoczesnych metod płatności. Celem praktycznym artykułu jest wyznaczona hipoteza: „Im większe doświadczenie w płatnościach online, tym większe poczucie bezpieczeństwa”. Wpisując się w ten nurt, podjęty zostanie problem związany z cyberbezpieczeństwem w bankowości online.

2. Podstawowe aspekty cyberbezpieczeństwa w bankowości

Postęp technologii finansowych umożliwia szybkie i wygodne transakcje, ale jednocześnie zwiększa złożoność zagrożeń ze strony oszustów. Banki, które przetwarzają dane finansowe, są coraz bardziej narażone na zaawansowane ataki cybernetyczne. Analiza oszustw w sektorze bankowym koncentruje się na transakcjach bezgotówkowych. Rzecznik Finansowy codziennie otrzymuje co najmniej jeden wniosek o interwencję w sprawie nieautoryzowanych transakcji płatniczych, które można podzielić na trzy kategorie: rachunki bankowe, karty debetowe i karty kredytowe.

Cyberbezpieczeństwo obejmuje praktyki, technologie, procesy i środki służące ochronie systemów komputerowych, sieci, danych i infrastruktury przed atakami, nieautoryzowanym dostępem, uszkodzeniami i kradzieżą (Chałubińska-Jentkiewicz, 2019). Zagrożenia cybernetyczne to potencjalne niebezpieczeństwa i ataki w cyberprzestrzeni, takie jak wirusy, złośliwe oprogramowania i ataki hakerskie (Grzelak, Liedel, 2022; Raport Cyfrowa Polska, 2019; Wodo, Stygar Wiñarska, 2019).

Narodowy Bank Polski (NBP) stosuje ogólne kryteria w nadzorze systemowym, koncentrując się na sprawności, bezpieczeństwie i zgodności z prawem. W ramach kryterium bezpieczeństwa ocenia się cyberbezpieczeństwo. Zgodnie z definicją z Ustawy o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa z dnia 5 lipca 2018 roku: „Cyberbezpieczeństwo to zdolność systemów informacyjnych do odporno-

ści na działania naruszające poufność, integralność, dostępność i autentyczność danych oraz związanych z nimi usług. Oznacza to, że systemy te są zdolne do skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom, zapewniając jednocześnie ochronę danych” (Ustawa, 2018).

Banki są atrakcyjnym celem dla cyberprzestępców ze względu na potencjalne zyski finansowe. Główne powody to: dostęp do wartościowych danych finansowych, pieniądze elektroniczne oraz wpływ na gospodarkę.

Wraz z rozwojem bankowości internetowej rośnie liczba ataków na użytkowników, a nowe metody wyłudzenia środków ciągle się pojawiają. Najczęstsze ataki obejmują: nieautoryzowany dostęp do systemów bankowych w celu oszustw lub kradzieży danych, podszywanie się pod oficjalne strony firm w celu pozyskiwania haseł, loginów i kodów, ataki typu ransomware, malware, phishing i spear phishing, wysyłanie złośliwych plików przez e-mail, wirusy w aplikacjach mobilnych i przeglądarkach internetowych w celu uzyskania danych do logowania oraz ataki hybrydowe łączące różne techniki.

3. Rodzaje cyberzagrożeń w sektorze bankowym

W ciągu ostatnich dekad sektor bankowy przeszedł znaczną transformację, dostosowując się do rosnących zagrożeń cybernetycznych i postępu technologii informatycznych. Początkowo zagrożenia koncentrowały się na wirusach komputerowych i złośliwym oprogramowaniu, mającym na celu kradzież danych. Obecnie ataki stały się bardziej zaawansowane i złożone, z wykorzystaniem różnych technik do zdobywania informacji o klientach i przenikania do systemów bankowych. Takie zagrożenia stwarzają poważne konsekwencje ekonomiczne, reputacyjne i społeczne dla sektora bankowego.

Jedną z metod ataków w sektorze bankowym są ataki na systemy informatyczne banków, a ich celem jest uzyskanie dostępu do środków finansowych lub przechwycenie poufnych informacji. Polskie banki regularnie inwestują znaczne środki w cyberbezpieczeństwo, aby zapewnić kompleksową ochronę swoim klientom.

Inny sposób ataku stosowany przez hakerów koncentruje się na użytkownikach usług bankowych. Przestępcy fałszują strony internetowe, aby uzyskać poufne informacje od klientów, którzy mogą nie zauważyć, że odwiedzają fałszywą stronę internetową zamiast oryginalnej strony banku. Klienci, wpisując swoje dane do logowania i hasła na sfałszowanej stronie, nieumyślnie przekazują je przestępcom, co często prowadzi do nieuprawnionego dostępu do ich kont bankowych. Dodatkowo, podczas przeprowadzania operacji na fałszywej stronie

klienci mogą nieświadomie używać kodów SMS do autoryzacji operacji, które są w rzeczywistości próbą wyłudzenia pieniędzy. Najczęściej ofiarami takich ataków są osoby prywatne.

Phishing to metoda oszustwa internetowego, w której przestępcy podszywają się pod zaufane strony internetowe lub instytucje, aby wyłudzić poufne dane od użytkowników, takie jak hasła, numery kart kredytowych czy informacje logowania. Ataki phishingowe opierają się na socjotechnice, wykorzystując psychologię i manipulację emocjonalną, by skłonić ofiary do niebezpiecznych działań. Cyberprzestępcy mogą udawać firmy kurierskie, urzędy, operatorów telekomunikacyjnych lub znajomych, aby zdobyć dane do kont bankowych, społecznościowych czy systemów biznesowych (Narodowe Standardy Cyberbezpieczeństwa, b.d.; Czym jest PHISHING i jak nie dać się nabrać na podejrzanę wiadomości e-mail oraz SMS-y?, b.d.).

Kolejną z metod ataków w sektorze bankowym jest malware, czyli złośliwe oprogramowanie stworzone w celu wyrządzenia szkód lub uzyskania nieautoryzowanego dostępu do systemów komputerowych. Ataki z użyciem malware mogą prowadzić do kradzieży danych logowania, numerów kart kredytowych, numerów kont bankowych i innych poufnych informacji, a także do wyłudzenia środków finansowych lub zdobycia informacji umożliwiających dostęp do kont bankowych. Złośliwe oprogramowanie może również umożliwiać zdalną kontrolę nad komputerem ofiary.

4. Formalnoprawne regulacje cyberbezpieczeństwa w sektorze bankowym

CSIRT KNF (Computer Security Incident Response Team Komisji Nadzoru Finansowego) to zespół reagowania na incydenty bezpieczeństwa komputerowego, działający przy Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). Jego głównym zadaniem jest ochrona polskiego sektora finansowego przed zagrożeniami cybernetycznymi. Zespół CSIRT KNF nieustannie śledzi i analizuje nowe trendy oraz zagrożenia w dziedzinie cyberbezpieczeństwa, które są skierowane do klientów rynku finansowego. Zgromadzona wiedza jest wykorzystywana do działań mających na celu zmniejszenie ryzyka oraz do edukacji — zwiększania świadomości klientów bankowości elektronicznej w zakresie cyberbezpieczeństwa. Prowadzone są analizy, aby wcześniej wykrywać oszukańcze strony i ograniczać dostęp do nich. W przypadku wykrycia podszywania się pod instytucje finansowe podejmowane są działania mające na celu usunięcie fałszywej strony lub ograniczenie do niej

dostępu. W 2023 roku zespół CSIRT KNF zidentyfikował i zgłosił do zablokowania 30140 fałszywych domen.

Należy zwrócić uwagę na działania KNF w kontekście bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych używanych w sektorze bankowym. Zgodnie z przepisami Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe (Ustawa, 1997) KNF posiada uprawnienie do wydawania rekomendacji dotyczących praktyk ostrożnego i stabilnego zarządzania przez banki. W ramach tych działań rekomendacja KNF skupia się na kwestiach związanych z zarządzaniem technologią informacyjną i bezpieczeństwem środowiska teleinformatycznego w bankach. Szczegółowa rekomendacja nr 16 zawarta w ramach tej inicjatywy odnosi się do obszaru „Zarządzanie elektronicznymi kanałami dostępu”. Zgodnie z jej postanowieniami banki świadczące usługi przy użyciu elektronicznych kanałów dostępu są zobowiązane do posiadania skutecznych rozwiązań technicznych i organizacyjnych, które gwarantują weryfikację tożsamości oraz bezpieczeństwo danych i aktywów klientów.

Współpracując w ramach Związku Banków Polskich (ZBP), banki wzmocniły współpracę w zakresie cyberbezpieczeństwa. Oprócz wewnętrznych środków bezpieczeństwa aktywnie wymieniają doświadczenia w obszarach transakcji internetowych, mobilnych i kart płatniczych. Regularnie publikują na swoich stronach internetowych ogłoszenia dotyczące zasad bezpieczeństwa oraz komunikaty reagujące na konkretne zagrożenia. Współpraca między bankami minimalizuje ryzyko ataków cybernetycznych, oszustw finansowych i innych zagrożeń operacyjnych, przyczyniając się do stabilności systemu finansowego. Wymiana informacji o zagrożeniach pozwala na szybkie reagowanie i wprowadzenie środków zaradczych, a w przypadku poważnych zagrożeń umożliwia szybkie opracowanie planów zarządzania kryzysowego.

W sektorze bankowym obowiązują liczne regulacje mające na celu zabezpieczenie danych klientów, utrzymanie stabilności systemu finansowego oraz zapobieganie zagrożeniom cybernetycznym. Jedną z nich jest Rozporządzenie o ochronie danych osobowych (RODO, 2016), które zapewnia większą kontrolę nad danymi osobowymi i zwiększa ochronę prywatności obywateli UE. Dyrektywa o usługach płatniczych (PSD2) (Dyrektywa, 2015) reguluje bezpieczeństwo transakcji online i wspiera innowacje w sektorze płatności, tworząc jednolity rynek płatniczy w UE. Dyrektywa ta wymaga silnego uwierzytelniania, które obejmuje potwierdzenie tożsamości klienta za pomocą dwóch niezależnych elementów uwierzytelniających. Aktualizuje ona przepisy unijne w celu zwiększenia odporności na incydenty cybernetyczne i gotowości państw członkowskich do reagowania na takie incydenty poprzez odpowiednie zespoły.

5. Metodyka badań

Celem badania było zidentyfikowanie czynników wpływających na poczucie bezpieczeństwa użytkowników podczas płatności online, określenie ich głównych obaw związanych z płatnościami elektronicznymi oraz analiza działań podejmowanych przez użytkowników w celu zwiększenia bezpieczeństwa transakcji cyfrowych. Analiza wyników umożliwi lepsze zrozumienie postaw użytkowników wobec płatności online oraz wskazanie kierunku dalszych działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa tych transakcji.

Badanie przeprowadzono w 2024 roku, przy użyciu metod ilościowych, wykorzystując technikę ankiety. Wzięło w nim udział 103 respondentów, w tym 74 kobiety oraz 29 mężczyzn. Wszyscy uczestnicy są studentami Uniwersytetu WSB Merito. Największą grupę wiekową wśród respondentów stanowią osoby w wieku 18–25 lat, które reprezentują 61% wszystkich badanych. Następnie 15% uczestników to osoby w wieku 26–35 lat. Kolejną grupę wiekową obejmującą 12% respondentów tworzą osoby w wieku 36–45 lat. Grupa w wieku 46–55 lat to 11% badanych, natomiast osoby powyżej 56. roku życia stanowią 1% respondentów.

6. Wyniki badań i dyskusja

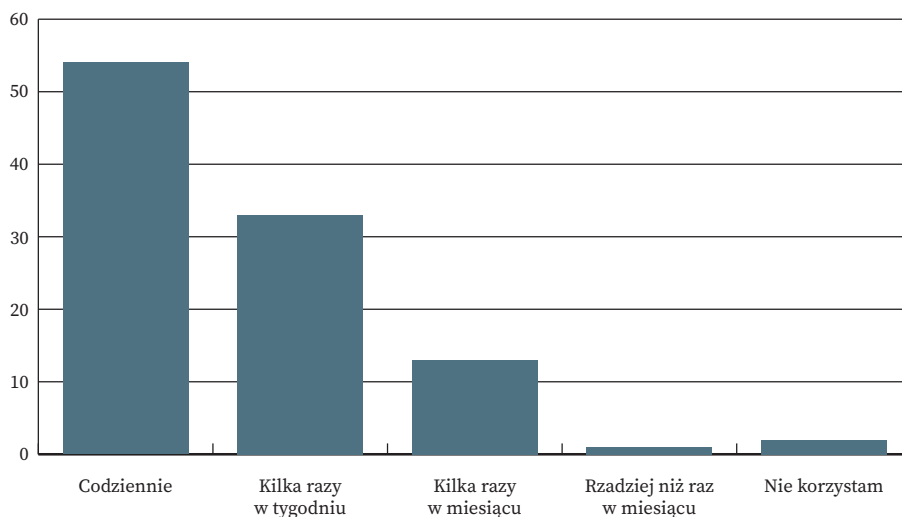
W tej części zawarto odpowiedzi na pytania dotyczące cyberbezpieczeństwa płatności online.

Respondenci zostali zapytani o częstotliwość dokonywania płatności online. Rys. 1 przedstawia ich odpowiedzi.

Rys. 1 przedstawia szczegółową analizę częstotliwości dokonywania płatności online. Analiza danych pokazuje, że większość respondentów (54) codziennie dokonuje płatności online, a 33 kilka razy w tygodniu. Ponadto 13 respondentów korzysta z płatności online kilka razy w miesiącu, 1 osoba rzadziej niż raz w miesiącu, a 2 osoby w ogóle nie korzystają z płatności online.

Kolejne pytanie dotyczyło obaw respondentów związanych z korzystaniem z płatności elektronicznych. W tabeli 1 przedstawiono główne obawy respondentów dotyczące korzystania z płatności elektronicznych.

Najwięcej respondentów, 56 osób, obawia się nieuprawnionych obciążeń wynikających z kradzieży danych finansowych. Kradzież danych osobowych stanowi znaczącą obawę dla 17 respondentów, podobnie jak problemy techniczne, które mogą uniemożliwić dokonanie transakcji. Grupa licząca 4 osoby wyraziła obawy związane z brakiem zaufania do nowoczesnych technologii płatniczych, natomiast 9 osób stwierdziło, że nie posiada żadnych z wymienionych obaw.

Rys. 1. Częstotliwość dokonywania płatności online
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

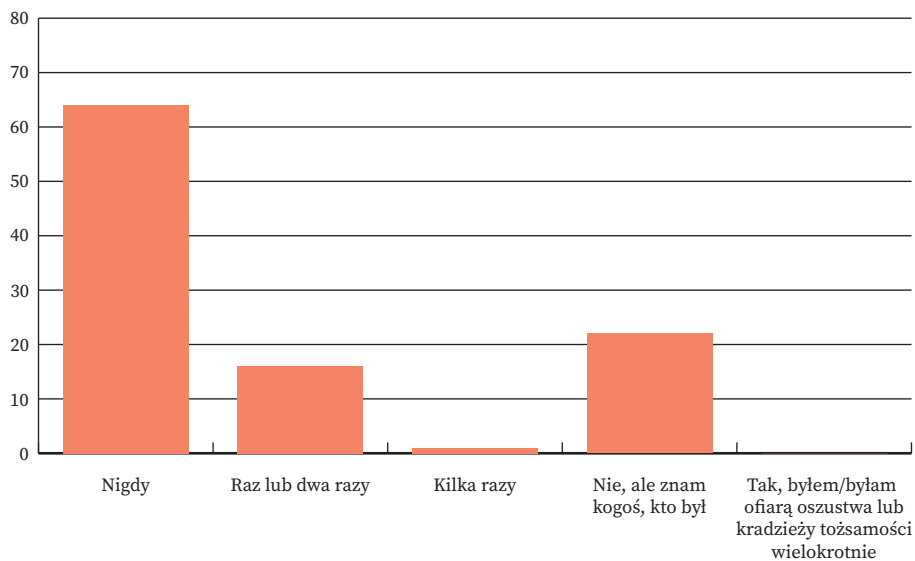
Tabela 1. Obawy związane z korzystaniem z płatności elektronicznych według respondentów

Obawy związane z korzystaniem z płatności elektronicznych	Odsetek respondentów, którzy wyrażają daną obawę
Kradzież danych osobowych	16,5%
Nieuprawnione obciążenia związane z kradzieżą danych finansowych	54%
Problemy techniczne uniemożliwiające dokonanie transakcji	16,5%
Brak zaufania do nowoczesnych technologii płatniczych	4%
Żadna z powyższych	9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

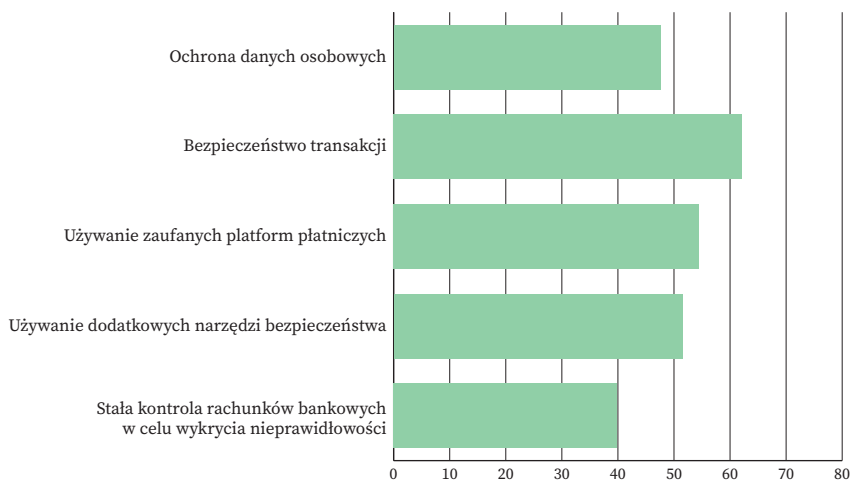
Następne pytanie dotyczyło tego, czy zdarzyło się respondentom być ofiarą oszusta finansowego lub kradzieży tożsamości w kontekście płatności online. Rys. 2 ilustruje doświadczenia respondentów w tym zakresie.

Zdecydowana większość ankietowanych (64 osoby) nigdy nie miała do czynienia z żadną formą oszustwa finansowego lub kradzieży tożsamości przy płatnościach online. Jednakże 22 respondentów stwierdziło, że choć sami nie byli ofiarami, to znają osoby, które padły ofiarą takich przestępstw. 16 osób przyznało, że doświadczyło oszustwa finansowego lub kradzieży tożsamości raz lub dwa razy, a jedna osoba przyznała, że spotkało ją to kilka razy. Żaden z respondentów nie był ofiarą oszustwa finansowego lub kradzieży tożsamości wielokrotnie.

Rys. 2. Doświadczenie respondentów związane z oszustwami finansowymi lub kradzieżą tożsamości w kontekście płatności online
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

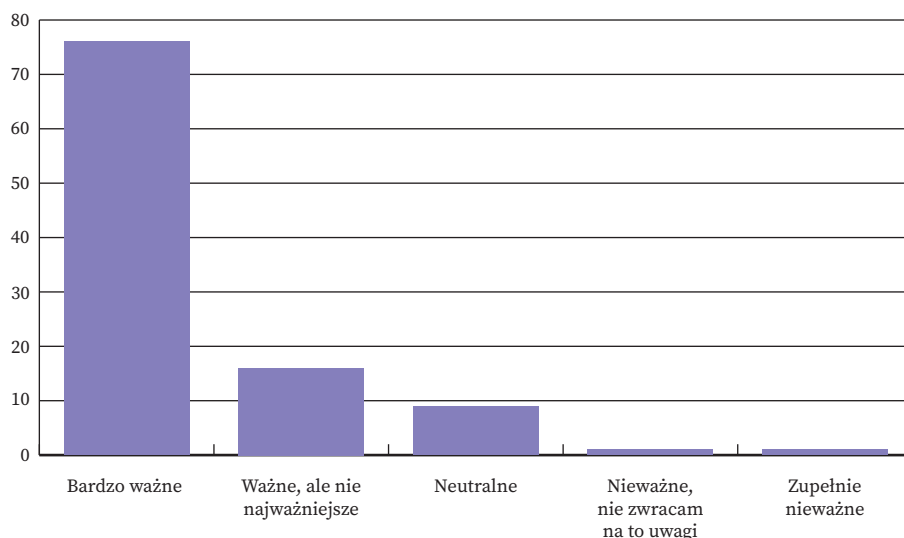
W dobie rosnącej popularności płatności online, bezpieczeństwo transakcji staje się priorytetem dla użytkowników. Respondenci mieli możliwość wskazania wielu czynników, które uważają za najważniejsze dla ochrony swoich finansów i danych osobowych w trakcie dokonywania płatności internetowych.

Rys. 3. Czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa podczas płatności online według respondentów
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wśród najczęściej wymienianych przez respondentów czynników znalazły się bezpieczeństwo transakcji (64 osoby) oraz korzystanie z zaufanych platform płatniczych (56 osób). Kolejne istotne elementy to ochrona danych osobowych (49 osób) oraz stosowanie dodatkowych narzędzi bezpieczeństwa (53 osoby). Stała kontrola rachunków bankowych w celu wykrycia nieprawidłowości została wskazana przez 41 respondentów. Analiza według płci wykazała, że kobiety najczęściej zaznaczały ochronę danych osobowych, bezpieczeństwo transakcji oraz używanie dodatkowych narzędzi bezpieczeństwa. Natomiast mężczyźni częściej wskazywali na używanie zaufanych platform płatniczych oraz ochronę danych osobowych. Osoby deklarujące codzienne korzystanie z płatności online najczęściej zaznaczały ochronę danych osobowych jako najważniejszy czynnik wpływający na ich poczucie bezpieczeństwa.

Kolejnym aspektem badania było określenie, jak ważne dla respondentów dokonujących płatności online są zaawansowane środki bezpieczeństwa, takie jak dwuetapowa weryfikacja czy biometryczne uwierzytelnianie. Respondenci zostali poproszeni o ocenę znaczenia tych mechanizmów bezpieczeństwa stosowanych przez platformy płatnicze.

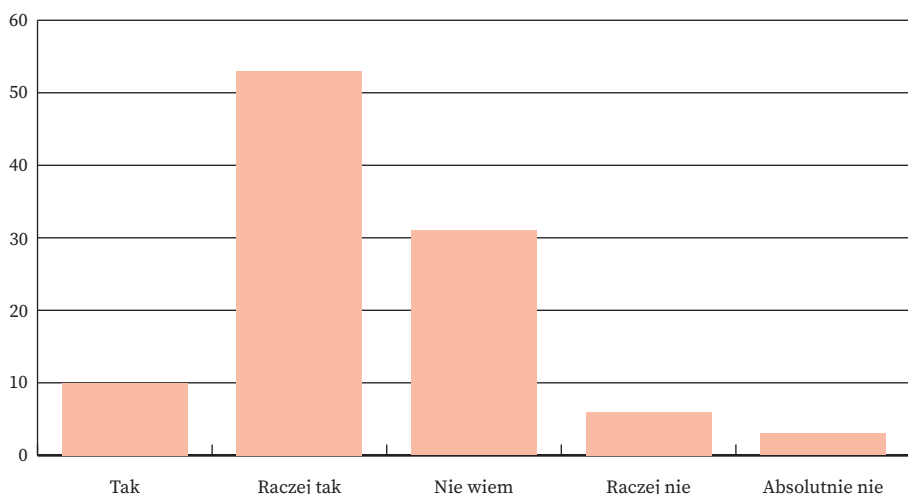
Rys. 4. Znaczenie zaawansowanych środków bezpieczeństwa w płatnościach online według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Z badania wynika, że zdecydowana większość respondentów (76) uważa, iż zaawansowane środki bezpieczeństwa są bardzo istotne. Mniejsza grupa (16) oceniła je jako ważne, lecz nie najważniejsze. Nieliczna liczba respondentów była neutralna w tej kwestii (9), a dwie osoby uznały, że te środki nie mają dla nich

znaczenia. Analiza według płci nie wykazała istotnych różnic – zarówno kobiety, jak i mężczyźni najczęściej zaznaczyli, że jest to bardzo ważne. Podobnie osoby deklarujące codzienne korzystanie z płatności online przeważnie uważały to za bardzo ważny czynnik. Wynik ten wskazuje na powszechne zapotrzebowanie na zaawansowane środki bezpieczeństwa w płatnościach online, które mogą znacząco wpłynąć na poczucie bezpieczeństwa respondentów.

Następne pytanie miało na celu ocenę poziomu zaufania respondentów do obowiązujących regulacji i standardów dotyczących płatności cyfrowych, a także ich wpływu na poczucie bezpieczeństwa transakcji online. Respondenci byli pytani, czy uważają, że obecne regulacje są wystarczające, aby zapewnić bezpieczeństwo transakcji dla użytkowników.

Rys. 5. Ocena regulacji i standardów dotyczących płatności cyfrowych a poczucie bezpieczeństwa transakcji przez respondentów
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Z analizy wynika, że większość respondentów (53) uważa, że regulacje i standardy są raczej wystarczające, aby zapewnić bezpieczeństwo transakcji. Mniejsza grupa respondentów (10) odpowiedziała, że tak jest. Natomiast znaczna liczba ankietowanych (31) wskazała, że nie jest pewna, czy obecne regulacje są wystarczające. Niewielka liczba respondentów (łącznie 9) wyraziła negatywne opinie na ten temat, przy czym 6 osób odpowiedziało, że raczej nie są wystarczające, a 3 osoby stwierdziły, że absolutnie nie. Analiza odpowiedzi w podziale na płeć wykazała, że kobiety najczęściej wybierały odpowiedź „raczej tak” (40), ale także często zgłaszały wątpliwości, zaznaczając odpowiedź „nie wiem” (22). Natomiast mężczyźni zdecydowanie częściej skłaniali się ku odpowiedzi „raczej tak”. Osoby

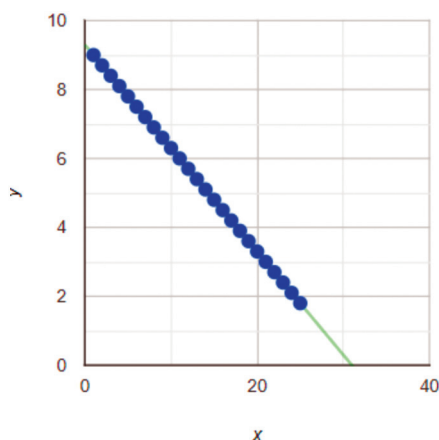
korzystające z płatności online codziennie najczęściej zgłaszały raczej pozytywne opinie, podobnie osoby korzystające z płatności mobilnych kilka razy w miesiącu lub rzadziej. Wynik ten sugeruje, że częstsze korzystanie z płatności online może wpływać na większe zaufanie do obecnych regulacji i standardów w zakresie bezpieczeństwa transakcji.

Aby sprawdzić poprawność stwierdzenia: „Im większe doświadczenie w płatnościach online, tym większe poczucie bezpieczeństwa”, została przeprowadzona korelacja Spearmana dwóch zmiennych – pomiędzy częstotliwością dokonywania płatności online a poczuciem bezpieczeństwa przez respondentów.

Po przeliczeniu otrzymujemy wynik korelacji Spearmana:

$$r(x, y) = 0,99995$$

Wynik korelacji może wahać się od -1 do 1 : wartość bliska 1 wskazuje na silną dodatnią korelację, wartość bliska -1 oznacza silną ujemną korelację, a wartość bliska zera wskazuje na brak lub bardzo słabą korelację między zmiennymi. Poniższy wykres (rys. 6) przedstawia kształtowanie się tych dwóch zmiennych.

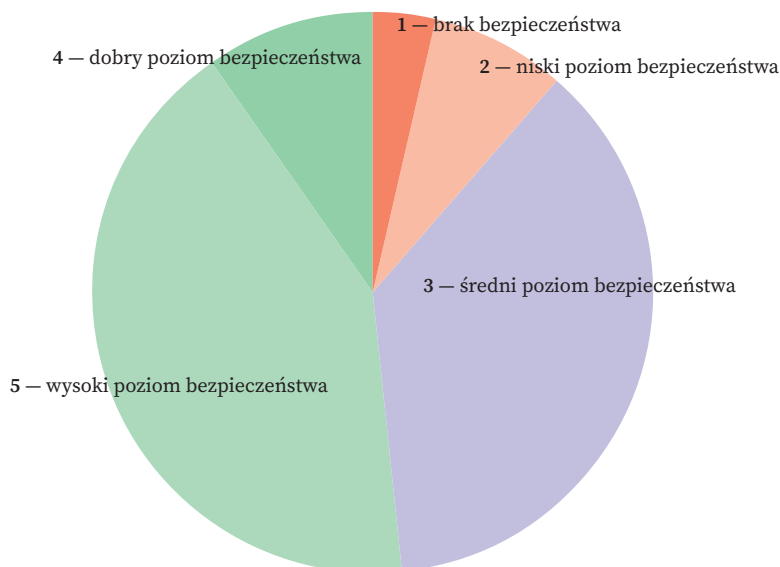

Rys. 6. Wykres prostej regresji dwóch zmiennych – doświadczenie a poczucie bezpieczeństwa w płatnościach online
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Wartość korelacji rangowej Spearmana wynosi około $0,99995$. Oznacza to, że istnieje silna dodatnia zależność między doświadczeniem w płatnościach online a poczuciem bezpieczeństwa. Zatem stwierdzenie: „Im większe doświadczenie w płatnościach online, tym większe poczucie bezpieczeństwa” jest prawdziwe. Analizując – im większe doświadczenie w płatnościach online, tym większe po-

czucie bezpieczeństwa, a im mniejsze doświadczenie w płatnościach online, tym mniejsze poczucie bezpieczeństwa.

Następne pytanie miało na celu zrozumienie, w jakim stopniu respondenci postrzegają płatności online jako bezpieczne oraz jakie czynniki mogą wpływać na to postrzeganie. Respondenci byli poproszeni o ocenę bezpieczeństwa płatności online na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało brak bezpieczeństwa, a 5 oznaczało bardzo wysoki poziom bezpieczeństwa.

Rys. 7. Postrzeganie bezpieczeństwa płatności online przez respondentów
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Z analizy wynika, że większość respondentów (43) oceniła płatności online na poziomie 4, co sugeruje, że uważają je za względnie bezpieczne. Kolejna grupa respondentów (38) oceniła bezpieczeństwo na poziomie 3. Natomiast mniejsza liczba respondentów wyraziła skrajne opinie. 10 osób oceniło płatności online na najwyższym poziomie bezpieczeństwa (poziom 5), podczas gdy tylko 4 osoby oceniły je na poziomie 1.

Następne pytanie miało na celu zrozumienie, w jakim stopniu respondenci podejmują działania w celu podniesienia poziomu bezpieczeństwa płatności cyfrowych, poprzez regularną zmianę hasła do swojego konta bankowego w serwisie internetowym lub aplikacji mobilnej.

Tabela 2. Zwyczaje zmiany haseł do kont bankowych w serwisach internetowych i aplikacjach mobilnych respondentów

Częstotliwość zmiany haseł	Odsetek respondentów dokonujących zmian
Co miesiąc lub częściej	5%
Co kilka miesięcy	10%
Raz na pół roku	10%
Raz do roku	13%
Rzadziej niż raz do roku lub nigdy	62%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Z analizy wynika, że większość respondentów (65) rzadziej niż raz do roku lub w ogóle nie zmienia swojego hasła do konta bankowego, jednakże 13 respondentów zmienia hasło raz do roku, a kolejne 10 respondentów co kilka miesięcy. Mniejsza grupa respondentów (5) regularnie zmienia hasło co miesiąc lub częściej. Analiza odpowiedzi według płci pokazała, że kobiety (48 osób) rzadziej niż raz do roku lub w ogóle nie zmieniają hasła do konta bankowego. Natomiast mężczyźni zgłaszali, że rzadziej niż raz do roku lub w ogóle nie zmieniają hasła (17 osób), ale także (6 osób) zmienia hasło co kilka miesięcy. Osoby deklarujące codzienne korzystanie z płatności online (55) zgłosiły, że rzadziej niż raz do roku lub w ogóle nie zmieniają swojego hasła. Osoby korzystające z płatności mobilnych kilka razy w miesiącu lub rzadziej zgłosiły podobne nawyki w zmianie haseł, co osoby korzystające codziennie z płatności online.

Kolejne pytanie ankiety miało na celu zrozumienie, w jakim stopniu respondenci podejmują działania w celu podniesienia poziomu bezpieczeństwa płatności cyfrowych poprzez regularne monitorowanie i sprawdzanie swoich transakcji oraz konta bankowego w celu wykrycia nieautoryzowanych operacji.

Tabela 3. Nawyki monitorowania transakcji i konta bankowego w celu wykrycia nieautoryzowanych operacji przez respondentów

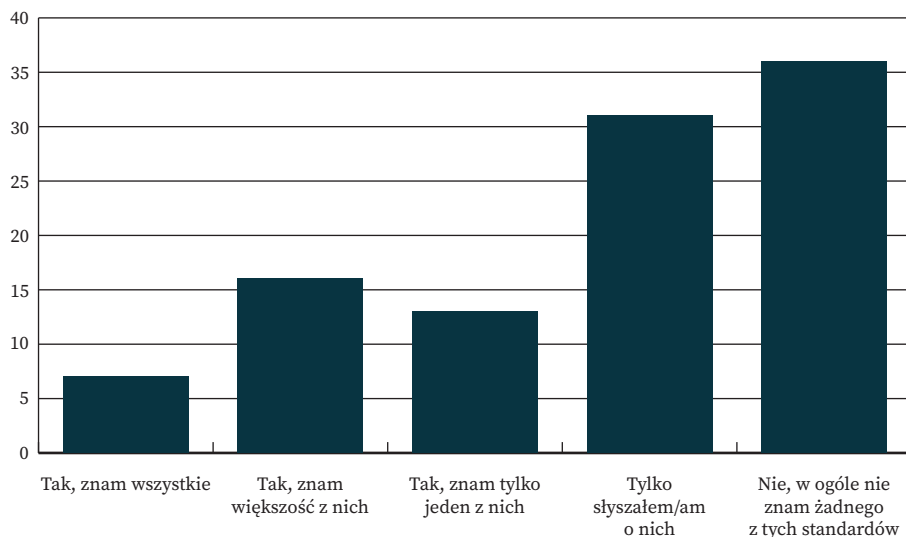
Nawyki monitorowania transakcji i konta bankowego	Odsetek respondentów dokonujących monitorowania
Zawsze, to ważne dla mnie	27%
Często, staram się to robić regularnie	48%
Czasami, ale nie zawsze pamiętam	13%
Rzadko, nie uważam tego za konieczne	8%
Nigdy, nie przypuszczam, że mogłoby mi się to przytrafić	4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Z analizy wynika, że większość respondentów (49) często stara się regularnie monitorować swoje transakcje i konto bankowe w celu wykrycia nieautoryzowanych operacji. Kolejna duża grupa respondentów (28) zawsze — uznaje to za ważne i regularnie to robi. Mniejsza liczba respondentów (13) czasami to robi, ale nie zawsze pamięta. Natomiast mniejsza liczba respondentów (8) rzadko, nie uważa to za konieczne, a tylko 5 respondentów nigdy nie przypuszczało, że mogłoby im się to przytrafić.

Następne pytanie zadane ankietowanym miało na celu zrozumienie, w jakim stopniu znają oni i są świadomi różnych standardów bezpieczeństwa bankowości elektronicznej. Respondenci byli poproszeni o wskazanie, czy znają poszczególne standardy i w jakim stopniu. Poniżej przedstawiono standardy, o które zostali zapytani respondenci.

- ▶ PCI DSS: Standard bezpieczeństwa danych branży kart płatniczych.
- ▶ ISO 27001: Międzynarodowy standard zarządzania bezpieczeństwem informacji.
- ▶ TLS: Protokół warstwy transportowej zapewniający bezpieczne połączenia internetowe.
- ▶ EMV: Standard płatności kartami z chipem, który zwiększa bezpieczeństwo transakcji.
- ▶ 3D Secure: Protokół zapewniający dodatkową autoryzację dla transakcji kartami płatniczymi online.

Rys. 8. Znajomość standardów bezpieczeństwa bankowości elektronicznej przez respondentów
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań

Z analizy wynika, że większość respondentów (36) nie zna żadnego z tych standardów bezpieczeństwa bankowości elektronicznej. Kolejna duża grupa respondentów (31) słyszała jedynie o tych standardach, ale ich szczegółowa znajomość jest ograniczona. Natomiast 13 respondentów zna tylko jeden z tych standardów, a 16 respondentów zna większość z nich. Zaledwie 7 respondentów zna wszystkie wymienione standardy.

7. Podsumowanie

Wyniki badań zestawiające ze sobą częstotliwość korzystania z płatności online z poczuciem bezpieczeństwa tych transakcji potwierdziły się poprzez współczynnik korelacji, który sugeruje, iż częstsze korzystanie z płatności online może wpływać na większe zaufanie do obecnych regulacji i standardów w zakresie bezpieczeństwa transakcji.

Niemniej jednak istnieje potrzeba zwiększenia edukacji konsumentów na temat bezpiecznego korzystania z płatności elektronicznych, ponieważ większość respondentów nie wykazała konkretnej wiedzy na temat standardów bezpieczeństwa bankowości elektronicznej. Dodatkowo obawy związane z nieuprawnionymi obciążeniami i kradzieżą danych finansowych stanowią główne wyzwanie dla rozwoju płatności cyfrowych. Jest to obszar, który wymaga większej uwagi i działań mających na celu poprawę świadomości i bezpieczeństwa konsumentów w zakresie korzystania z płatności online.

Podsumowując, wyniki badania sugerują rosnącą akceptację i zaufanie do płatności online, choć dają się zauważyć pewne różnice w postrzeganiu między grupami respondentów. Jednakże istnieją pewne wyzwania związane z bezpieczeństwem i edukacją konsumentów, które należy uwzględnić w dalszych działaniach mających na celu promowanie płatności cyfrowych. Istotne jest kontynuowanie działań edukacyjnych, w tym promowanie regularnej zmiany haseł oraz monitorowania transakcji, w celu zwiększenia świadomości klientów na temat bezpieczeństwa płatności online. Należy również zwiększyć świadomość konsumentów w obszarze standardów bezpieczeństwa bankowości elektronicznej, co może przyczynić się do wzrostu zaufania do systemów płatniczych.

Organizacje rządowe, instytucje finansowe oraz firmy zajmujące się płatnościami online powinny wspólnie prowadzić kampanie edukacyjne, informując o zagrożeniach związanych z oszustwami finansowymi i kradzieżą danych oraz prezentować metody ochrony przed nimi. Warto również inwestować w zaawansowane metody bezpieczeństwa, takie jak dwuetapowa weryfikacja, biometryczne uwierzytelnianie czy szyfrowanie danych, aby zapewnić użytkownikom maksy-

malne bezpieczeństwo podczas dokonywania transakcji (Siemieniuk, Zalewska-Bochenko, 2017).

Niestety, badania wykazują, iż ankietowani niewystarczająco dbają o cyberbezpieczeństwo we własnym zakresie, w związku z tym można powiedzieć o subiektywnym poczuciu bezpieczeństwa. Rodzi to potrzebę ciągłego doskonalenia wiedzy użytkowników na temat bezpieczeństwa płatności online oraz konieczność podjęcia działań przez banki i instytucje finansowe w celu zabezpieczenia tych transakcji. Równie ważne jest, aby sami użytkownicy podejmowali aktywne kroki w kierunku zwiększenia swojego bezpieczeństwa w sektorze płatności online.

Bibliografia

- Chałubińska-Jentkiewicz, K. (2019). Cyberbezpieczeństwo – zagadnienia definicyjne. *Cybersecurity and Law*, 2(2), 7–23.
- Czym jest PHISHING i jak nie dać się nabrać na podejrzane wiadomości e-mail oraz SMS-y? (n.d.). Baza wiedzy. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. <https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/czym-jest-phishing-i-jak-nie-dac-sie-nabrac-na-podejrzane-widomosci-e-mail-oraz-sms-y>
- Dąbrowska-Antoniak, I. (2019). Nieautoryzowane transakcje – zasady i główne problemy. Rzecznik Finansowy. https://rf.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/Nieautoryzowane_trasnsakcje_analiza-RF_2019.pdf
- Dmowska, K. (2022). Cyberbezpieczeństwo systemu płatniczego w nadzorze systemowym Narodowego Banku Polskiego. *Bank i Kredyt*, 53(4), 357–374.
- Dyrektywa. (2015). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE.
- Grzelak, M., Liedel, K. (2022). Bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni. Zagrożenia i wyzwania dla Polski – zarys problemu. *Studia Bezpieczeństwa Narodowego*, 12(25), 11–23.
- Narodowe Standardy Cyberbezpieczeństwa. (b.d.). Baza wiedzy. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. <https://www.gov.pl/web/baza-wiedzy/narodowe-standardy-cyber>
- Pitera, R. (2017). Współczesne problemy i zagrożenia cyberbezpieczeństwa w sektorze usług bankowości elektronicznej. *Przegląd Nauk o Obronności*, 2(4), 181–192.
- Raport CSIRT KNF. (2023). *Cyberzagrożenia w sektorze finansowym*. CSIRT KNF.
- Czyżak, M. (2016). Cyberprzestępczość bankowa i środki jej zwalczania. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 123, 203–211.
- Raport Cyfrowa Polska. (2019). Cyberbezpieczeństwo w Polsce: ochrona urządzeń końcowych przed cyberatakami. Analiza sytuacji i rekomendacje działań. <https://cyfrowa-polska.org/pl/raporty/>
- RODO. (2016). Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych).
- Siemieniuk, N., Zalewska-Bochenko, A. (2017). Bezpieczeństwo systemów informatycznych w instytucjach bankowych. *Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych / Szkoła Główna Handlowa*, 44, 55–67.

- Ustawa. (1997). Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe Dz.U. 2015 poz. 128, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa. (2018). Ustawa o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa z dnia 5 lipca 2018 roku. Dz.U. 2024 poz. 1077.
- Wodo, W., Stygar, D., & Winiarska, K. (2019). *Bezpieczeństwo systemów bankowości elektronicznej i mobilnej w Polsce*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.

Payment Security in the Digital Age

Abstract. The article deals with the security of online payments in the digital age. The aim of the study was to identify factors influencing users' sense of security and their concerns related to electronic payments. The analysis of the problem is based on data collected in a questionnaire survey involving 103 students of WSB Merito University. As it turns out, most respondents regularly use online payments and are mainly concerned about unauthorized charges resulting from the theft of login credentials to their bank accounts. According to respondents, advanced security measures, such as two-factor authentication, play a key role in protecting transactions. The results of the study suggest that by educating users about banking security standards and encouraging them to regularly change passwords, their level of trust towards digital payments and the level of transaction security can be increased.

Keywords: cyber security, online payments, data theft, security measures, user confidence

WIESŁAWA IŁNICKA

Uniwersytet Merito WSB w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
<https://orcid.org/0000-0002-7239-813X>
e-mail: wieslawa.ilnicka@chorzow.merito.pl

Sztuczna inteligencja – korzyści i zagrożenia

Streszczenie. Sztuczna inteligencja (SI, ang. AI) rozwija się w zawrotnym tempie. Zmienia sposób funkcjonowania człowieka w niemal wszystkich dziedzinach życia. Nieustanny postęp technologiczny sprawia, że SI staje się coraz bardziej dostępna, a wręcz powszechna. SI wychodzi naprzeciw naszym potrzebom w różnych obszarach codzienności, zapewniając nam coraz większą efektywność, wygodę i personalizację oraz pomagając zachować zdrowie i bezpieczeństwo. Sztuczna inteligencja zrewolucjonizowała naszą epokę. Boty, czyli programy komputerowe stworzone do automatyzacji pewnych zadań, są jednym z najpopularniejszych i najbardziej rozpoznawalnych zastosowań SI. Dzięki tej technologii systemy techniczne są w stanie rozpoznawać otoczenie, radzić sobie z tym, co postrzegają, rozwiązywać problemy i podejmować działania, aby osiągnąć określony cel. W przyszłości można spodziewać się jeszcze większej liczby innowacyjnych zastosowań, które będą wzbogacać nasze codzienne życie, jednak równoległe do nich pojawią się zagrożenia, które zawsze towarzyszą rozwojowi nowych technologii. Jednym z nich są zmiany na rynku pracy, spowodowane tym, że maszyny przejmują obowiązki wykonywane dotąd przez ludzi. Kolejnym zagrożeniem są potencjalne naruszenia prywatności wynikające z dużej i stale rosnącej ilości danych przetwarzanych przez SI. Obawy budzi też możliwość instalowania złośliwego oprogramowania i rozsyłania wiadomości phishingowych. Kwestia otwartą pozostają również prawa autorskie i problem własności intelektualnej utworów generowanych przy użyciu SI. W obliczu powyższych zagrożeń szczególnego znaczenia nabiera konieczność kontrolowania, czy korzystanie z nowoczesnych technologii, w tym tych opartych na SI, odbywa się w sposób etyczny i zgodny z prawem.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja, nowoczesne technologie, człowiek, rozwój

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2013>

1. Wprowadzenie. Pojęcie, istota, główne obszary i formy działania sztucznej inteligencji

Sztuczna inteligencja wkroczyła w nasz świat, wprowadzając rewolucyjne zmiany w niemal wszystkich dziedzinach. Jest obecnie popularnym tematem dyskusji na całym świecie — od polityki po prywatne mieszkania. AI (ang. *Artificial Intelligence*) nie jest już tylko futurystyczną wizją, ale codzienną rzeczywistością, która kształtuje sposób, w jaki pracujemy, uczymy się i żyjemy. W nurcie teoretycznym sztuczna inteligencja łączy zagadnienia z różnych dziedzin, między innymi: informatyki, psychologii, fizjologii, cybernetyki, teorii gier. Opiera się na wynikach badań i metodach wykorzystywanych w tworzeniu programów i konstruowaniu urządzeń symulujących zachowania inteligentne.

Pojęcie sztucznej inteligencji jest obecnie bardzo często i powszechnie używane, jednak istnieje wiele przykładów jego zdefiniowania.

Po raz pierwszy terminu „sztuczna inteligencja” użył w 1955 roku amerykański informatyk, laureat Nagrody Turinga — John McCarthy. Zdefiniował on sztuczna inteligencję jako „proces konstruowania maszyn, o których działaniu dałoby się powiedzieć, że są podobne do ludzkich przejawów inteligencji” (Różanowski, 2007, s. 110).

John Haugeland w 1985 roku opisał badania dotyczące AI jako ekscytujące próby stworzenia myślących komputerów — maszyn z umysłami w pełnym tego słowa znaczeniu (Haugeland, 1985).

Kolejną definicję sformułował Ray Kurzweil, według którego sztuczna inteligencja to dziedzina badań, które usiłują naśladować ludzką inteligencję w maszynie. Obszar AI zawiera systemy z bazą wiedzy, systemy ekspertowe, rozpoznawanie obrazów, automatyczną naukę, rozumienie języka naturalnego, robotykę i inne (Kurzweil, 1999, s. 37).

Definicję określającą AI jako naukę o czynnościach, które miałyby spowodować, że maszyny będą wykonywać funkcje, które do tej pory lepiej wykonywał człowiek, podali w 1990 roku Kevin Knight i Elain Rich (Knight & Rich, 1990).

Polski naukowiec Włodzisław Duch pisał, że „sztuczna inteligencja to dziedzina nauki, zajmująca się rozwiązywaniem problemów efektywnie niealgorytmizowanych, w oparciu o modele wiedzy” (Duch, 1997, s. 23).

Encyklopedia PWN podaje definicję sztucznej inteligencji jako dziedziny nauki zajmującej się badaniem mechanizmów ludzkiej inteligencji oraz modelowaniem i konstruowaniem systemów, które są w stanie wspomagać lub zastępować inteligentne działania człowieka (Encyklopedia PWN, 2024).

Komisja Europejska w 2018 roku zdefiniowała sztuczna inteligencję jako za-

projektowane przez ludzi systemy, które wykazują inteligentne zachowanie dzięki analizie otoczenia i podejmowaniu działań w celu osiągnięcia konkretnych rezultatów. Działania podejmowane przez te systemy mogą być w dużej mierze autonomiczne (Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 3 maja 2022 r. w sprawie sztucznej inteligencji w epoce cyfrowej, 2022).

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) określiła AI jako system oparty na koncepcji maszyny, która może wpływać na otoczenie, formułując zalecenia, przewidywania lub decyzje dotyczące zadanego zestawu celów. Czyni to, wykorzystując dane wejściowe, dane maszynowe lub ludzkie do:

- ▶ postrzegania rzeczywistych lub wirtualnych środowisk,
- ▶ streszczania takiego postrzegania w modele ręcznie lub automatycznie,
- ▶ wykorzystywania interpretacji modeli do formułowania opcji wyników (Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 2024).

Wszystkie przytoczone definicje podkreślają aspekt zastosowania w komputerach oprogramowania stworzonego na podobieństwo ludzkiego mózgu. Maszyny mają przejąć funkcje przypisane dotąd człowiekowi i zastąpić ludzi w wielu dziedzinach życia. Obecnie oprogramowanie sztucznej inteligencji jest tworzone w taki sposób, aby system potrafił postrzegać otoczenie i wyciągać wnioski z poczynionych obserwacji. Dzięki temu może rozwiązywać określone problemy i działać tak, by osiągnąć cel, który został zaprogramowany. Maszyna, korzystając ze zbioru informacji, planuje i podejmuje działania, dostosowując je do sytuacji. Może przy tym pracować w określonym stopniu autonomicznie oraz analizować skutki swoich wcześniejszych działań.

Sztuczną inteligencję można podzielić z uwagi na formę jej działania. Pierwszy podział uwzględnia różne rodzaje oprogramowania, na przykład:

- ▶ wyszukiwarki internetowe,
- ▶ systemy rozpoznawania twarzy,
- ▶ wirtualni asystenci i boty,
- ▶ narzędzia do analizy obrazu.

Drugie kryterium podziału to forma materialna, czyli urządzenia, w których wykorzystywane są rozwiązania oparte na sztucznej inteligencji:

- ▶ drony,
- ▶ roboty,
- ▶ samochody autonomiczne.

AI bardzo często wykorzystywana jest w skomplikowanych systemach przemysłowych. Dzięki niej można zautomatyzować wiele procesów, a także wykorzystywać zgromadzone dane w sposób bardzo szybki i efektywny, co pozwala na zwiększenie wydajności niemal w każdej branży przemysłowej. Systemy sztucznej inteligencji przetwarzają ogromne ilości danych i przechowują informacje w sposób przewyższający możliwości człowieka. Roboty używane w produkcji mogą wykonywać zlecone działania w sposób niezwykle precyzyjny i autonomicznie podejmować decyzje — na przykład rozróżniać i sortować elementy według określonych kryteriów. AI jest również dużo bardziej niż człowiek dokładna i precyzyjna w wykrywaniu usterek i błędów, co często jest wykorzystywane w produkcji części i podzespołów do samochodów i innych urządzeń mechanicznych. Stosuje się do tego między innymi systemy wizyjne. Urządzenie z oprogramowaniem AI może także używać podczerwieni, co sprawia, że wykrywanie defektów jest znacznie dokładniejsze niż dotychczas. Sztuczna inteligencja pomaga również w serwisowaniu i przeglądach maszyn wykorzystywanych do produkcji, dzięki czemu fabryki mogą unikać przestoju i opóźnień w pracy. Analizując parametry pracy danej jednostki, AI jest w stanie ocenić, czy nie grozi jej przestój, a także wskazać, kiedy potrzebny jest przegląd techniczny. Ma to znaczący wpływ na optymalizację procesów w przedsiębiorstwach.

Rozwiązania oparte na sztucznej inteligencji są wykorzystywane również przez każdego z nas w codziennym, prywatnym życiu. Najczęściej korzystamy z wyszukiwarek internetowych; ich działanie opiera się na algorytmach, które analizując zachowania użytkowników w internecie, dobierają wyświetlane im treści. Analizowanie tak dużej liczby danych nie byłoby możliwe bez specjalistycznych narzędzi. Sztuczna inteligencja jest tutaj rozwiązaniem niezbędnym. AI w codziennym życiu to także wirtualni asystenci, boty i inne narzędzia, które pozwalają użytkownikom osiągnąć dany cel (na przykład zrobić zakupy, uzyskać potrzebną informację) bez konieczności kontaktowania się z żywym człowiekiem. Takie rozwiązania są coraz popularniejsze i coraz lepiej dopasowane do pełnionych funkcji. Obecność sztucznej inteligencji w naszym życiu to również:

- ▶ tłumaczenia maszynowe (translatory internetowe),
- ▶ inteligentne budynki — systemy oświetlenia, wentylacji czy ogrzewania, które uczą się preferencji użytkowników i dostosowują do nich swoje działanie,
- ▶ inteligentne urządzenia AGD.

Sztuczna inteligencja pomaga także w zapewnieniu bezpieczeństwa, systemy komputerowe uczą się rozpoznawania cyberataków na podstawie analizy infor-

macji o dotychczasowych zagrożeniach, mogą wyszukiwać w treściach publikowanych online określonych słów kluczy, a także w czasie rzeczywistym porównywać informacje z tymi już zgromadzonymi w zasobach sieciowych. Systemy monitorowania pogody i zjawisk atmosferycznych bazujące na archiwalnych danych statystycznych są w stanie ostrzec przed zbliżającymi się ekstremalnymi zjawiskami i zminimalizować ich katastrofalne skutki.

Obecnie sztuczna inteligencja przestaje być tylko fascynującym konceptem naukowym, a staje się potężnym motorem napędzającym globalną gospodarkę. Najnowsze badania wskazują, że globalny rynek sztucznej inteligencji w 2024 roku szacowany był na ponad 184 miliardy dolarów amerykańskich i w porównaniu do roku 2023 wzrósł o prawie 50 miliardów. Przewiduje się, że szybkie tempo wzrostu rynku zostanie zachowane i jego wartość do roku 2030 osiągnie poziom ponad 826 miliardów dolarów amerykańskich (Artificial intelligence [AI] market size worldwide from 2020 to 2030, 2024).

AI jest popularna we wszystkich branżach – motoryzacji, opiece zdrowotnej, finansach, produkcji i handlu. Wdrażanie innowacyjnych technologii opartych na sztucznej inteligencji napędzają światowi giganci technologiczni. Amazon, Google, Apple, Facebook, International Business Machines Corporation i Microsoft dużo inwestują w badania i rozwój sztucznej inteligencji, zwiększając w ten sposób rynek AI. Ponadto duże i mniejsze firmy na całym świecie inwestują w rozwiązania oparte na AI, aby dostarczyć nowoczesne technologie klientom i zapewnić sobie wysoką pozycję na rynku (Artificial Intelligence Market Size & Trends, 2024).

2. Wpływ sztucznej inteligencji na społeczeństwo – zagrożenia

Technologie oparte na rozwiązaniach wykorzystujących sztuczną inteligencję mają ogromny potencjał, aby poprawić jakość życia ludzi. AI oferuje innowacyjne rozwiązania dla wielu skomplikowanych problemów, które wcześniej wydawały się niemożliwe do rozwiązania. Wraz z rozwojem AI pojawiają się jednak również zagrożenia i wyzwania, które muszą być uwzględnione, aby zapewnić bezpieczeństwo przy wykorzystywaniu tej technologii.

2.1. Obawy o utratę miejsc pracy

Rzeczony rozwój sztucznej inteligencji od wielu lat budzi zarówno fascynację, jak i niepokój wśród ludzi. Katastroficzne wizje robotów humanoidalnych przejmujących

kontrolę nad światem oglądaliśmy w filmach science fiction na długo przed pojawieniem się zaawansowanych technologii informatycznych. Obecnie, w momencie szybkiego rozwoju AI, mało kto mówi o rewolucji i opanowaniu świata przez maszyny, dzisiaj ludzie przede wszystkim boją się utraty miejsc pracy spowodowanej postępującą automatyzacją procesów. Z badania przeprowadzonego przez SD Worx „Navigator Series” na 18 tysiącach pracowników zatrudnionych w 518 firmach w 18 europejskich miastach wynika, że co piąty zatrudniony obawia się, iż AI przejmie znaczną część stanowisk zajmowanych dotąd przez ludzi. Istotny jest tutaj fakt, że niepokój ten wzrasta wśród osób, które już poznały możliwości sztucznej inteligencji: aż 23% ludzi korzystających w pracy z narzędzi AI boi się, że przejmie ona ich obowiązki (AI zabierze nam pracę? Ci, którzy z nią pracowali, boją się tego najbardziej, 2024). Rozwój sztucznej inteligencji będzie oczywiście prowadził do automatyzacji wielu zawodów, czego następstwem może być likwidacja wielu stanowisk i utrata miejsc pracy. W dużym stopniu może to dotknąć osoby zatrudnione w takich sektorach jak:

- ▶ przemysł produkcyjny,
- ▶ transport i logistyka,
- ▶ obsługa klienta,
- ▶ finanse i bankowość.

Raport Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju nie pozostawia wątpliwości co do przyszłości rynku pracy i pracowników w obliczu rozwoju AI. Zgodnie z raportem OECD zagrożenie przejściem miejsc pracy przez sztuczną inteligencję dotyczy głównie Europy Wschodniej. Na liście wymienionych w nim państw jest także Polska, w której 33,5% stanowisk może zostać przejętych przez sztuczną inteligencję (AI nie stanowi zagrożenia dla miejsc pracy, 2024).

2.2. Działania przestępcze z wykorzystaniem sztucznej inteligencji

Ludzie obawiają się, że sztuczna inteligencja stworzy większe możliwości manipulowania społeczeństwem poprzez:

- ▶ dezinformację,
- ▶ generowanie fałszywych informacji,
- ▶ tworzenie deepfake’ów, czyli manipulowanych materiałów wideo,
- ▶ kradzież danych,
- ▶ włamania do systemów informatycznych.

Demokracja i świadome wybory to obszary, w których ludzie czują zagrożenie ze strony AI. Sztuczna inteligencja może wpływać na procesy decyzyjne w demokracji poprzez manipulowanie opinią publiczną. Przy pomocy sztucznej inteligencji można generować treści i materiały informacyjne bazujące na analizach dużej ilości danych, co pozwala na wzmacnianie wybranych zachowań społecznych. Na przykład pozyskując z bazy danych wiedzę na temat tego, czego ludzie w danym środowisku najbardziej się boją, można tak kształtować komunikaty skierowane do tej grupy osób, aby poprzez wykorzystanie tego strachu nakłonić ich do konkretnego zachowania. Analiza trendów i preferencji wyborców na danym terenie i wykorzystanie algorytmów do prognozowania wyników wyborów pomaga wpłynąć na decyzje wyborców.

Sztuczna inteligencja stwarza możliwości generowania fałszywych treści informacyjnych. Programy komputerowe oparte na sztucznej inteligencji potrafią generować wypowiedzi imitujące głos konkretnej osoby, mają również możliwość tworzenia wizerunku. Treści te emitowane na portalach społecznościowych trafiają do dużej liczby odbiorców i wywołują konkretny, zamierzony przez twórców efekt. Taki fałszywy przekaz bardzo trudno jest później obalić, wymazać z pamięci tłumów i jest to czasochłonne. A decyzje w umysłach wprowadzonych w błąd ludzi zostają podjęte zazwyczaj bardzo szybko i często są nieodwracalne. Mogą zmienić sytuację polityczną w danym kraju lub spowodować wahania na giełdach papierów wartościowych. Tworzenie deepfake'ów wpływa nie tylko na wiarygodność informacji, ale także na zaufanie społeczeństwa do mediów i źródeł informacji.

Wraz z rosnącą ilością danych gromadzonych i przetwarzanych przez systemy sztucznej inteligencji wzrasta ryzyko naruszeń prywatności. Nieodpowiednie zarządzanie informacjami może prowadzić do wycieków informacji, nadużyć lub nielegalnego dostępu do poufnych danych. Jeżeli systemy oparte na AI nie są odpowiednio zabezpieczone, mogą stanowić łakomy kąsek dla cyberprzestępców.

2.3. Sztuczna inteligencja w edukacji

Współczesne technologie, w tym sztuczna inteligencja, zyskują na znaczeniu w edukacji, oferując nowe możliwości personalizacji nauki oraz oceny i wsparcia uczniów, ale zastosowanie AI w edukacji wiąże się także z pewnymi niebezpieczeństwami. Rewolucja w rozwoju sztucznej inteligencji, jaka nastąpiła w ostatnich latach, niesie ze sobą zagrożenie, że AI stanie się narzędziem, które zastąpi tradycyjne metody nauczania zamiast je tylko wspierać. AI staje się wszechobecna i ogólnodostępna, co daje uczniom możliwość korzystania z narzędzi, które umożliwiają rozwiązywanie skomplikowanych równań w miejsce rozwijania własnych umiejętności matematycznych, wykorzystywania translatorów zamiast

nauki nowych języków, wygenerowania wypracowania na dany temat. Nadmierne korzystanie z technologii może hamować rozwój, zaburzyć umiejętność formułowania wypowiedzi, argumentowania, krytycznego myślenia. Dodatkowo może prowadzić do uzależnienia od technologii i sprawić, że człowiek straci zdolność wykonywania pewnych zadań bez wsparcia technologicznego. Wszystko to stwarza kolejne zagrożenie: ludzie, którzy na skutek korzystania ze zbyt uproszczonej przez technologie edukacji tracą umiejętność krytycznego myślenia, mogą mieć kłopoty z odróżnieniem informacji rzetelnych od iluzji generowanych przez sztuczną inteligencję, a także – w sytuacjach bardziej niebezpiecznych – od informacji fałszywych, zmanipulowanych.

Sztuczna inteligencja może być pomocna przy ocenianiu postępów w edukacji czy pracy zawodowej. Algorytmy sztucznej inteligencji posługujące się bazami danych i nieuwzględniające relacji międzyludzkich mają teoretycznie duży potencjał do bycia obiektywnymi i sprawiedliwymi w ocenach. Jednak technologie sztucznej inteligencji nie posiadają zdolności rozumienia ludzkiego pojmowania rzeczywistości. Nie wiedzą, z czym wiążą się indywidualne trudności człowieka, w tym na przykład walka ze wstydem czy z lękiem przed porażką. Brak zrozumienia tych okoliczności może prowadzić do nieadekwatnej oceny sytuacji i braku odpowiedniego wsparcia w obszarach, które są kluczowe dla dalszego rozwoju człowieka.

2.4. Relacje międzyludzkie

Już dzisiaj zauważamy, że powszechny dostęp do technologii opartych na sztucznej inteligencji skutkuje zwiększonym czasem spędzonym przed ekranem komputera lub smartfona, co przekłada się na zmniejszenie więzi i relacji międzyludzkich. Brak kontaktów psychofizycznych z drugim człowiekiem może prowadzić do nasilenia uczucia izolacji, wystąpienia lęku czy depresji. Szczególnie narażone na negatywne skutki związane z nadmiernym korzystaniem z nowoczesnych technologii są dzieci, które w rezultacie mogą przestać rozwijać umiejętność komunikacji interpersonalnej.

Istotnym zagrożeniem staje się możliwość, że ludzie zamienią przyjaciół na wirtualnych kompanów, których oprogramowanie będą mogli idealnie dopasować do swoich preferencji. Programy sztucznej inteligencji można dostosować pod kątem zainteresowań, temperamentu, sposobu wypowiedzania się, można nawet dopasować głos tak, aby miło było go słuchać.

Na początku 2024 roku czasopismo naukowe „Nature” opublikowało wyniki badań przeprowadzonych na 1006 studentach. Badania ankietowe miały na celu sprawdzenie, jak na ludzi wpływają rozmowy z towarzyszami AI. Wytypowani do badań studenci odznaczali się wyższym poziomem samotności w porównaniu

z typową populacją studentów: 90% z nich odczuwało samotność, a 43% klasyfikowało się jako bardzo lub skrajnie samotni. Duża część badanych zgłaszała pozytywne efekty zdrowotne po kontaktach ze sztuczną inteligencją, 3% uczestników zgłosiło, że rozmowa z AI powstrzymała ich przed myślami samobójczymi, najwięcej badanych twierdziło jednak, że sztuczna inteligencja stymulowała ich interakcje międzyludzkie, a nie je zastępowała (Zaczęło się. Ludzie zakochują się w robotach. Tak wygląda ich związek, 2024).

W relacjach człowieka z wirtualnym przyjacielem znów pojawia się ryzyko manipulacji. Ludzie stają się odporni na jawne przekazy reklamowe i doszukują się w nich drugiego dna. Przyjaźń i częste rozmowy ze sztuczną inteligencją stwarzają możliwość przemycenia tzw. ukrytych treści reklamowych. Subtelne sugestie, rekomendacje i wplecione w codzienną komunikację produkty sprawiają, że nieświadomie wchłaniamy przekazy reklamowe. Wirtualni przyjaciele mogą być dużo bardziej skuteczni niż influencerzy z mediów społecznościowych, ponieważ budują więź z człowiekiem, wchodząc z nim w interakcję, co wywołuje większe wrażenie zażyłości i zaufania.

Kolejnym ujemnym aspektem zawierania przyjaźni z robotem jest ryzyko braku rozwoju osobistego u ludzi. W rzeczywistych, realnych relacjach przyjacielskich pomiędzy ludźmi pojawia się krytyka i różnice zdań, które skłaniają do przemyśleń i prowadzą do lepszego zrozumienia siebie i innych oraz do rozwoju. Wirtualni przyjaciele, zaprogramowani na ciągłe wspieranie i akceptację, mogą utrwalać nasze złe nawyki i fałszywe przekonania, zamiast pomóc je zmienić. Przyjaźń robota jest iluzoryczna, opiera się na algorytmach, daleko jej do empatii odczuwanej przez ludzi.

3. Sztuczna inteligencja może przynieść korzyści dla ludzkości

Rozwój sztucznej inteligencji jest spektakularny, co chwilę słyszymy o kolejnych nowoczesnych rozwiązaniach opartych na AI, co wiąże się z rosnącą ilością danych gromadzonych i przetwarzanych przez systemy sztucznej inteligencji – a wraz z tym wzrasta niepokój ludzi. Nie ma wątpliwości, że jest to potężna technologia i niesie ze sobą szereg wyzwań, w tym również etycznych. Aby wpływ AI na społeczeństwo miał pozytywny aspekt, rozwój tej technologii musi być mądrze zarządzany i kontrolowany. W każdym potencjalnym zagrożeniu można dopatrzeć się również szans i korzyści, jakie AI dostarczy ludziom, jeśli będzie w mądry i odpowiedzialny sposób rozwijana przez człowieka.

Obawy dotyczące ewentualnej utraty miejsc pracy rzeczywiście nie są bezpodstawne, trzeba jednak zauważyć, że rozwój AI stworzy również nowe możliwości i pozwoli na utworzenie nowych zawodów. Tam, gdzie ludzi zastąpią maszyny, potrzebny będzie człowiek do ich programowania, sterowania nimi i nadzorowania ich pracy. Tak więc zwiększy się zapotrzebowanie na pracowników w obszarach związanych z analizą danych, cyberbezpieczeństwem, rozwojem technologii. Większość znanych zawodów się zmieni, będzie wykonywana w inny sposób. Ludzie będą mogli podejmować się bardziej złożonych zadań i skupić się na kreatywnych aspektach swoich obowiązków. Daje to miejsce dla rozwoju nowych pomysłów, rozwiązywania skomplikowanych problemów i generowania innowacji.

Działania przestępcze z wykorzystaniem sztucznej inteligencji wyszły już poza sferę możliwych zagrożeń – stały się faktem i jesteśmy świadkami, a nawet potencjalnymi ofiarami tego typu działalności. Sztuczna inteligencja, w tym ta oparta na wielkich modelach językowych jak ChatGPT, otwiera nowe możliwości popełniania przestępstw, ale daje również organom ścigania nowe narzędzia ich wykrywania. ChatGPT-4 może analizować duże ilości danych tekstowych, takich jak posty w mediach społecznościowych, e-maile i fora internetowe, pomagając śledczym zidentyfikować ukryte powiązania między podejrzanymi a ofiarami, oraz weryfikować potencjalne motywy i zamiary przestępców. Sztuczną inteligencję wykorzystuje się do analizy nagrań z monitoringu, identyfikowania podejrzanych działań lub osób będących przedmiotem zainteresowania organów ścigania. AI znacząco skraca czas potrzebny do interpretacji śladów i dowodów w dochodzeniach śledczych, co więcej, pomaga w rozwiązywaniu spraw archiwalnych, które dotąd pozostawały bez zakończenia (Walka z przestępczością dzięki technologii i współpracy, 2022).

Sztuczna inteligencja staje się również kluczowym narzędziem umożliwiającym znacznie bardziej zaawansowaną obronę przed cyberprzestępczością. Dzięki zdolności do analizowania wielkich ilości danych skutecznie identyfikuje niebezpieczne wiadomości i podejrzane załączniki, co pomaga uchronić systemy komputerowe przed atakami phishingowymi, które stanowią jedno z największych zagrożeń w cyberprzestrzeni. AI wspomaga również ochronę haseł i procesy uwierzytelniania, wykorzystując zaawansowane technologie, takie jak rozpoznawanie twarzy, skanery linii papilarnych czy systemy CAPTCHA. Dzięki temu zabezpiecza konta użytkowników przed nieautoryzowanym dostępem i wyciekiem danych. Ponadto AI umożliwia bieżącą analizę systemów w poszukiwaniu potencjalnych słabości i luk w zabezpieczeniach. AI potrafi nie tylko identyfikować słabe punkty, ale także wspierać procesy ich łatania, co znacznie zwiększa poziom bezpieczeństwa (Rola Sztucznej Inteligencji w Zapobieganiu Cyberataków, 2024).

W edukacji sztuczna inteligencja może być z powodzeniem wykorzystywana jako narzędzie wspomagające pracę szkół w planowaniu i prowadzeniu zajęć. Nauczyciele mogą generować treści nauczania, testy i ćwiczenia, które będą dostosowane do indywidualnych potrzeb każdego ucznia. AI może usprawnić edukację w takich obszarach jak:

- ▶ analiza danych, interpretacja wyników testów, ocena uczniów, identyfikacja obszarów, które wymagają większej uwagi i wsparcia,
- ▶ indywidualizacja nauczania, wspieranie każdego ucznia przy uwzględnianiu jego stylu nauki i zwiększanie postępów,
- ▶ personalizacja materiałów edukacyjnych,
- ▶ wspieranie nauczania online i nauczania osób z niepełnosprawnościami,
- ▶ zapewnienie dostępu do materiałów edukacyjnych z całego świata dzięki automatycznemu tłumaczeniu języków.

Sztuczna inteligencja w edukacji ma ogromny potencjał i może wspomóc w edukowaniu najbiedniejszych społeczeństw na świecie.

W relacjach międzyludzkich na pewno nic nie jest w stanie zastąpić nam fizycznej obecności i mentalnego wsparcia drugiego człowieka. Odczuliśmy to bardzo wyraźnie w czasie lockdownu spowodowanego pandemią koronawirusa. Dostęp do technologii był w tamtym czasie nieograniczony, bardzo szybko rozwijały się możliwości kontaktów poprzez kanały internetowe, a jednak wszyscy tęskniliśmy za spotkaniem i bezpośrednią rozmową z drugim człowiekiem. Wiele osób na świecie doświadcza osamotnienia, z różnych powodów, na krótszy lub dłuższy okres czasu. Aby zminimalizować jego negatywne skutki, pomocna może się okazać empatyczna i emocjonalna sztuczna inteligencja. Jej zadaniem będzie koncentrowanie się na rozpoznawaniu, interpretowaniu, przetwarzaniu i symulowaniu naszych emocji. Ta technologia może pomóc w przeciwdziałaniu alienacji społecznej. Rozwiązania takie jak inteligentne systemy komunikacyjne mogą być wykorzystywane do:

- ▶ ułatwiania interakcji międzyludzkich,
- ▶ prób przełamania barier komunikacyjnych,
- ▶ nawiązywania nowych relacji.

Sztuczna inteligencja może głosem symulować gniew, mimiką obrazować zdziwienie, słownictwem wyrażać zniecierpliwienie. Jednak nadal nie możemy zapominać, że będą to tylko reakcje zaprogramowane przez ludzi. To nie emocje AI, a tylko algorytmy (Empatyczna sztuczna inteligencja – pomoc w problemach przyszłości?, 2024).

Systemy oparte na sztucznej inteligencji są bardzo przydatne w dziedzinie poprawy jakości życia ludzi. Coraz większego znaczenia AI nabiera w branży medycznej, gdzie sprawdza się przede wszystkim do analizy dużych ilości danych dotyczących zdrowia i rozpoznawania schorzeń, poprawia diagnostykę indywidualną i może prowadzić do nowych odkryć w tym zakresie. Pomaga również jako wygodne narzędzie do automatycznego podejmowania decyzji i selekcjonowania pacjentów ze względu na pleć czy wstępną diagnozę na podstawie podanych objawów, co w znacznym stopniu odciąża pracowników służby zdrowia. Innymi przykładami zastosowania sztucznej inteligencji w medycynie mogą być chociażby programy do monitorowania stanu zdrowia pacjentów w czasie rzeczywistym i sygnalizowania problemów, program do odbierania połączeń alarmowych, który podczas połączenia ma rozpoznawać zatrzymanie akcji serca szybciej niż dyspozytor medyczny, lub też projekt opracowujący wielojęzyczne teksty i usługi wyszukiwania pomagające znaleźć najbardziej trafne dostępne informacje medyczne. Inną dziedziną medycyny, w której sztuczna inteligencja otwiera zupełnie nowe możliwości, jest chirurgia. Maszyny wyposażone w zaawansowane sensory naciśku, układy umożliwiające rozpoznawanie stanów chorobowych czy też czujniki z dokładnością do tysięcznych części milimetra pomagają chirurgom w analizie danych w celu usprawnienia przebiegu procesów operacyjnych. Sztuczna inteligencja w medycynie – choć wywołuje niemałe kontrowersje – bez wątpienia poprawia jakość i skuteczność usług medycznych na świecie. Dziedzina ta rozwija się w szybkim tempie i wkrótce z pewnością usłyszymy o kolejnych przełomowych odkryciach (Sztuczna inteligencja rządzi w medycynie, 2024).

Sztuczna inteligencja jest i będzie coraz bardziej popularna i powszechna. Przyniesie ze sobą zagrożenia i szanse na lepsze, łatwiejsze życie. W miarę jak sztuczna inteligencja staje się coraz potężniejsza i bardziej autonomiczna, ważniejszy i bardziej decyzyjny musi być człowiek, który siedzi za jej sterami. Łącząc możliwości sztucznej inteligencji z siłą ludzkiego rozumu, możemy sprawić, że AI będzie bardziej skuteczna i godna zaufania.

4. AI i obawy natury etycznej

W obliczu rosnącej roli sztucznej inteligencji i przetwarzania ogromnej ilości danych zagadnienia związane z etyką stają się niezwykle istotne. Trudno jest mówić o etyce samej AI, ważny jest tutaj sposób, w jaki sztuczną inteligencję wykorzystuje człowiek, który powinien zawsze brać pod uwagę dwie kwestie: to, w jaki sposób i komu AI może pomóc oraz to, czy sposób jej wykorzystania nie będzie dla kogoś krzywdzący.

Sztuczna inteligencja bazuje na dużej ilości danych, które zostają jej przekazane przez człowieka. Etyka jest istotna zarówno podczas wdrażania sztucznej inteligencji, jak również podczas korzystania z tej technologii i za to z całą pewnością odpowiedzialni są ludzie. To człowiek powinien stać na straży i czuwać, aby zasady etycznego wykorzystywania AI zostały zachowane od momentu prowadzenia prac badawczo-rozwojowych, poprzez proces wdrażania systemu, aż po jego monitorowanie i kontrolę. Aby zagwarantować, że gromadzenie, analiza i wykorzystywanie danych są etyczne, należy wziąć pod uwagę tak ważne kwestie jak: przepisy prawne, jakość danych, prywatność i stroniczość. Przed wdrożeniem systemu opartego na sztucznej inteligencji należy dokładnie zbadać związane z nim ryzyko i zapewnić maksimum bezpieczeństwa. Gromadzone i przetwarzane w określonym systemie dane nie powinny wykraczać poza niezbędne minimum, nadmiar danych może prowadzić do błędnego ich interpretowania przez AI i stwarza większe ryzyko ich wycieku.

Istotnym aspektem etycznym jest wykorzystywanie AI w miejscu pracy; należy uzyskać pewność, że sztuczna inteligencja usprawniająca procesy w przedsiębiorstwach nie jest wykorzystywana do śledzenia postaw, zachowań lub frekwencji pracowników lub nie stwarza możliwości wymiany danych pracowników, klientów, pacjentów pomiędzy systemami wykraczającymi poza wewnętrzne systemy firm. Szczególnie ważne jest to w obszarach, gdzie przetwarzane są dane wrażliwe, tj. w opiece zdrowotnej, bankowości i bezpieczeństwie. Algorytmy AI muszą wykrywać dane wrażliwe, nim zostaną wprowadzone do modelu, a następnie monitorować stopień i bezpieczeństwo ich wykorzystywania. Aby zapewnić bezpieczeństwo korzystania ze sztucznej inteligencji firmy muszą zobowiązać się do utrzymania narzędzi AI w zgodności z przepisami obowiązującego prawa i zastępowania przestarzałych systemów nowoczesnymi rozwiązaniami (Etyczne podejście do danych i AI ma biznesowy sens, 2023).

W maju 2024 roku Rada Europejska przyjęła pierwsze na świecie przepisy regulujące korzystanie ze sztucznej inteligencji. Rozporządzenie AI Act klasyfikuje technologie AI według poziomu ryzyka i ustanawia surowe wymagania dla najbardziej niebezpiecznych systemów. Przepisy te mają na celu ochronę praw obywateli oraz zapewnienie przejrzystości i odpowiedzialności w stosowaniu AI. Zgodnie z nimi systemy, które wykorzystują sztuczną inteligencję, mają być klasyfikowane na cztery kategorie:

- ▶ systemy niedopuszczalnego ryzyka,
- ▶ systemy wysokiego ryzyka,
- ▶ systemy ograniczonego ryzyka,
- ▶ systemy minimalnego ryzyka.

Najważniejsze regulacje prawne dotyczą systemów niedopuszczalnego oraz wysokiego ryzyka.

Do systemów niedopuszczalnego ryzyka zaliczane są takie, które umożliwiają:

- ▶ poznawczo-behawioralną manipulację ludźmi lub określonymi wrażliwymi grupami,
- ▶ identyfikację biometryczną i kategoryzację osób fizycznych,
- ▶ scoring (klasyfikację punktową) obywateli: klasyfikację ludzi na podstawie ich zachowań, statusu społeczno-ekonomicznego lub cech osobistych.

W tej grupie znajdują się również systemy identyfikacji biometrycznej działające w czasie rzeczywistym i zdalnie, np. rozpoznawanie twarzy. Przepisy zezwalają na ich wykorzystywanie w ograniczonej liczbie poważnych przypadków, zaś te działające ze znacznym opóźnieniem mogą być wykorzystywane do ścigania poważnych przestępstw wyłącznie za zgodą sądu.

System zostanie uznany za wysokiego ryzyka, jeżeli spełnione są oba poniższe warunki:

1. System AI jest przeznaczony do wykorzystania jako związany z bezpieczeństwem element produktu objętego unijnym prawodawstwem harmonizacyjnym lub sam system AI jest takim produktem.
2. Produkt, którego związany z bezpieczeństwem elementem jest system AI, lub sam system AI jako produkt podlegają ocenie zgodności przez stronę trzecią w związku z wprowadzeniem tego produktu do obrotu lub oddaniem go do użytku.

Technologie wysokiego ryzyka są wykorzystywane głównie w służbie zdrowia, edukacji czy finansach. Na gruncie przytoczonych przepisów systemy AI wysokiego ryzyka mogą działać na rynku UE tylko po spełnieniu surowych norm bezpieczeństwa i transparentności. Działania te mają na celu zapewnienie równego i uczciwego traktowania wszystkich obywateli.

Pozostałe systemy nie zostały w myśl nowych przepisów uznane za wysoko ryzykowne, jednak UE nakłada na nie wymóg przejrzystości oraz praw autorskich. Systemy sztucznej inteligencji tworzące nowe treści muszą spełniać określone warunki:

- ▶ ujawnienie, że treść została wygenerowana przez sztuczną inteligencję, by odbiorcy byli świadomi i mogli rozpoznać tego rodzaju materiały,
- ▶ zaprojektowanie modelu tak, by nie generował on nielegalnych treści,

- ▶ publikowanie streszczeń chronionych prawem autorskim danych wykorzystywanych do szkolenia systemów sztucznej inteligencji.

Większość obostrzeń zacznie obowiązywać 24 miesiące po wejściu AI Act w życie. Wówczas wdrożone zostaną obowiązki dotyczące systemów sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka, a państwa członkowskie implementują przepisy dotyczące kar za ich nieprzestrzeganie (Akt ws. sztucznej inteligencji: pierwsze przepisy regulujące sztuczną inteligencję, 2023).

Przyjęta przez Unię Europejską regulacja prawna dotycząca sztucznej inteligencji pokazała, że dalszy rozwój tej przełomowej technologii nie może przebiegać bez nadzoru. Przepisy gwarantują, że Europejczycy mogą czuć się bezpieczni podczas korzystania z narzędzi AI. Przyszłość etyki w sztucznej inteligencji to złożony i dynamiczny obszar, który będzie ewoluował wraz z postępem technologicznym oraz zmianami społecznymi i kulturowymi. W miarę jak AI będzie coraz bardziej zaawansowana i stanie się wszechobecna, kluczowe będzie zapewnienie, że jej rozwój i zastosowanie będą kierowane solidnymi zasadami etycznymi, chroniącymi interesy i prawa ludzi, dlatego też konieczne będzie tworzenie kolejnych regulacji prawnych na całym świecie.

5. Wnioski ogólne

Sztuczna inteligencja ma ogromny potencjał, aby przekształcić naszą codzienność zarówno zawodową, jak i prywatną. Trudno dziś znaleźć taką dziedzinę, na którą nie wpłynął rozwój AI. AI jest obecna w pracy, szkołach i życiu prywatnym, w medycynie, finansach i systemach bezpieczeństwa. Została stworzona przez człowieka po to, aby poprawić jakość naszego życia. Jej funkcjonowanie opiera się na przetwarzaniu dużej ilości danych, w tym tych szczególnie wrażliwych. Doszliśmy do momentu, w którym dalszy rozwój sztucznej inteligencji wiąże się z wyzwaniem etycznymi, które muszą być zarządzane i regulowane dla dobra ludzkości. Kluczowymi aspektami są: zapewnienie, że dane są zbierane za zgodą użytkowników, chronione przed nieautoryzowanym dostępem i wykorzystywane zgodnie z zasadami etyki i prawa, oraz odpowiedzialność za decyzje AI, zwłaszcza w medycynie i wymiarze sprawiedliwości. Przyszłość etyki w sztucznej inteligencji będzie zależała od rozwoju międzynarodowych standardów i regulacji prawnych. Współpraca międzynarodowa będzie kluczowa dla zapewnienia spójności i skuteczności regulacji dotyczących AI na całym świecie. Ludzie również nieustannie się rozwijają, zmieniają się nasze wartości kulturowe i społeczne, ważne jest, aby etyka sztucznej inteligencji uwzględniała te zmiany i ewaluowała wraz z rozwojem

człowieka. Konieczny będzie nieustanny dialog społeczny na temat priorytetów i wartości w kontekście wykorzystywania sztucznej inteligencji, aby technologia ta nieustannie służyła dobru ludzkości.

Przejrzystość, odpowiedzialność, sprawiedliwość i ochrona prywatności to kluczowe elementy, które będą wspierać budowanie zaufania do sztucznej inteligencji.

Bibliografia

- AI nie stanowi zagrożenia dla miejsc pracy. (2024). <https://www.sluzby-ur.pl/arttykul/ai-nie-stanowi-zagrozenia-dla-miejsc-pracy>
- AI zabierze nam pracę? Ci, którzy z nią pracowali, boją się tego najbardziej. (2024). <https://businessinsider.com.pl/praca/ai-zabierze-nam-prace-ci-ktorzy-z-nia-pracowali-boja-sie-tego-bardziej/6wkvzmd>
- Akt ws. sztucznej inteligencji: pierwsze przepisy regulujące sztuczną inteligencję. (2023). <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20230601STO93804/akt-ws-sztucznej-inteligencji-pierwsze-przepisy-regulujace-ai>
- Artificial Intelligence Market Size & Trends. (2024). <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/artificial-intelligence-ai-market#>
- Artificial intelligence (AI) market size worldwide from 2020 to 2030. (2024). <https://www.statista.com/forecasts/1474143/global-ai-market-size>
- Duch, W. (1997). *Fascynujący świat komputerów*. Wydawnictwo Nakom.
- Empatyczna sztuczna inteligencja — pomoc w problemach przyszłości? (2024). <https://www.polskieradio.pl/10/10332/arttykul/3362550,empatyczna-sztuczna-inteligencja-pomoc-w-problemach-przyszlosci>
- Encyklopedia PWN. (2024). <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sztuczna-inteligencja;3983490.html>
- Etyczne podejście do danych i AI ma biznesowy sens. (2023). <https://mitsmr.pl/b/etyczne-podejscie-do-danych-i-ai-ma-biznesowy-sens/PCr83KVMR>
- Haugeland, J. (1985). *Artificial Intelligence*. MIT Press.
- Knight, K., & Rich, E. (1990). *Artificial Intelligence*. McGraw-Hill.
- Kurzweil, R. (1999). *The Age of Spiritual Machines*. Penguin Random House.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 3 maja 2022 r. w sprawie sztucznej inteligencji w epoce cyfrowej. (2022). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0140_PL.html
- Rola Sztucznej Inteligencji w Zapobieganiu Cyberataków. (2024). <https://securitymasters.pl/rola-sztucznej-inteligencji-w-zapobieganiu-cyberatakow/>
- Różanowski, K. (2007). Sztuczna inteligencja: rozwój, szanse i zagrożenia. *Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki*, 2(2), 109–135.
- Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. (2024). *Czym jest sztuczna inteligencja?* <https://www.gov.pl/web/ai/czym-jest-sztuczna-inteligencja2>
- Sztuczna inteligencja rządzi w medycynie. (2024). <https://mitsmr.pl/b/etyczne-podejscie-do-danych-i-ai-ma-biznesowy-sens/PCr83KVMR>
- Walka z przestępczością dzięki technologii i współpracy. (2022). *CORDIS*. <https://cordis.europa.eu/article/id/435695-fighting-crime-through-technology-and-collaboration/pl>
- Zaczęło się. Ludzie zakochują się w robotach. Tak wygląda ich związek. (2024). <https://spidersweb.pl/plus/2024/07/ludzie-zakochuja-sie-w-robotach>

Artificial Intelligence – Benefits and Threats

Abstract. Artificial intelligence is developing at a dizzying pace. It is changing the way people function in almost every aspect of their lives. Continuous technological progress is making AI increasingly accessible and ubiquitous. It meets our needs in various areas of daily life by offering greater efficiency, convenience, personalization and helping us maintain our health and safety. Artificial has revolutionized our age. Bots, or computer programs designed to automate certain tasks, are among the most popular and most recognizable AI applications. Thanks to AI technical systems are capable of perceiving their environment, acting on what they perceive and solving problems by working towards a specific goal. In the future, we can expect even more innovative applications that will enrich our daily lives, but they will be accompanied by threats that are always associated with the development of new technologies. One of them are changes in the labour market caused by machines taking over tasks previously performed by people. Another threat is the potential violation of privacy resulting from the large and constantly growing amount of data processed by AI. There are also concerns about the possibility of AI installing malware and sending phishing emails. Copyright and the problem of intellectual property of works generated by AI also remain an open issue. In the face of the above threats, it is particularly important to monitor whether modern technologies, including those based on AI, are used in an ethical and legal manner.

Keywords: artificial intelligence, modern technologies, man, development

DANUTA KOZŁOWSKA-MAKÓŚ

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu

Wydział Zamiejscowy w Chorzowie

<https://orcid.org/0000-0003-3901-0946>

e-mail: danuta.kozlowska-makos@ue.katowice.pl

Wpływ cen transferowych na efektywność raportowania ESG w grupach kapitałowych

Streszczenie. Celem artykułu jest zbadanie roli cen transferowych w kształtowaniu efektywności raportowania ESG w grupach kapitałowych, z uwzględnieniem mechanizmów wpływających na przejrzystość, rzetelność oraz porównywalność informacji pozafinansowych. Na podstawie przeglądu literatury, obejmującego wyniki badań empirycznych i raportów branżowych, autorka wskazuje kluczowe trendy i zależności między politykami cen transferowych a wskaźnikami ESG. Ustalono, że transparentny sposób kształtowania cen transferowych wpływa pozytywnie na postrzeganie raportów ESG, a zgodność ze standardami międzynarodowymi publikowanymi przez OECD i GRI przyczynia się do budowania zaufania interesariuszy. Przeprowadzona analiza pokazuje, że przejrzysta polityka cen transferowych może wspierać raportowanie ESG, jednak jej wdrożenie wiąże się z dodatkowymi kosztami i złożonością regulacyjną.

Słowa kluczowe: ceny transferowe, ESG, grupy kapitałowe, odpowiedzialność społeczna

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2036>

1. Wstęp

W ostatnich latach raportowanie ESG zyskało na znaczeniu jako kluczowy element przejrzystości i odpowiedzialności korporacyjnej (McKenzie, 2020). Badania wskazują, że włączenie aspektów środowiskowych, społecznych i zarządczych do sprawozdań finansowych pozwala organizacjom nie tylko lepiej komunikować się z interesariuszami, ale również budować długoterminową wartość dla akcjonariuszy (Eccles & Klimenko, 2019). Według raportu PwC (2023) coraz więcej inwestorów podejmuje decyzje na podstawie wskaźników ESG, uznając je za istotne dla oceny ryzyka i stabilności finansowej organizacji.

Z kolei ceny transferowe – mechanizm kształtowania wartości transakcji pomiędzy podmiotami powiązаныmi – są stosowane w grupach kapitałowych do alokacji przychodów i kosztów w różnych jednostkach zależnych. Wpływają one na sytuację finansową każdego z tych podmiotów, to zaś oddziałuje na raportowanie wyników finansowych i pozafinansowych, w tym wskaźników ESG (Karla & Afzal, 2023). W literaturze przedmiotu zauważono, że struktura cen transferowych może zarówno wspierać, jak i ograniczać efektywność raportowania ESG, wpływając na zdolność przedsiębiorstw do dostosowywania się do wymagań regulacyjnych oraz interesariuszy w zakresie odpowiedzialności społecznej (Asongu, Uduji & Okolo-Obasi, 2019).

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie, w jaki sposób mechanizmy cen transferowych mogą przyczynić się do poprawy lub obniżenia efektywności raportowania ESG w grupach kapitałowych. Wpływ ten jest szczególnie istotny w kontekście dynamicznych zmian regulacyjnych i wzrastających oczekiwań społecznych, które nakładają na grupy kapitałowe obowiązek transparentnego prezentowania zarówno finansowych, jak i pozafinansowych wyników działalności.

2. Przegląd literatury

W literaturze przedmiotu rola ESG (*Environmental, Social, and Governance*) w zarządzaniu grupami kapitałowymi stała się kluczowym obszarem badań. Przedsiębiorstwa coraz częściej integrują wskaźniki ESG w swoich strategiach, co odpowiada na oczekiwania interesariuszy oraz wymogi regulacyjne. Badania wskazują, że wdrażanie zasad ESG może zwiększać wartość dla akcjonariuszy i poprawiać reputację organizacji na rynku (Eccles & Klimenko, 2019). Jednocześnie grupy kapitałowe operujące w różnych jurysdykcjach muszą mierzyć się z dodatkowymi wyzwaniami związanymi z jednolitym raportowaniem ESG, co może wymagać dodatkowych zasobów i skoordynowanych działań wewnątrzorganizacyjnych (PwC, 2023). Literatura opisuje także różne podejścia do raportowania ESG, w tym wymagania międzynarodowych standardów, takich jak Global Reporting Initiative (GRI), które wyznaczają ramy raportowania w obszarze zrównoważonego rozwoju.

Ceny transferowe, jako instrument kształtowania transakcji między podmiotami powiązаныmi, stanowią istotny element zarządzania finansowego w grupach kapitałowych. Regulacje dotyczące cen transferowych są kluczowe nie tylko ze względu na wymogi podatkowe, ale także z uwagi na ich wpływ na kształtowanie się wyników finansowych całej złożonej struktury kapitałowej (Kozłowska-Makóś, 2017). Richardson, Taylor i Lanis (2015) sugerują, że odpowiednie zarządzanie cenami transferowymi może zwiększyć przejrzystość finansową grupy kapitałowej.

wej, wspierając jednocześnie strategię odpowiedzialności społecznej. Praktyki cen transferowych, które uwzględniają zasady zrównoważonego rozwoju, mogą wpłynąć pozytywnie na odbiór społeczny grupy kapitałowej oraz jej zgodność z globalnymi standardami odpowiedzialności korporacyjnej.

Relacja między polityką cen transferowych a raportowaniem ESG jest złożona i różnorodnie analizowana w literaturze. Z jednej strony, ceny transferowe mogą wspierać przejrzystość i wiarygodność raportów ESG poprzez prawidłową alokację kosztów i przychodów między podmiotami powiązаныmi kapitałowo. Z drugiej zaś strony, nieprawidłowe zarządzanie cenami transferowymi może prowadzić do obniżenia wiarygodności tych raportów i oskarżeń o celowe unikanie opodatkowania (Kozłowska-Makós, 2018). Wyniki badań pokazują, że grupy kapitałowe, które konsekwentnie stosują zasady odpowiedzialności społecznej w ustalaniu cen transferowych, w mniejszym stopniu ryzykują utratę reputacji oraz są w stanie spełniać oczekiwania inwestorów i regulacji. Asongu, Uduji i Okolo-Obasi (2019) argumentują, że polityka cen transferowych może również wspierać działania z zakresu ESG poprzez lepsze monitorowanie i raportowanie wyników pozafinansowych.

Mimo wzrostu zainteresowania tematyką ESG i cen transferowych istnieje potrzeba dalszych badań dotyczących wpływu polityki cen transferowych na zrównoważony rozwój w kontekście grup kapitałowych. Aktualna literatura nie dostarcza jednoznacznych odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu ceny transferowe mogą wspierać bądź ograniczać skuteczność raportowania ESG, zwłaszcza w sytuacji złożoności międzynarodowego przepływu kapitału (Kosieradzki, Piekarz & Rynkowska, 2019). Przyszłe badania mogłyby przyczynić się do lepszego zrozumienia zależności między cenami transferowymi a wskaźnikami ESG, szczególnie w kontekście różnorodnych regulacji międzynarodowych oraz lokalnych oczekiwań społecznych.

3. Metody

Artykuł opiera się na dogłębnym przeglądzie literatury, który obejmuje wyniki badań naukowych i raportów branżowych, dotyczących wpływu cen transferowych na raportowanie ESG (*Environmental, Social, Governance*) w grupach kapitałowych. Celem przeglądu jest zidentyfikowanie na podstawie dostępnych wyników badań empirycznych i teoretycznych kluczowych trendów oraz zależności między polityką cen transferowych a wskaźnikami ESG.

Wybór literatury opierał się na aktualnych artykułach naukowych, raportach branżowych oraz wytycznych międzynarodowych organizacji, takich jak OECD (2020) i Global Reporting Initiative (2016). Wzięto pod uwagę prace między innymi

z renomowanych czasopism naukowych oraz raporty organizacji doradczych, np. Deloitte (2022), które dokumentują praktyki związane z cenami transferowymi i raportowaniem ESG.

Analiza literatury obejmuje przegląd badań empirycznych oraz teoretycznych dotyczących wpływu cen transferowych na różne wskaźniki ESG. W szczególności koncentruje się na publikacjach, które omawiają wyzwania i korzyści wynikające z transparentności raportowania ESG, jak również na badaniach nad zgodnością z regulacjami międzynarodowymi w zakresie cen transferowych (Christensen, Hail & Leuz, 2021).

W celu interpretacji wyników przeglądu literatury przyjęto założenia teorii interesariuszy oraz teorii zrównoważonego rozwoju, co pozwala zrozumieć znaczenie uwzględniania interesów szerokiego grona interesariuszy oraz równoważenia aspektów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych (Freeman, 1984).

4. Wyniki

Analiza literatury pozwoliła zidentyfikować kilka kluczowych zależności między politykami cen transferowych a efektywnością raportowania ESG w grupach kapitałowych. Wyniki ujawniają istotną rolę przejrzystości, zgodności z regulacjami oraz odpowiedzialności podatkowej w kontekście budowania wiarygodności raportów ESG. Badania wskazują, że przejrzystość w ustalaniu cen transferowych może znacząco zwiększyć wiarygodność raportów ESG, szczególnie w kontekście podatkowym (OECD, 2020). Organizacje, które stosują transparentne i zgodne z regulacjami międzynarodowymi polityki cen transferowych, są postrzegane jako bardziej odpowiedzialne społecznie. W literaturze podkreśla się, że taki sposób działania przyczynia się do budowania zaufania wśród interesariuszy. Wpływ transparentności cen transferowych na wskaźniki ESG został przedstawiony z tabeli 1.

Tabela 1. Wpływ transparentności cen transferowych na wskaźniki ESG

Obszar	Opis	Potencjalne korzyści	Wskaźnik ESG
Przejrzystość wewnętrznych transakcji	Poprawa przejrzystości finansowej i wiarygodności raportów ESG	Wyższe zaufanie interesariuszy	Liczba ujawnionych transakcji
Odpowiedzialność podatkowa	Zwiększenie zgodności z regulacjami	Mniejsze ryzyko podatkowe	Procent zgodności z regulacjami lokalnymi i międzynarodowymi

Obszar	Opis	Potencjalne korzyści	Wskaźnik ESG
Ryzyko podatkowe	Minimalizacja ryzyka oskarżeń o unikanie podatków	Poprawa wizerunku	Liczba pozytywnych opinii, np. w mediach
Zgodność z międzynarodowymi standardami	Ułatwienie komunikacji z inwestorami i regulatorami	Stabilniejsze relacje z regulatorami	Ocena zgodności według GRI
Przejrzystość finansowa w raportach ESG	Zwiększenie wartości informacyjnej raportów ESG i CSR	Wyższa pozycja w rankingach ESG	Pozycja w zewnętrznych rankingach ESG

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: OECD (2020), Deloitte (2022), Christensen, Hail & Leuz (2021), Eccles & Serafeim (2013), Global Reporting Initiative (2016)

Przedstawione aspekty przejrzystości cen transferowych pokazują, że zgodność z regulacjami oraz transparentność transakcji wewnętrznych mogą znacząco wpływać na ocenę działań grupy kapitałowej w obszarze ESG. Przejrzystość i odpowiedzialność podatkowa przyczyniają się do wzrostu zaufania interesariuszy, zmniejszają ryzyko zachwiania reputacji oraz ułatwiają relacje z regulatorami. Dodatkowo wdrożenie takich polityk może przełożyć się na wyższą pozycję przedsiębiorstwa w zewnętrznych rankingach ESG, co z kolei sprzyja pozytywnemu odbiorowi korporacji na rynku.

Zgodność z wytycznymi OECD oraz standardami GRI (Global Reporting Initiative) jest kluczowa dla grup kapitałowych, szczególnie działających międzynarodowo. Podmioty przestrzegające międzynarodowych standardów mogą lepiej integrować aspekty ESG z politykami cen transferowych, co poprawia ich wizerunek i ułatwia komunikację z inwestorami oraz regulatorami. Modelowo można przyjąć, że proces integracji cen transferowych i raportowania ESG zgodnie z wytycznymi OECD i GRI może przebiegać etapami:

- ▶ ustalanie cen transferowych zgodnie z wytycznymi OECD,
- ▶ wybór kluczowych wskaźników ESG zgodnych ze standardami GRI,
- ▶ raportowanie ESG z uwzględnieniem polityki cen transferowych,
- ▶ komunikacja z otoczeniem (relacje inwestorskie).

W literaturze zidentyfikowano bezpośrednie powiązania między efektywnością polityki cen transferowych a wskaźnikami ESG. Przedsiębiorstwa stosujące odpowiedzialną politykę cen transferowych uzyskują lepsze wyniki w raportach ESG, zwłaszcza w obszarach związanych z przejrzystością finansową i odpowiedzialnością społeczną (Khan, Serafeim & Yoon, 2016). Przykłady wskaźników ESG związanych z polityką cen transferowych zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Przykładowe wskaźniki ESG

Wskaźnik ESG	Opis	Przykłady firm
Wskaźnik przejrzystości podatkowej	Ocena zgodności z lokalnymi regulacjami podatkowymi	Unilever
Ślad węglowy	Redukcja emisji związana z odpowiedzialnością ekologiczną	Nestlé
Zaufanie interesariuszy	Wiarygodność raportów dzięki przejrzystym transakcjom	IKEA

Źródło: Opracowanie własne

Wskazuje się również na pewne wyzwania, jakie firmy mogą napotkać podczas wdrażania polityki cen transferowych zgodnej z ESG. Są to m.in. koszty wdrożenia nowych systemów, konieczność dostosowania do zróżnicowanych regulacji międzynarodowych oraz potrzeba edukacji pracowników w zakresie odpowiedzialności społecznej. Wyniki te wskazują zatem na potrzebę dalszych badań oraz doskonalenia praktyk, które umożliwią bardziej efektywne raportowanie ESG w grupach kapitałowych, wspierając jednocześnie transparentność i odpowiedzialność na rynkach międzynarodowych.

5. Dyskusja

Wyniki przeglądu literatury wskazują, że transparentna polityka cen transferowych może wzmacniać zaufanie interesariuszy, poprawiając wizerunek grupy kapitałowej jako odpowiedzialnej społecznie i zgodnej z regulacjami (Khan, Serafeim & Yoon, 2016). Z perspektywy teorii interesariuszy transparentność cen transferowych jest kluczowym elementem budującym długoterminowe relacje z interesariuszami, które wspierają stabilność finansową i reputację grup kapitałowych.

Jednak wdrażanie transparentnych praktyk cen transferowych wiąże się z wyzwaniami, takimi jak dodatkowe koszty operacyjne oraz potrzeba adaptacji do różnych regulacji międzynarodowych. Przedsiębiorstwa działające na wielu rynkach mogą napotkać trudności związane z harmonizacją standardów raportowania ESG, co wymaga wsparcia technologicznego i efektywnego zarządzania.

Niniejsze badanie opiera się na analizie literatury, co ogranicza pełny wgląd w specyficzne procesy wewnętrznych transakcji między podmiotami powiązanymi kapitałowo. Konieczne jest zatem przeprowadzenie dalszych badań empirycznych, które dostarczyłyby dokładniejszych informacji na temat praktycznego wdrażania transparentnych polityk cen transferowych w kontekście ESG.

6. Wnioski

Wyniki analizy teoriopoznawczej potwierdzają znaczenie transparentnych polityk cen transferowych w kontekście teorii interesariuszy oraz teorii zrównoważonego rozwoju. Transparentność i odpowiedzialność w ustalaniu cen transferowych wzmacniają zaufanie interesariuszy, jednocześnie wspierając realizację strategicznych celów grup kapitałowych.

Z kolei zastosowanie zgodnych z międzynarodowymi standardami polityk cen transferowych wspiera raportowanie ESG i pozwala na budowanie pozytywnego wizerunku grupy kapitałowej na rynku międzynarodowym. Menedżerowie powinni zatem skupić się na transparentności raportów ESG i wdrożeniu technologii wspierających zgodność z regulacjami, aby zyskać przewagę konkurencyjną.

W przyszłych badaniach warto skupić się na badaniu wpływu technologii, takich jak blockchain, na transparentność cen transferowych oraz na analizie porównawczej różnych sektorów i regionów. Badania te pozwolą lepiej zrozumieć, jak różnice regulacyjne wpływają na integrację cen transferowych z raportowaniem ESG.

Bibliografia

- Asongu, S.A., Uduji, J.I., & Okolo-Obasi, E.N. (2019) Transfer Pricing and Corporate Social Responsibility: Arguments, Views and Agenda, *MPRA Paper, 101097*, 1–26. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/101097/1/MPRA_paper_101097.pdf
- Christensen, D., Hail, L., & Leuz, C. (2021). Mandatory CSR and Sustainability Reporting: Economic Analysis and Literature Review. *Review of Accounting Studies*, 26(3), 1176–1248. <https://doi.org/10.1007/s11142-021-09609-5>
- Deloitte. (2022). *Global Transfer Pricing Guide*. Deloitte Touche Tohmatsu Limited.
- Eccles, R.G., & Klimenko, S. (2019). The Investor Revolution. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2019/05/the-investor-revolution>
- Eccles, R.G., & Serafeim, G. (2013). The Performance Frontier: Innovating for a Sustainable Strategy. *Harvard Business Review*, 91(5), 50–60.
- Freeman, R.E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Pitman.
- Global Reporting Initiative. (2016). *Consolidated Set of GRI Sustainability Reporting Standards 2016*. GRI.
- Karla, A., & Afzal, M.N.I. (2023). Transfer pricing practices in multinational corporations and their effects on developing countries' tax revenue: a systematic literature review. *Emerald Insight: International Trade, Politics and Development*, 7(3), 171–190. <https://doi.org/10.1108/ITPD-04-2023-0011>
- Khan, M., Serafeim, G., & Yoon, A. (2016). Corporate Sustainability: First Evidence on Materiality. *The Accounting Review*, 91(6), 1697–1724. <https://doi.org/10.2308/accr-51383>
- Kosieradzki, T., Piekarczyk, R., & Rynkowska, A. (2019). *Ceny transferowe 2019. Mechanizmy, dokumentacje, raportowanie*. Wolters Kluwer.
- Kozłowska-Makóś, D. (2017). *System powiązań finansowych w złożonych strukturach kapitałowych*. CeDeWu.

- Kozłowska-Makós, D. (2018). Unikanie opodatkowania w międzynarodowych grupach kapitałowych a społeczna odpowiedzialność biznesu. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 2(92), 95–104.
- McKenzie, M. (2020). *The time has come: The KPMG Survey of Sustainability Reporting 2020*. https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/be/pdf/2020/12/The_Time_Has_Come_KPMG_Survey_of_Sustainability_Reporting_2020.pdf
- OECD. (2020). *Transfer Pricing Guidance on Financial Transactions: Inclusive Framework on BEPS: Actions 4, 8-10*. OECD Publishing.
- PwC. (2023). *Global Investor Survey 2023*. <https://www.pwc.com/gx/en/news-room/press-releases/2023/pwc-2023-global-investor-survey.html>
- Richardson, G., Taylor, G., & Lanis, R. (2015). The Impact of Financial Distress on Corporate Tax Avoidance Spanning the Global Financial Crisis: Evidence from Australia. *Economic Modelling*, 44, 44–53. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2014.09.015>

The Impact of Transfer Pricing on the Effectiveness of ESG Reporting in Capital Groups

Abstract. The aim of the article is to examine the role of transfer pricing in shaping the effectiveness of ESG reporting within capital groups, taking into account mechanisms that impact the transparency, reliability, and comparability of non-financial information. Based on a review of the literature including empirical research and industry reports, the author identifies key trends and relationships between transfer pricing policies and ESG indicators. It was found that a transparent way of establishing transfer prices has a positive effect on the perception of ESG reports, and compliance with international standards published by OECD and GRI, helps to build stakeholder trust. The analysis demonstrates that a transparent transfer pricing policy can support ESG reporting but its implementation is associated with additional costs and regulatory complexity.

Keywords: transfer pricing, ESG, capital groups, social responsibility

MAŁGORZATA BŁASZKE

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Wydział Ekonomiczny, Katedra Nieruchomości

<https://orcid.org/0000-0001-7806-6710>

e-mail: MBlaszke@zut.edu.pl

Procedury zamówień publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych

Streszczenie. Celem badania była ocena zrozumiałości i efektywności procedur zamówień publicznych oraz wskazanie trudności praktycznych związanych z ich realizacją w sektorze robót budowlanych. W szczególności skupiono się na problemach z interpretacją dokumentacji przetargowej, składaniem ofert i realizacją umów. Analiza została przeprowadzona na podstawie danych ankietowych zebranych od 140 wykonawców realizujących w 2023 roku projekty budowlane finansowane ze środków publicznych. Pytania ankiety dotyczyły trudności na różnych etapach procesu zamówieniowego, m.in. zrozumienia wymagań przetargowych, procedury ofertowej, realizacji umów, a także wyzwań wynikających z opóźnień w płatnościach lub zmian w projektach. Respondenci oceniali też wpływ złożoności procedur na czas i jakość realizacji inwestycji. Uzyskane dane ukazują kluczowe problemy, które utrudniają wykonawcom efektywną realizację projektów. Autorka przedstawia swoje rekomendacje w celu usprawnienia procedur przetargowych, poprawy ich przejrzystości oraz zwiększenia efektywności wykorzystania środków publicznych.

Słowa kluczowe: zamówienia publiczne, roboty budowlane, wykonawcy, projekty budowlane

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2038>

1. Wstęp

Procedury zamówień publicznych stanowią istotny element systemu gospodarczego, mając kluczowy wpływ na sposób realizacji inwestycji publicznych, w tym robót budowlanych. Celem zamówień publicznych jest zapewnienie transparentności, uczciwej konkurencji oraz efektywnego wykorzystania środków publicznych. Niemniej jednak złożoność i formalizm związane z tymi procedurami mogą stanowić wyzwanie zarówno dla zamawiających, jak i dla wykonawców. W szczególności wykonawcy robót budowlanych często borykają się z trudnościami zwią-

zanymi z interpretacją wymagań dokumentacji przetargowej, procesem składania ofert, a także realizacją umów.

W kontekście powyższych problemów celem niniejszego badania była ocena zrozumiałości, efektywności oraz praktycznych trudności związanych z procedurami zamówień publicznych w sektorze robót budowlanych. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą ankiety skierowanej do wykonawców, którzy mieli doświadczenie w realizacji projektów budowlanych finansowanych ze środków publicznych. Ankietę skierowano do 140 wykonawców, którzy w ostatnim roku (2023) przeprowadzali roboty budowlane w ramach zamówień publicznych. Uzyskane wyniki pozwalają na określenie kluczowych wyzwań, z jakimi wykonawcy ci spotykają się na różnych etapach procesu zamówieniowego – od składania ofert, przez realizację umowy, po finalny odbiór robót.

W ramach badania szczególną uwagę poświęcono zrozumieniu dokumentacji przetargowej, trudnościom związanym z procedurą składania ofert, a także wyzwaniom w trakcie realizacji umowy, w tym ewentualnym opóźnieniom w płatnościach czy zmianom w zakresie projektów. Dodatkowo analizowano wpływ złożoności procedur zamówień publicznych na czas i jakość realizowanych robót budowlanych.

Wyniki badania stanowią cenny wkład w dyskusję na temat możliwych usprawnień procedur zamówień publicznych, które mogłyby ułatwić wykonawcom realizację projektów budowlanych oraz poprawić efektywność wykorzystywania środków publicznych. W artykule zaprezentowane zostały zarówno wnioski, jak i rekomendacje mające na celu optymalizację procedur przetargowych w kontekście robót budowlanych.

2. Przegląd literatury

Procedury zamówień publicznych odgrywają kluczową rolę w sektorze budowlanym, umożliwiając realizację inwestycji publicznych przy zachowaniu zasad transparentności, uczciwej konkurencji i efektywności gospodarowania środkami publicznymi (Dzierżanowski et al., 2021; Warchoł, 2023; Szostak, 2022). Jednocześnie ich złożoność i formalizm budzą liczne kontrowersje, szczególnie w kontekście ich wpływu na wykonawców robót budowlanych. Literatura wskazuje, że jednym z głównych problemów są trudności interpretacyjne związane z dokumentacją przetargową (Orlińska-Dejer et al., 2022; Michalak, 2022; Liput et al., 2020). Niejasne wymagania i zawilość zapisów często prowadzą do błędów w ofertach oraz późniejszych konfliktów między zamawiającymi a wykonawcami. Zjawisko to bywa dodatkowo potęgowane przez różnice w poziomie doświadcze-

nia i kompetencji wykonawców, co szczególnie dotyka małe i średnie przedsiębiorstwa (Flynn & Davis, 2014).

Z perspektywy wykonawców istotnym wyzwaniem są również opóźnienia w płatnościach oraz konieczność zarządzania ryzykiem związanym z niespodziewanymi zmianami w zakresie realizowanych projektów. Hughes et al. (2023) zwracają uwagę, że takie problemy mogą prowadzić do napięć finansowych, opóźnień w realizacji inwestycji, a w skrajnych przypadkach nawet do rezygnacji wykonawców z uczestnictwa w rynku zamówień publicznych. W literaturze pojawiają się również głosy krytyczne wobec długotrwałych i skomplikowanych procedur przetargowych, które mogą wydłużać harmonogram realizacji projektów i ograniczać konkurencyjność procesu poprzez eliminację mniej doświadczonych podmiotów (Arrowsmith, 2010; Leszczyński et al., 2022; Moras, 2024).

Wpływ procedur zamówień publicznych na jakość realizowanych inwestycji jest przedmiotem licznych analiz (Nowicki, 2023; Schimanek, 2023; Rokicki, 2024; Horubski, 2024). Badania empiryczne pokazują, że rygorystyczne wymagania administracyjne nie zawsze przekładają się na lepszą jakość robót budowlanych. W niektórych przypadkach prowadzą wręcz do ograniczenia innowacyjności wykonawców, którzy obawiają się podejmować ryzyko związane z nowymi rozwiązaniami technologicznymi (Laryea, 2019). Jednocześnie rozwój narzędzi cyfrowych, takich jak platformy e-zamówień, może znacząco usprawnić proces ofertowy, zwiększając przejrzystość procedur i redukując koszty administracyjne zarówno po stronie zamawiających, jak i wykonawców (Eadie et al., 2013).

Mimo rosnącej liczby publikacji dotyczących zamówień publicznych, stosunkowo niewiele badań skupia się na perspektywie wykonawców. Ich doświadczenia i problemy są jednak kluczowe dla identyfikacji barier utrudniających efektywną realizację projektów budowlanych. Erridge i Greer (2002) wskazują, że uwzględnienie perspektywy wykonawców w procesie doskonalenia procedur może przyczynić się do lepszego dopasowania regulacji do realiów rynku. Istotne wydaje się także dalsze badanie wpływu złożoności procedur na mniejsze przedsiębiorstwa, które często nie dysponują odpowiednimi zasobami do radzenia sobie z wymaganiami administracyjnymi. W literaturze pojawiają się również propozycje zmian mających na celu uproszczenie procedur, lepsze standaryzowanie dokumentacji przetargowej oraz wprowadzenie bardziej elastycznych mechanizmów negocjacyjnych (Lotko, 2021; Stapiński, 2022; Kubiczek et al., 2023).

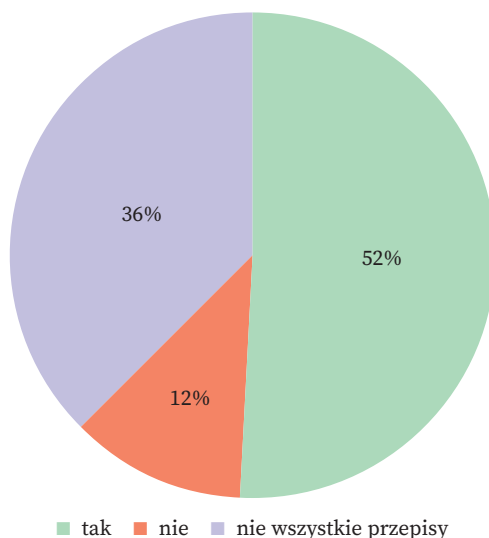
Podsumowując, przegląd literatury wskazuje, że procedury zamówień publicznych w sektorze budowlanym, choć niezbędne, wymagają dalszych usprawnień, aby sprostać oczekiwaniom zarówno zamawiających, jak i wykonawców. W szczególności potrzebne są badania skupiające się na praktycznych doświadczeniach wykonawców, które pozwolą na identyfikację najistotniejszych barier i zapropono-

nowanie efektywnych rozwiązań zwiększających jakość oraz efektywność realizowanych inwestycji.

3. Wyniki badań

3.1. Ocena zrozumienia procedur w zamówieniach publicznych na roboty budowlane

Pierwsze pytanie skierowane do wykonawców robót budowlanych w zamówieniach publicznych dotyczyło zrozumienia procedur zamówień publicznych (rys. 1).

Rys. 1. Zrozumiałość procedur robót budowlanych w zamówieniach publicznych
Źródło: Opracowanie własne

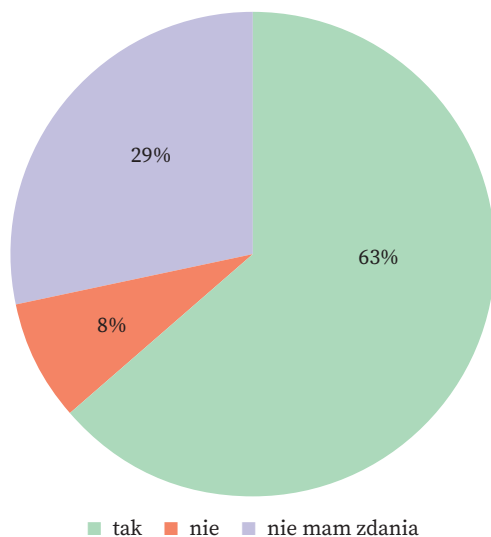
Spośród respondentów 52% uznało, że procedura udzielania zamówień publicznych jest dla nich zrozumiała, co sugeruje, że ponad połowa badanych czuje się kompetentna w zakresie wymagań formalnych oraz procedur stosowanych w procesie przetargowym.

Jednocześnie 36% ankietowanych wskazało, że procedura jest dla nich zrozumiała jedynie częściowo. Ten wynik wskazuje na istnienie obszarów niepewności lub trudności interpretacyjnych, które mogą być powodowane nadmierną złożonością procedur, niedostateczną dostępnością informacji lub brakiem wystarczającego wsparcia edukacyjnego. Natomiast 12% respondentów stwierdziło,

że procedury zamówień publicznych są dla nich niezrozumiałe. Choć jest to stosunkowo niewielka część badanych, warto zwrócić uwagę na tę grupę, ponieważ ich trudności mogą negatywnie wpływać na zdolność uczestnictwa w postępowaniach przetargowych, co w konsekwencji ogranicza konkurencyjność na rynku budowlanym.

Wyniki te wskazują na potrzebę dalszych działań mających na celu uproszczenie i klarowne przedstawienie procedur zamówień publicznych oraz zapewnienie odpowiedniego wsparcia informacyjnego dla wykonawców, szczególnie w obszarach, które budzą największą wątpliwość.

Wyniki badania ankietowego dotyczące oceny adekwatności czasu trwania procedury przetargowej wśród wykonawców robót budowlanych wskazują na przeważająco pozytywną opinię w tej kwestii (rys. 2). Aż 63% respondentów uznało czas trwania procedury, od momentu ogłoszenia przetargu do wyboru wykonawcy, za odpowiedni. Wynik ten świadczy o ogólnym zadowoleniu wykonawców z organizacji i tempa postępowań przetargowych, co może sugerować, że obecne ramy czasowe są dostosowane do specyfiki branży i jej wymagań operacyjnych.

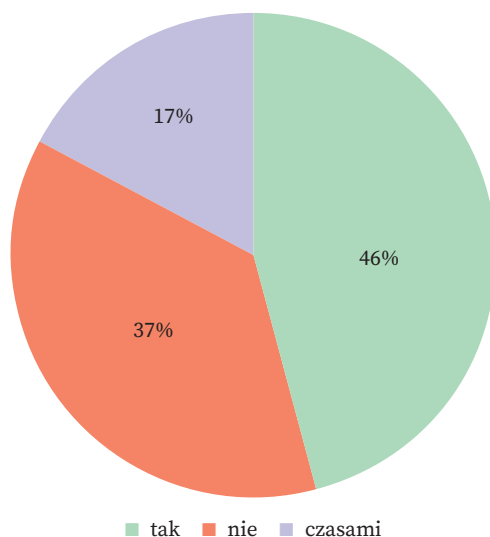
Rys. 2. Odpowiedniość czasu trwania procedury przetargowej
Źródło: Opracowanie własne

Jedynie 8% badanych wskazało, że czas trwania procedury przetargowej jest nieodpowiedni. Choć to stosunkowo niewielki odsetek, może on wskazywać na istnienie specyficznych przypadków lub okoliczności, w których procedury są uznawane za zbyt długie lub zbyt krótkie, co mogłoby wpływać na efektywność procesów przetargowych.

Z kolei 29% respondentów nie miało zdania w tej sprawie. Taki wynik może wynikać z braku jednoznacznych doświadczeń związanych z procedurami przetargowymi lub z ich neutralnej oceny. Może to również sugerować, że dla części wykonawców czas trwania procedury nie jest kluczowym czynnikiem wpływającym na ich decyzję o uczestnictwie w postępowaniach.

Uzyskane wyniki wskazują, że choć obecne ramy czasowe procedur przetargowych są ogólnie akceptowane przez większość wykonawców, konieczne może być dalsze badanie i uwzględnienie szczególnych przypadków, w których czas trwania procedur jest oceniany negatywnie. Analiza takich przypadków może przyczynić się do jeszcze lepszego dostosowania procedur do potrzeb rynku.

Analiza wyników badania dotyczącego występowania niejasności w wymaganiach stawianych wykonawcom w procedurach przetargowych ujawnia istotne wyzwania związane z transparentnością procesu (rys. 3). Odpowiedź twierdząca („tak”) została udzielona przez 46% respondentów, co wskazuje na to, że niemal połowa badanych doświadcza trudności interpretacyjnych związanych z wymaganiami przetargowymi. Może to świadczyć o niewystarczającej precyzji zapisów w dokumentacji przetargowej lub braku odpowiednich mechanizmów komunikacyjnych między zamawiającymi a wykonawcami.

Rys. 3. Występowanie niejasności dotyczących wymagań stawianych wykonawcom
Źródło: Opracowanie własne

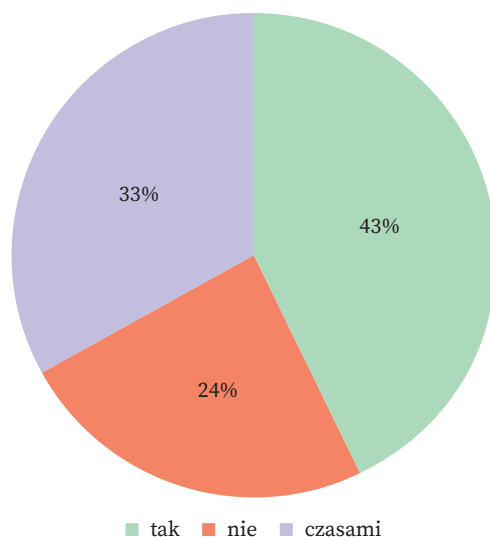
Z kolei 37% respondentów stwierdziło, że niejasności w procedurach przetargowych się nie pojawiają. Wynik ten sugeruje, że dla części wykonawców do-

kumentacja i wymagania przetargowe są sformułowane w sposób zrozumiały i jednoznaczny, co umożliwi sprawne przygotowanie ofert.

Grupa respondentów, która wskazała, że niejasności pojawiają się „czasami” (17%), odzwierciedla sytuację, w której trudności interpretacyjne mają charakter sporadyczny i mogą być związane z wyjątkowymi przypadkami lub specyfiką poszczególnych przetargów.

Powyższe wyniki wskazują na konieczność zwiększenia przejrzystości i jednoznaczności wymagań stawianych wykonawcom w procedurach zamówień publicznych. Działania takie mogą obejmować standaryzację dokumentacji, rozwój wytycznych dla zamawiających, a także usprawnienie kanałów komunikacji umożliwiających szybkie wyjaśnianie wątpliwości. Poprawa w tym zakresie może nie tylko ograniczyć liczbę przypadków niejasności, ale także zwiększyć efektywność całego procesu zamówień publicznych.

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące oceny stopnia skomplikowania procedur przetargowych w zamówieniach publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych wskazuje na występowanie istotnych wyzwań w tym obszarze (rys. 4).

Rys. 4. Postrzeganie procedur przetargowych jako zbyt skomplikowanych

Źródło: Opracowanie własne

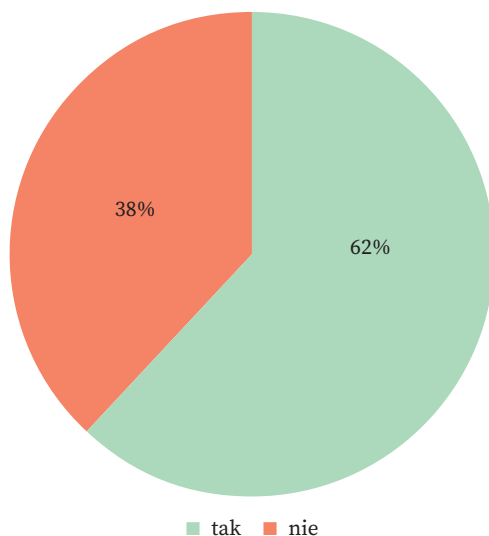
Aż 43% respondentów oceniło, że procedury te są zbyt skomplikowane. Wynik ten może świadczyć o występowaniu barier formalnych, takich jak nadmiernie rozbudowana dokumentacja, skomplikowane wymagania proceduralne czy trud-

ności w interpretacji przepisów, które mogą negatywnie wpływać na uczestnictwo wykonawców w przetargach.

Z drugiej strony, 24% badanych stwierdziło, że procedury nie są zbyt skomplikowane. Ta grupa respondentów najwyraźniej postrzega obecne rozwiązania jako wystarczająco przejrzyste i adekwatne do wymogów zamówień publicznych, co sugeruje, że w ich przypadku procesy te nie stanowią istotnego utrudnienia. Odpowiedź „czasami” została udzielona przez 33% ankietowanych, co wskazuje na to, że odczucie skomplikowania procedur przetargowych jest częściowo zależne od okoliczności, takich jak specyfika konkretnego zamówienia, zakres robót czy rodzaj wymaganych dokumentów. Wynik ten może również sugerować, że problem nie jest jednoznaczny i może być efektem różnych poziomów doświadczenia lub przygotowania wykonawców.

Podsumowując, należy stwierdzić, że choć część wykonawców radzi sobie z procedurami przetargowymi, to znaczna ich grupa postrzega je jako zbyt skomplikowane, co może negatywnie wpływać na ich gotowość do udziału w zamówieniach publicznych. Rekomenduje się analizę kluczowych obszarów problemowych, takich jak zakres wymaganej dokumentacji, oraz podjęcie działań mających na celu uproszczenie i standaryzację procesów, a także organizację szkoleń i wsparcia dla wykonawców.

Wyniki badania dotyczące zauważalnych zmian w procedurze przetargowej w ciągu ostatnich trzech lat wskazują, że większość respondentów (62%) dostrzegła zmiany w tym obszarze (rys. 5).

Rys. 5. Zauważone zmiany w procedurach przetargowych w ostatnich trzech latach
Źródło: Opracowanie własne

Może to świadczyć o dynamicznym charakterze regulacji i praktyk związanych z zamówieniami publicznymi, co obejmuje m.in. zmiany legislacyjne, wprowadzenie nowych technologii (np. platform cyfrowych) czy modyfikacje w wymaganiach proceduralnych. Może to także odzwierciedlać rosnącą adaptację systemów zamówień publicznych do zmieniających się potrzeb rynku i wyzwań gospodarczych.

Jednocześnie 38% respondentów stwierdziło brak zauważalnych zmian w procedurze przetargowej. Wynik ten może sugerować, że dla części wykonawców zmiany, które zaszyły, były niewielkie, nieistotne lub trudne do zidentyfikowania w codziennej praktyce. Ma na to być może wpływ różny poziom zaangażowania wykonawców w procesy przetargowe, odmienności ich doświadczenia lub specyfiki zamówień, w których uczestniczyli.

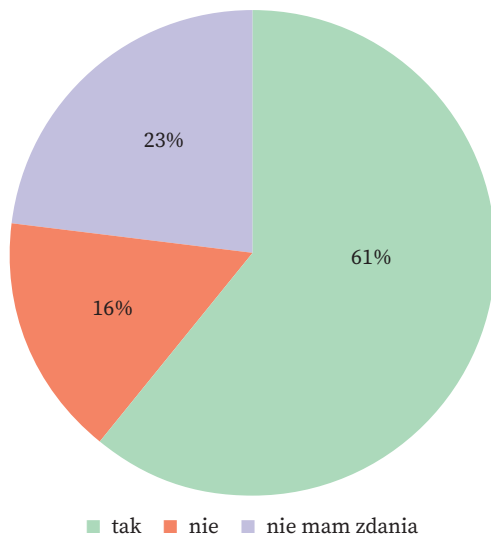
Interpretując te wyniki, należy stwierdzić, że choć większość respondentów dostrzeża zmiany, istnieje potrzeba dalszej analizy ich charakteru i wpływu na uczestników procesu przetargowego. Wskazuje to na konieczność prowadzenia działań informacyjnych i edukacyjnych, które pomogłyby wszystkim wykonawcom lepiej zrozumieć wprowadzane modyfikacje oraz ich znaczenie dla praktyki zamówień publicznych.

3.2. Analiza jakości dokumentacji przetargowej (SIWZ) i jej wpływu na proces przygotowywania ofert przez wykonawców

Wyniki badania dotyczące oceny dokumentacji przetargowej (Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia, SIWZ) wskazują, że większość respondentów (61%) uznaje ją za wystarczająco szczegółową i zrozumiałą (rys. 6). Wynik ten sugeruje, że w opinii znaczącej części wykonawców dokumentacja przetargowa spełnia swoje podstawowe funkcje, takie jak jasne określenie wymagań zamawiającego oraz ułatwienie przygotowania ofert zgodnych z założeniami procedury.

Jednakże 23% respondentów stwierdziło, że nie ma zdania, czy dokumentacja jest dość szczegółowa i zrozumiała. Ten wynik wskazuje na istnienie pewnych obszarów, w których dokumentacja może być nieprecyzyjna, trudna w interpretacji lub niewystarczająco dostosowana do specyfiki różnych rodzajów zamówień budowlanych.

Z kolei 16% ankietowanych uznało, że SIWZ nie jest wystarczająco szczegółowa ani zrozumiała. Choć jest to mniejszość, wynik ten ujawnia, że dla pewnej grupy wykonawców dokumentacja przetargowa stanowi istotną barierę w uczestnictwie w procedurach przetargowych. Przyczyną tego mogą być zbyt ogólne lub niejasno sformułowane wymagania, które utrudniają właściwą interpretację warunków przetargu.

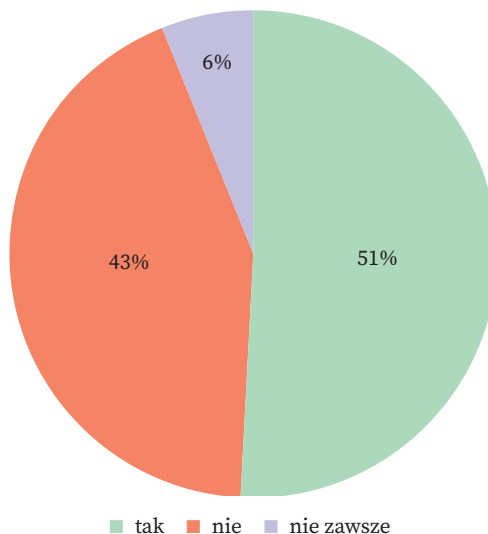
Rys. 6. Szczegółowość i zrozumiałość dokumentacji przetargowej (SIWZ) z perspektywy wykonawców
Źródło: Opracowanie własne

Podsumowując, wyniki wskazują, że choć większość wykonawców ocenia dokumentację przetargową pozytywnie, istnieje przestrzeń do poprawy, zwłaszcza w zakresie eliminacji niejasności oraz zwiększenia precyzji w formułowaniu warunków. Zaleca się dalsze działania mające na celu standaryzację SIWZ oraz zapewnienie większej dostępności narzędzi wspierających wykonawców w interpretacji dokumentacji, co może przyczynić się do zwiększenia efektywności i transparentności procesu zamówień publicznych.

Analiza wyników dotyczących kompletności informacji zawartych w dokumentacji przetargowej (np. SIWZ) wskazuje na istotne zróżnicowanie opinii wykonawców robót budowlanych (rys. 7). Ponad połowa respondentów (51%) uznała, że dokumentacja przetargowa zawiera wszystkie istotne informacje niezbędne do przygotowania oferty. Sugeruje to, że dla znacznej części wykonawców dokumentacja spełnia swoją podstawową funkcję, zapewniając odpowiednią szczegółowość i kompletność wymaganych danych.

Jednakże aż 43% ankietowanych stwierdziło, że dokumentacja nie zawiera wszystkich kluczowych informacji. Wynik ten wskazuje na znaczny odsetek wykonawców, którzy dostrzegają braki w dokumentacji, co może prowadzić do problemów z prawidłowym przygotowaniem ofert. Braki te mogą dotyczyć niejasnych zapisów, niedostatecznego określenia warunków realizacji zamówienia, braków

w specyfikacjach technicznych lub niedostarczenia odpowiednich danych finansowych i prawnych.

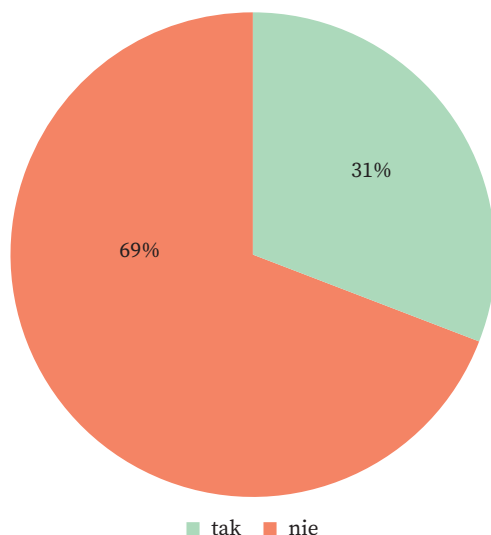
Rys. 7. Kompletność informacji w dokumentacji przetargowej potrzebnej do przygotowania ofert
Źródło: Opracowanie własne

Odpowiedź „nie zawsze”, wskazana przez 6% respondentów, może sugerować, że w niektórych przypadkach dokumentacja przetargowa dostarcza istotnych informacji, ale istnieją pojedyncze luki lub niedopowiedzenia, które wykonawcy muszą samodzielnie uzupełniać, co może zwiększać ryzyko błędów w składanych ofertach.

Podsumowując, wyniki badania uwiadcniają wyraźny podział w percepcji kompletności dokumentacji przetargowej. Chociaż dla większości wykonawców jest ona wystarczająca, znaczny odsetek negatywnych ocen wskazuje na konieczność poprawy jakości dokumentacji. Rekomenduje się zatem zwiększenie precyzji i uzupełnienie brakujących informacji w dokumentacji przetargowej, a także wprowadzenie procedur konsultacyjnych z wykonawcami na etapie jej przygotowywania, co może przyczynić się do zwiększenia efektywności i transparentności procesu zamówień publicznych.

W odniesieniu do doświadczeń wykonawców robót budowlanych z jakością dokumentacji przetargowej wskazać należy, że 31% respondentów spotkało się z sytuacjami, w których dokumentacja przetargowa była sprzeczna lub niekompletna (rys. 8). Ten wynik ujawnia istotny problem, który może negatywnie wpływać na

przebieg procedur przetargowych, powodując trudności w interpretacji wymagań zamawiającego, wydłużenie procesu przygotowania ofert oraz zwiększenie ryzyka sporów na etapie realizacji zamówienia. Sprzeczności i niekompletności mogą obejmować niespójne wymagania techniczne, brak szczegółowych specyfikacji lub niejasności w zakresie warunków umowy.

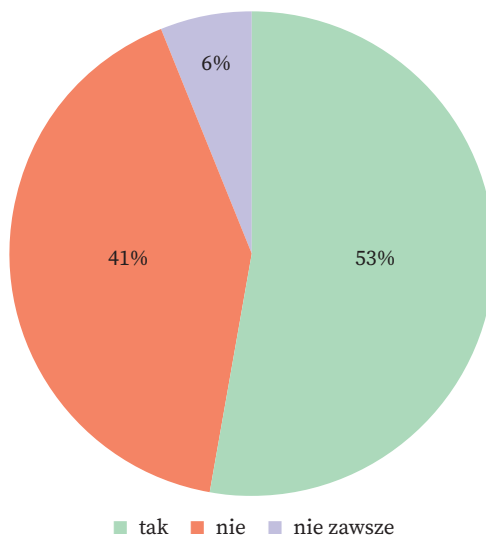

Rys. 8. Doświadczenie wykonawców ze sprzecznościami lub brakami w dokumentacji przetargowej
Źródło: Opracowanie własne

Jednocześnie 69% respondentów stwierdziło, że nie napotkało takich problemów. Wynik ten sugeruje, że zdaniem większości wykonawców dokumentacja przetargowa jest przygotowywana w sposób wystarczająco rzetelny i zgodny z wymaganiami, co umożliwia sprawne przygotowanie oferty i realizację zamówienia. Niemniej jednak odsetek osób, które wskazały na problemy, jest na tyle wysoki, że nie można go ignorować.

Interpretując te wyniki, można stwierdzić, że choć większość zamawiających przygotowuje dokumentację przetargową zgodnie z oczekiwaniami rynku, problem sprzeczności lub niekompletności występuje na tyle często, że wymaga uwagi. Rekomenduje się wprowadzenie mechanizmów weryfikacyjnych, takich jak obowiązkowe przeglądy dokumentacji przez niezależne zespoły ekspertów, a także większe zaangażowanie wykonawców w konsultacje przed przetargiem, aby zwiększyć jakość i spójność dokumentów. Działania te mogą przyczynić się do ograniczenia ryzyka niejasności i zwiększenia efektywności procedur przetargowych.

Wyniki badania ankietowego dotyczące oceny procesu składania ofert w zamówieniach publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych wskazują na zróżnicowane opinie w tym zakresie (rys. 9). Ponad połowa respondentów (53%) uznała proces składania ofert za przejrzysty i prosty. Sugeruje to, że większość wykonawców postrzega obecne procedury jako klarowne, a wymagania formalne jako możliwe do spełnienia w sposób nieskomplikowany. Może to świadczyć o skuteczności działań mających na celu ułatwienie składania ofert, takich jak digitalizacja procesów czy standaryzacja wymagań.

Rys. 9. Przejrzystość i prostota procesu składania ofert w ocenie wykonawców
Źródło: Opracowanie własne

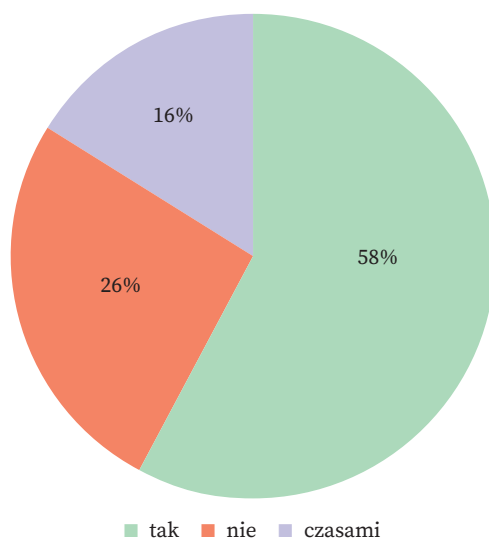
Jednak 41% respondentów wyraziło negatywną opinię, wskazując na brak przejrzystości i prostoty w procedurze. Wynik ten ujawnia istotny problem, z którym zmagają się znacząca grupa wykonawców. Przyczyną mogą być złożone wymagania dokumentacyjne, niejednoznaczne wytyczne dotyczące składania ofert lub ograniczenia techniczne, takie jak trudności w korzystaniu z platform elektronicznych.

Odpowiedź „nie zawsze”, udzielona przez 6% respondentów, sugeruje, że w niektórych aspektach proces jest przejrzysty, ale w innych pozostaje problematyczny. Taka opinia może wynikać z różnic w poziomie skomplikowania wymagań w zależności od rodzaju zamówienia lub specyfiki przetargu.

Podsumowując, chociaż ponad połowa wykonawców pozytywnie ocenia proces składania ofert, wysoki odsetek negatywnych opinii (41%) wskazuje na konieczność dalszych działań mających na celu uproszczenie i ujednoczenie

procedur. Rekomenduje się przeprowadzenie szczegółowej analizy obszarów generujących największe trudności dla wykonawców oraz wdrożenie rozwiązań, takich jak dodatkowe szkolenia, ulepszenie platform elektronicznych czy wypracowanie bardziej przejrzystych standardów dokumentacyjnych. Zwiększenie dostępności wsparcia technicznego i prawnego dla wykonawców może również przyczynić się do poprawy ocen w tym zakresie.

Wyniki badania na temat wymagań dotyczących dokumentacji ofertowej w zamówieniach publicznych wskazują na istotne wyzwania, z którymi mierzą się wykonawcy robót budowlanych (rys. 10). Aż 58% respondentów uznało, że wymagania dokumentacyjne są zbyt obszerne, co świadczy o powszechnym odczuciu, że procedury te są nadmiernie skomplikowane i czasochłonne. Może to wynikać z konieczności dostarczania dużej liczby szczegółowych dokumentów, takich jak zaświadczenia, certyfikaty, referencje czy szczegółowe harmonogramy, które obciążają wykonawców zarówno pod względem finansowym, jak i organizacyjnym.

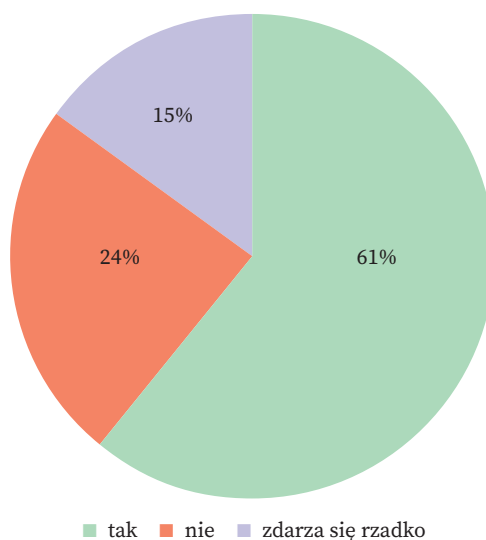
Rys. 10. Zbyt obszerne wymagania dotyczące dokumentacji ofertowej
Źródło: Opracowanie własne

Z kolei 26% respondentów stwierdziło, że wymagania nie są zbyt obszerne, co sugeruje, że w ich przypadku procedury dokumentacyjne są akceptowalne i dostosowane do możliwości wykonawców. Taka grupa respondentów może obejmować firmy, które posiadają odpowiednie zasoby organizacyjne i doświadczenie w przygotowywaniu ofert zgodnie z wymaganiami zamówień publicznych.

16% ankietowanych wskazało, że obszerne wymagania dotyczą dokumentacji jedynie „czasami”. Wynik ten wskazuje na sytuację, w której skala trudności jest zmienna i zależy od specyfiki danego przetargu, takich jak zakres zamówienia, wymagania zamawiającego lub rodzaj robót budowlanych.

Podsumowując, należy wskazać na znaczącą liczbę wykonawców, którzy postrzegają wymagania dokumentacyjne jako nadmiernie rozbudowane, co może prowadzić do obniżenia efektywności procesu zamówień publicznych. Rekomenduje się analizę wymogów dokumentacyjnych pod kątem ich zasadności oraz eliminację zbędnych wymagań, które nie wpływają na jakość ofert, a jedynie obciążają wykonawców. Warto również rozważyć wprowadzenie mechanizmów upraszczających, takich jak standaryzacja formularzy czy możliwość przedkładania dokumentów w uproszczonej formie, co mogłoby zwiększyć dostępność procedur przetargowych dla szerszego grona wykonawców.

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące praktyk w zakresie informowania wykonawców robót budowlanych o konieczności poprawy błędów w ofertach przed oceną formalną wskazuje na istotne zróżnicowanie w podejściu zamawiających (rys. 11). Zgodnie z uzyskanymi odpowiedziami, 61% respondentów potwierdziło, że są informowani o konieczności dokonania poprawek. Jest to większość, co sugeruje, że w znacznej części przypadków zamawiający podejmują działania umożliwiające wykonawcom skorygowanie błędów przed dalszą oceną ofert.

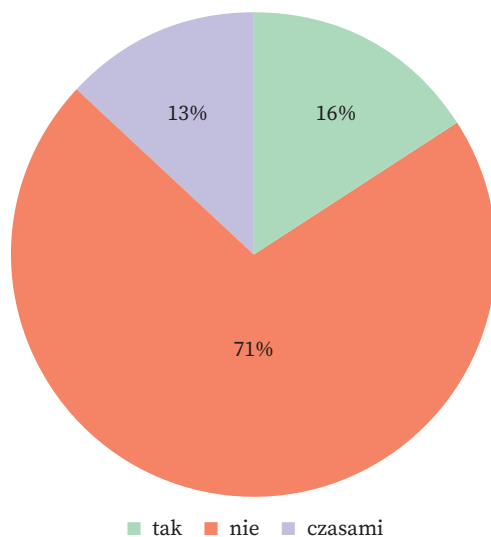
Rys. 11. Informowanie o konieczności poprawy błędów w ofercie przed oceną formalną
Źródło: Opracowanie własne

Jednocześnie 24% badanych wskazało, że nie są informowani o takich błędach, co może oznaczać, że niemal co czwarty wykonawca spotyka się z brakiem wsparcia ze strony zamawiającego w tym zakresie. Dodatkowo 15% respondentów zadeklarowało, że takie sytuacje zdarzają się rzadko, co świadczy o nieregularnym stosowaniu tej praktyki przez zamawiających.

Powyższe dane mogą wskazywać na istotne różnice w praktykach stosowanych przez podmioty organizujące przetargi publiczne. Wyniki te sugerują potrzebę dalszej standaryzacji procedur i być może wprowadzenia wyraźniejszych regulacji w zakresie informowania wykonawców o błędach w ofertach. Takie działania mogłyby przyczynić się do zwiększenia transparentności i uczciwości postępowań przetargowych oraz do ograniczenia liczby odrzuconych ofert z powodów formalnych.

3.3. Ocena problemów związanych z realizacją umów o roboty budowlane

Wyniki badania ankietowego dotyczącego trudności wykonawców robót budowlanych z przestrzeganiem warunków umowy w zamówieniach publicznych wskazują na wyraźną przewagę odpowiedzi negatywnych (rys. 12).

Rys. 12. Problemy wykonawców z przestrzeganiem warunków umowy o roboty budowlane
Źródło: Opracowanie własne

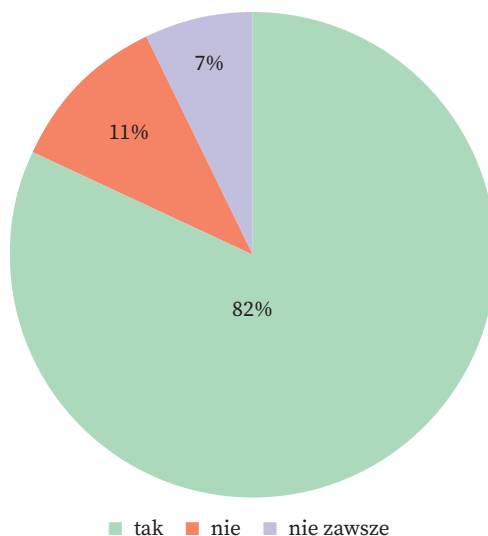
Aż 71% respondentów zadeklarowało, że nie napotykało problemów w tym zakresie, co sugeruje, że znaczna większość wykonawców jest w stanie skutecznie realizować warunki umów zawieranych w ramach zamówień publicznych.

Jednocześnie 16% ankietowanych przyznało, że miało trudności z przestrzeganiem warunków umowy. Ten odsetek, choć mniejszościowy, wskazuje na istotną grupę wykonawców, którzy mogą napotykać bariery lub trudności wynikające z konstrukcji umowy, wymagań zamawiającego lub innych czynników zewnętrznych.

Dodatkowo 13% respondentów wskazało, że problemy te występują sporadycznie, co może oznaczać, że są one uzależnione od specyfiki poszczególnych zamówień lub warunków ich realizacji.

Analiza tych wyników może sugerować, że ogólnie system zamówień publicznych funkcjonuje w sposób sprzyjający efektywnej realizacji umów, jednak dla części wykonawców konieczne mogą być działania wspierające, takie jak bardziej precyzyjne określanie warunków umów, lepsza komunikacja z zamawiającymi lub dostosowanie wymagań do możliwości rynkowych. Wskazane byłoby przeprowadzenie dalszych badań, które pozwolą na identyfikację przyczyn występowania trudności oraz określenie sposobów ich minimalizacji.

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące oceny realistyczności harmonogramów realizacji robót budowlanych w umowach zawieranych w ramach zamówień publicznych wskazuje na wysoką zgodność wykonawców z założeniami czasowymi określonymi w umowach (rys. 13).

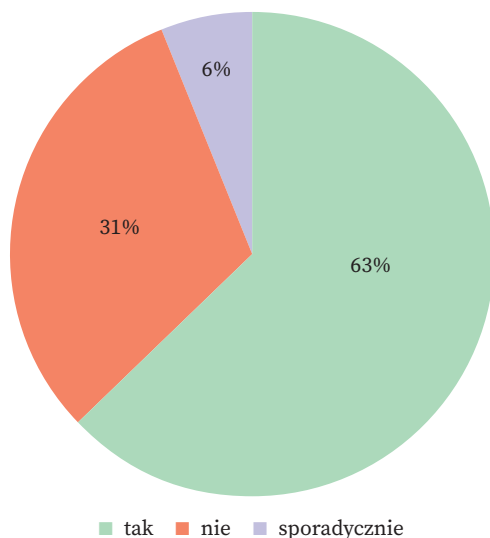
Rys. 13. Realistyczność harmonogramów realizacji robót budowlanych w umowach
Źródło: Opracowanie własne

Aż 82% respondentów zadeklarowało, że harmonogram był realistyczny i możliwy do wykonania. Taki wynik sugeruje, że większość zamawiających uwzględnia rzeczywiste uwarunkowania techniczne, organizacyjne i logistyczne w planowaniu czasu realizacji zamówień.

Z drugiej strony, 11% badanych stwierdziło, że harmonogram był nierealistyczny, co może wskazywać na pewne niedociągnięcia w przygotowywaniu warunków umowy, takie jak niewystarczająca analiza specyfiki projektu lub brak konsultacji z potencjalnymi wykonawcami na etapie planowania. Kolejne 7% respondentów zaznaczyło, że harmonogramy bywają realistyczne jedynie sporadycznie, co wskazuje na zmienną jakość przygotowania dokumentacji przetargowej.

Ogólnie wyniki te sugerują, że harmonogramy w zamówieniach publicznych są w większości przypadków adekwatne do wymagań i możliwości wykonawców, jednak istnieje przestrzeń do dalszej optymalizacji procesów planistycznych. Uwagę należy zwrócić na identyfikację przyczyn nierealistycznych założeń oraz ich potencjalnego wpływu na realizację projektów budowlanych. Takie działania mogą przyczynić się do zwiększenia efektywności i zadowolenia wszystkich stron procesu inwestycyjnego.

Odpowiedzi respondentów związane z monitorowaniem postępu prac przez zamawiających w ramach realizacji umów na roboty budowlane wskazują, że w większości przypadków zamawiający aktywnie kontrolują realizację projektów (rys. 14).

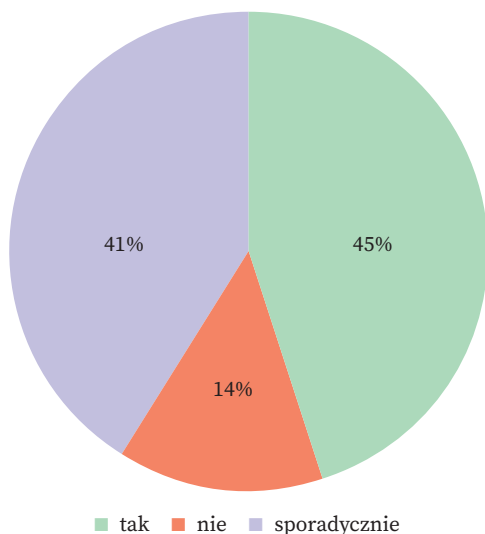
Rys. 14. Regularność monitorowania postępu prac przez zamawiających
Źródło: Opracowanie własne

63% respondentów potwierdziło regularny monitoring postępu prac, co świadczy o stosunkowo wysokim poziomie nadzoru nad wykonaniem umów. Takie podejście może przyczyniać się do lepszej jakości realizacji projektów oraz minimalizacji ryzyka opóźnień lub niezgodności z warunkami kontraktu.

Jednakże 31% badanych wskazało, że zamawiający nie monitorują regularnie postępu prac. Jest to istotny odsetek, który sugeruje, że w niemal jednej trzeciej przypadków brakuje systematycznej kontroli, co może prowadzić do trudności w wykrywaniu i rozwiązywaniu problemów na wczesnym etapie realizacji inwestycji. Dodatkowo 6% respondentów zadeklarowało, że monitoring występuje sporadycznie, co może wskazywać na nieregularność działań kontrolnych lub ich zależność od specyfiki projektu.

Analiza tych wyników sugeruje, że chociaż regularny monitoring jest powszechną praktyką, istnieje znacząca grupa zamówień, w których kontrola postępów prac nie jest prowadzona w sposób systematyczny. Może to stanowić wyzwanie dla efektywnego zarządzania projektami budowlanymi w ramach zamówień publicznych. Zaleca się dalsze badania w celu identyfikacji barier utrudniających regularne monitorowanie oraz wprowadzenie rozwiązań zwiększających efektywność nadzoru nad realizacją umów.

Wyniki badania dotyczące trudności napotykaných przez wykonawców robót budowlanych w związku ze zmianami w projekcie lub specyfikacji zamówienia wskazują na znaczącą skalę tego problemu (rys. 15).

Rys. 15. Trudności wykonawców wynikające ze zmian w projekcie lub specyfikacji zamówienia
Źródło: Opracowanie własne

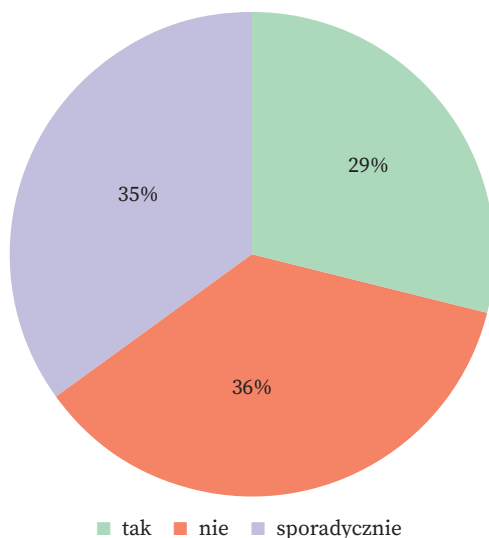
Aż 45% respondentów potwierdziło, że zmiany w dokumentacji projektowej lub specyfikacji zamówienia stanowiły istotne wyzwanie podczas realizacji umowy. Wynik ten sugeruje, że niemal połowa wykonawców doświadcza trudności wynikających z modyfikacji wprowadzanych na etapie realizacji, co może negatywnie wpływać na harmonogramy, koszty oraz organizację pracy.

Dodatkowo 41% badanych stwierdziło, że trudności związane ze zmianami występują sporadycznie. Wskazuje to na niestabilność w przygotowaniu lub zarządzaniu dokumentacją projektową, która może być uwarunkowana specyfiką danego projektu, niedostatecznym planowaniem lub brakiem odpowiednich procedur reagowania na zmiany.

Jedynie 14% respondentów nie napotkało takich trudności, co oznacza, że problematyka zmian w projekcie dotyczy zdecydowanej większości wykonawców.

Powyższe dane wskazują na potrzebę wprowadzenia działań mających na celu minimalizację wpływu zmian w dokumentacji na realizację projektów. Mogą to być bardziej szczegółowe analizy projektowe na etapie przygotowania zamówienia, skuteczniejsze zarządzanie zmianami oraz zapewnienie odpowiedniej komunikacji między zamawiającym a wykonawcami. Działania te mogą przyczynić się do zwiększenia efektywności i przewidywalności realizacji zamówień publicznych.

Wyniki ankiety dotyczące opóźnień w płatnościach za wykonane prace wskazują na istotne zróżnicowanie doświadczeń wykonawców w tym zakresie (rys. 16).

Rys. 16. Wpływ opóźnień w płatnościach na realizację projektów budowlanych
Źródło: Opracowanie własne

29% respondentów jednoznacznie potwierdziło, że opóźnienia w płatnościach wpływają na realizację projektu, co wskazuje na znaczny odsetek przypadków, w których problemy z terminowym przepływem środków finansowych stanowią barierę w sprawnej realizacji zamówień publicznych. Takie opóźnienia mogą skutkować trudnościami w utrzymaniu płynności finansowej, opóźnieniami w realizacji harmonogramów prac oraz ryzykiem wzrostu kosztów realizacji projektów.

Dodatkowo 35% respondentów wskazało, że opóźnienia w płatnościach występują sporadycznie. Wynik ten sugeruje, że problem ten, choć nie jest stały, pojawia się na tyle często, że może wpływać na ogólną ocenę stabilności i przewidywalności współpracy w ramach zamówień publicznych.

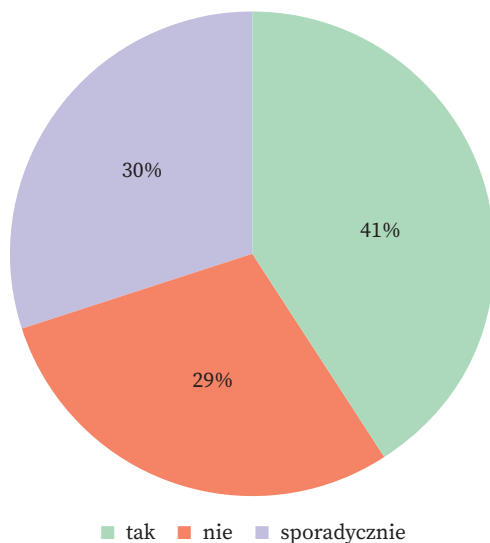
Z kolei 36% wykonawców zadeklarowało brak opóźnień w płatnościach, co oznacza, że ponad jedna trzecia badanych doświadcza terminowego rozliczania za wykonane prace. Wynik ten wskazuje na istnienie pozytywnych praktyk w zakresie zarządzania płatnościami, jednak równocześnie podkreśla skalę problemów w pozostałych przypadkach.

Analiza tych wyników wskazuje na potrzebę zwiększenia skuteczności w zarządzaniu finansami w projektach budowlanych realizowanych w ramach zamówień publicznych. Może to obejmować wprowadzenie mechanizmów zapewniających terminowe płatności, takich jak bardziej precyzyjne planowanie budżetu, regularne kontrole finansowe oraz egzekwowanie zobowiązań umownych przez zamawiających. Stabilność finansowa jest kluczowa dla efektywnej realizacji projektów oraz utrzymania zaufania wykonawców do systemu zamówień publicznych.

Wyniki badania dotyczącego oceny klarowności i zgodności procedury odbioru robót budowlanych z zapisami umowy wskazują na zróżnicowane doświadczenia wykonawców w tym obszarze (rys. 17). 41% respondentów zadeklarowało, że procedura odbioru była klarowna i zgodna z umową, co oznacza, że w znacznej części przypadków proces ten przebiega w sposób uporządkowany, przewidywalny i zgodny z ustaleniami kontraktowymi.

Jednak aż 29% wykonawców wskazało, że procedura odbioru nie była klarowna ani zgodna z zapisami umowy. Taki wynik sugeruje, że niemal co trzeci wykonawca napotyka problemy wynikające z niejasności, braku precyzji lub niezgodności praktyk odbiorowych z warunkami umowy. Może to prowadzić do konfliktów między stronami, wydłużenia procesu odbioru lub dodatkowych kosztów związanych z dostosowaniem robót do niejasnych wymagań.

Dodatkowo 30% respondentów wskazało, że procedura odbioru bywa klarowna tylko sporadycznie. Taki wynik może wskazywać na brak jednolitych standardów w procesie odbioru robót budowlanych lub różnice w podejściu zamawiających do tej kwestii.

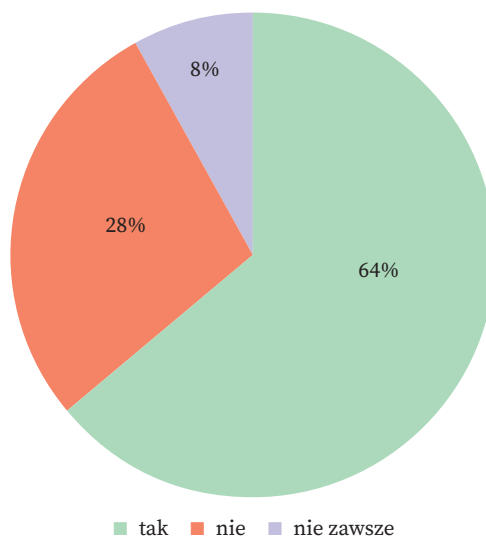
Rys. 17. Klarowność procedury odbioru robót budowlanych w ocenie wykonawców
Źródło: Opracowanie własne

Analiza tych wyników wskazuje na potrzebę wprowadzenia działań zmierzających do poprawy jakości procedur odbioru robót budowlanych. Zaleca się szczególnie określanie wymagań odbiorowych w umowach, wdrożenie standardowych wytycznych dla zamawiających oraz zapewnienie odpowiedniej komunikacji z wykonawcami na każdym etapie realizacji projektu. Tego rodzaju działania mogą przyczynić się do zwiększenia przejrzystości procesu odbioru oraz zmniejszenia ryzyka konfliktów i opóźnień.

3.4. Ogólna ocena procedur zamówień publicznych w zakresie realizacji projektów budowlanych

Wyniki badania dotyczącego ogólnej oceny efektywności procedur zamówień publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych wskazują na umiarkowanie pozytywną ocenę tych procedur (rys. 18).

Aż 64% respondentów stwierdziło, że procedury zamówień publicznych są efektywne i sprzyjają realizacji robót budowlanych. Wynik ten sugeruje, że większość wykonawców dostrzega w obecnym systemie zamówień publicznych mechanizmy umożliwiające skuteczną realizację projektów budowlanych. Może to wynikać z dostosowania przepisów do praktyki rynkowej, odpowiedniej organizacji postępowań przetargowych oraz sprawności administracyjnej.

Rys. 18. Efektywność procedur zamówień publicznych z perspektywy realizacji robót budowlanych
Źródło: Opracowanie własne

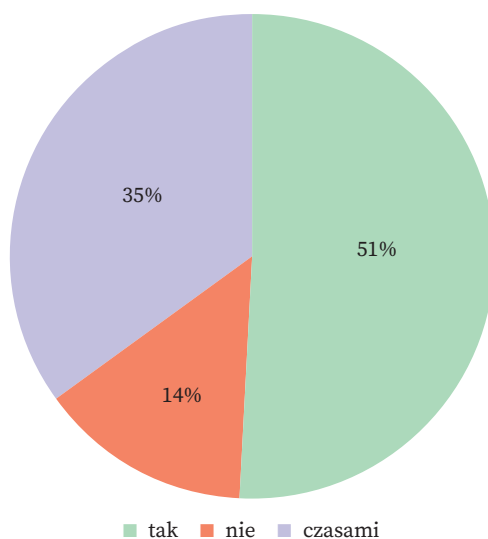
Z drugiej strony, 28% ankietowanych oceniło, że procedury nie są efektywne. Jest to istotny odsetek wskazujący na potrzebę analizy problemów systemowych, które mogą utrudniać realizację zamówień. Przyczyny takiej oceny mogą obejmować nadmierną biurokrację, niejasność przepisów, brak elastyczności w reagowaniu na zmieniające się uwarunkowania realizacyjne lub opóźnienia w podejmowaniu decyzji przez zamawiających.

Dodatkowo 8% respondentów uznało, że procedury nie zawsze są efektywne, co może wskazywać na ich zmienną skuteczność w zależności od specyfiki projektów, rodzaju zamówienia lub praktyk stosowanych przez konkretne podmioty zamawiające.

Podsumowując, wyniki wskazują na przewagę pozytywnych doświadczeń wykonawców, jednak równocześnie podkreślają obszary wymagające poprawy. Zaleca się dalsze badania mające na celu identyfikację barier w efektywności procedur zamówień publicznych oraz wprowadzenie działań naprawczych, takich jak uproszczenie procesów, zwiększenie transparentności oraz poprawa komunikacji między zamawiającymi a wykonawcami. Dzięki temu możliwe będzie zwiększenie skuteczności systemu zamówień publicznych oraz zadowolenia wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego.

Wyniki badania dotyczące konieczności zmian w procedurach zamówień publicznych z perspektywy wykonawców robót budowlanych wskazują na zna-

czącą potrzebę modyfikacji obowiązujących regulacji (rys. 19). Ponad połowa respondentów (51%) uznała, że zmiany w procedurach są konieczne. Wynik ten podkreśla, że istniejące przepisy i praktyki w obszarze zamówień publicznych nie w pełni odpowiadają na potrzeby wykonawców, co może utrudniać realizację projektów budowlanych. Przyczyny tej oceny mogą obejmować zbyt skomplikowane procedury, brak elastyczności, opóźnienia w podejmowaniu decyzji lub inne bariery administracyjne.

Rys. 19. Potrzeba zmian w procedurach zamówień publicznych według wykonawców robót budowlanych
Źródło: Opracowanie własne

Jednocześnie 35% ankietowanych stwierdziło, że zmiany są potrzebne jedynie czasami, co może wskazywać na ich zależność od specyfiki projektów lub praktyk stosowanych przez poszczególnych zamawiających. Taki wynik sugeruje, że choć ogólny system może być efektywny, istnieją obszary wymagające usprawnienia w celu lepszego dostosowania do warunków rynkowych i specyfiki realizowanych inwestycji.

Tylko 14% respondentów uznało, że zmiany w procedurach nie są potrzebne. Oznacza to, że jedynie niewielka część wykonawców uważa obecne regulacje za w pełni funkcjonalne i sprzyjające realizacji zamówień publicznych.

Analiza tych wyników wskazuje na konieczność wprowadzenia działań mających na celu modernizację procedur zamówień publicznych. Kluczowe może być uproszczenie procesów, zwiększenie ich elastyczności, poprawa transparentności

oraz lepsze uwzględnianie potrzeb i ograniczeń wykonawców. Takie zmiany mogą przyczynić się do poprawy efektywności systemu zamówień publicznych oraz zwiększenia satysfakcji wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego.

4. Podsumowanie i wnioski

Wyniki badania wskazują na istotne wyzwania związane z funkcjonowaniem procedur zamówień publicznych w kontekście realizacji robót budowlanych. Pomimo ogólnie pozytywnej oceny dokumentacji i ram czasowych przez większość wykonawców, zauważalne są obszary wymagające poprawy. Kluczowe wnioski z analizy można podsumować następująco:

1. Uproszczenie i klarowność procedur

Wielu wykonawców postrzega obecne procedury jako skomplikowane, co może obniżyć ich gotowość do udziału w przetargach. Rekomendowane jest uproszczenie i standaryzacja procesów, w tym dokumentacji przetargowej, co może ograniczyć liczbę niejasności i zwiększyć efektywność procedur.

2. Wsparcie informacyjne i szkoleniowe

Istnieje potrzeba zapewnienia wykonawcom lepszego wsparcia informacyjnego, szczególnie w obszarach budzących wątpliwości. Organizacja szkoleń oraz rozwój kanałów komunikacji umożliwiających szybkie wyjaśnianie problemów mogą znacząco poprawić ich doświadczenia z systemem zamówień publicznych.

3. Transparentność i jednoznaczność wymagań

Zidentyfikowano konieczność zwiększenia przejrzystości i precyzji w formułowaniu warunków zamówień. Proponuje się wprowadzenie procedur konsultacyjnych z wykonawcami na etapie przygotowywania dokumentacji oraz przegląd dokumentacji przez niezależnych ekspertów.

4. Dostosowanie wymagań do możliwości rynku

Nadmiernie rozbudowane wymagania dokumentacyjne stanowią istotne wyzwanie dla wykonawców. Analiza zasadności tych wymagań oraz wprowadzenie mechanizmów upraszczających, takich jak standaryzacja formularzy, mogłyby zwiększyć dostępność procedur dla szerszego grona uczestników.

5. Poprawa zarządzania projektami

Zwrócono uwagę na potrzebę bardziej skutecznego monitorowania postępów prac oraz zarządzania finansami. Wprowadzenie mechanizmów zapewniających terminowe płatności i lepsze planowanie budżetu może poprawić stabilność finansową wykonawców i efektywność realizacji projektów.

6. Modernizacja i elastyczność procesów

Rekomenduje się modernizację procedur zamówień publicznych poprzez zwiększenie ich elastyczności i dostosowanie do dynamicznie zmieniających się potrzeb rynku.

Podsumowując, wyniki badania ankietowego wskazują na przewagę pozytywnych doświadczeń wykonawców, jednak istotne problemy, takie jak złożoność procesów, nieprecyzyjność wymagań czy trudności w komunikacji, wymagają dalszych działań naprawczych. Uproszczenie procedur, zwiększenie ich transparentności oraz lepsze dostosowanie do potrzeb rynku mogą przyczynić się do poprawy efektywności systemu zamówień publicznych i zwiększenia satysfakcji wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego.

Bibliografia

- Arrowsmith, S. (2010). Horizontal policies in public procurement: a taxonomy. *Journal of Public Procurement*, 10(2), 149–186. <https://doi.org/10.1108/JOPP-10-02-2010-B001>
- Dzierżanowski, W., Stachowiak, M., Jerzykowski, J., Kittel, M., & Jaźwiński, Ł. (2021). *Prawo zamówień publicznych. Komentarz*. Wolters Kluwer.
- Erridge, A., & Greer, J. (2002). Partnerships and public procurement: building social capital through supply relations. *Public Administration*, 80(3), 503–522. <https://doi.org/10.1111/1467-9299.00315>
- Eadie, R., Millar, P., & Toner, L. (2013). Public private partnerships, reevaluating value for money. *International Journal of Procurement Management*, 6(2), 152–169. <https://doi.org/10.1504/IJPM.2013.052467>
- Flynn, A., & Davis, P. (2014). Theory in public procurement research. *Journal of Public Procurement*, 14(2), 139–180. <https://doi.org/10.1108/JOPP-14-02-2014-B001>
- Horubski, K. (2024). *Działania na rzecz wyrównywania pozycji kontraktowej wykonawcy zamówienia publicznego*. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. <https://doi.org/10.34616/150477>
- Hughes, A., Brown, J.A., Trueba, M., Trautrim, A., Bostock, B., Day, E., ... & Bhutta, M.F. (2023). Global value chains for medical gloves during the COVID-19 pandemic: Confronting forced labour through public procurement and crisis. *Global Networks*, 23(1), 132–149. <https://doi.org/10.1111/glob.12360>
- Kubiczek, J., Wydmański, W., Morawska, I., & Jochymczyk, P. (2023). Uwarunkowania prawno-ekonomiczne rynku zamówień publicznych w czasach wysokiej inflacji w Polsce. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 85(1), 139–154.

- Laryea, S. (2019). Procurement strategy and outcomes of a new universities project in South Africa. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 26(9), 2060–2083. <https://doi.org/10.1108/ECAM-04-2018-0154>
- Leszczyński, G., Rogala, A., Signetzki, J., & Zieliński, M. (2022). Zarządzanie relacjami z interesariuszami w projektach budowlanych. *Builder*, 295(2), 15–19. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6996>
- Liput, J., Serpina-Forkasiewicz, A., & Tabor, M. (2020). *Elektronizacja zamówień publicznych w praktyce*. Wolters Kluwer.
- Lotko, E. (2021). Zasada efektywności a konkurencyjność polskiego rynku zamówień publicznych. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 11, 39–48. <https://doi.org/10.33226/0137-5490.2021.11.6>
- Michalak, M.M. (2022). Prawo zamówień publicznych w procesie rewitalizacji. W: *Przekształcenia współczesnych miast. Wybrane nurty i instrumenty* (s. 107–135). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Moras, M. (2024). O potrzebie dalszych usprawnień w konkurencyjnych procedurach negocjacyjno-przetargowych w zakresie zamówień o wartości mniejszej niż progi unijne. *Studia Prawnoustrojowe*, 63. <https://doi.org/10.31648/sp.9448>
- Nowicki, P. (2023). Strategiczne zamówienia publiczne jako instrument polityki rozwoju. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 85(1), 27–40.
- Orlińska-Dejer K., Saciłowski T., Piotrowski, T., & Baryłka, A. (2022). *BIM i cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w Polsce*. Warszawa–Gdańsk. Urząd Zamówień Publicznych.
- Rokicki, J. (2024). *Zamówienia publiczne. Schematy dla praktyków*. Wolters Kluwer.
- Schimanek, T. (2023). Społeczne zamówienia publiczne jako instrument ułatwiający polskim organizacjom pozarządowym realizację zamówień publicznych [ekspertyza]. *Trzeci Sektor: kwartalnik o problematyce społeczeństwa obywatelskiego*, 3–4, 101–111. <http://dx.doi.org/10.26368/17332265-63/64-3/4-2024-5>
- Stapiński, R. (2020). Zmiany proceduralne w ramach nowego prawa zamówień publicznych a udział mikro, małych i średnich przedsiębiorców w rynku. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego — Seria Prawnicza*, 28, 246–257.
- Szostak, R. (2022). O innowacyjności w zamówieniach publicznych. *Prawo*, 334, 977–990.
- Warchoń, I. (2023). Nowe Prawo zamówień publicznych — wyzwania dla zamawiających i wykonawców. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego — Seria Prawnicza*, 42, 104–117.

Public Procurement Procedures from the Perspective of Construction Contractors

Abstract. The aim of the study was to assess the comprehensibility and effectiveness of public procurement procedures and to identify practical difficulties related to their implementation in the construction sector. The study focused on problems with the interpretation of tender documentation, offer submission and contract implementation. The analysis was conducted using questionnaire data collected in a survey of 140 contractors who carried out publicly financed construction projects in 2023. The questionnaire contained questions about difficulties at various stages of the procurement process, such as understanding the tender requirements, the procedure of offer submission, contract implementation, as well as challenges resulting from delays in payments or changes in projects. Respondents were also asked to assess the impact of procedure complexity on the duration and quality of project implementation. The collected data reveal key problems that make it difficult for

contractors to effectively implement projects. The author presents her own recommendations in order to streamline tender procedures, improve their transparency and increase the efficiency of using public funds.

Keywords: public procurement, construction works, contractors, construction projects

GRACJAN CHROBAK

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
orcid.org/0000-0002-8595-4852
e-mail: gracjan.chrobak@chorzow.merito.pl

Szacowanie wysokości podatku dochodowego od osób prawnych dla GK PKP Cargo S.A.

Streszczenie. Główną miarą oceny działalności spółki na poziomie segmentu operacyjnego i finansowego jest wynik finansowy brutto. Ukazuje on skalę zadłużenia przedsiębiorcy z tytułu podatku dochodowego, jakiemu podlega dana jednostka. Celem artykułu jest przedstawienie scenariuszy szacowanych kwot podatku dochodowego od osób prawnych na dzień bilansowy w zależności od ustalonego z góry zysku/straty brutto oraz wahań wysokości różnic podatkowych w jednostce. Na podstawie przebiegu dystrybuanty wyniku finansowego brutto w zadanym horyzoncie czasowym, przeprowadzono symulację wystąpienia konkretnych wartości. Kwota podatku dochodowego, ustalona w sposób księgowy, użyta jako wartość wyjściowa w kalkulacji bieżącego opodatkowania, została skorygowana w dwóch etapach. W pierwszym uwzględniono przeciętne wielkości stałych różnic podatkowych, aby obliczyć podstawę opodatkowania. W drugim zastosowano szacunki aktywów i rezerw podatkowych uzyskane w modelu prognostycznym Wintersa z addytywnym wzorcem sezonowości. Standardowa struktura różnic przejściowych za trzy kwartały poprzedzające dzień bilansowy ujawniła konieczność zwiększenia kwot projektowanych aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego na koniec okresu.

Słowa kluczowe: model Wintersa, PKP Cargo S.A., podatek dochodowy, różnice podatkowe, zysk (strata) brutto

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2009>

1. Wstęp

Osiągnięta przez podmiot wysokość wyniku finansowego brutto pośrednio oddziałuje na skalę obciążenia z tytułu podatku dochodowego. Dzieje się tak dlatego, że kwota generowanego przez jednostkę zysku (straty) przed opodatkowaniem podlega swoistej „filtracji”, przechodząc przez kryteria uznawania bądź nie kolejnych pozycji przychodów i kosztów w świetle zapisów prawa podatkowego. W wielu przypadkach dokonano „na sztywno” wykluczeń powstających w przed-

siębiorstwie korzyści bądź ich uszczupień na gruncie przepisów podatkowych. W innych sytuacjach spotykamy się z chwilowymi rozbieżnościami w percepcji przez sprawozdawczość finansową i podatkową wartości aktywów lub zobowiązań. Tak rodzi się podstawa opodatkowania w podatku dochodowym od osób prawnych, a w ślad za nią poziom aktualnego obciążenia podatkowego. W niniejszej publikacji podjęto próbę udowodnienia następujących założeń odnośnie do omawianej tematyki: 1) przebieg dystrybuanty wyniku finansowego brutto w obszarze badanym umożliwia utworzenie ram symulacji jego wysokości, w warunkach normalności rozkładu; 2) dokładność prognozy różnic przejściowych determinuje poziom błędów *ex post* w podzbiorze kontrolnym; 3) standardowa struktura aktywów i rezerw podatkowych w okresach poprzedzających badanie pozwala określić zasięg ewentualnych korekt szacunków na koniec roku.

2. Podstawa opodatkowania w kalkulacji podatku dochodowego w rachunku wyników — przegląd zapisów prawa

Do kalkulacji obciążeń podatkowych wymaga się wiedzy na temat wysokości zysku (straty) brutto z rachunku wyników (UoR, 2023, poz. 120, Załącznik nr 1). Pomniejszając wynik (finansowy) brutto o wyliczenia podatku księgowego według obowiązującej stawki podatkowej, a następnie identyfikując przychody i koszty podatkowe, wraz z ich odpowiednimi odliczeniami i doliczeniami, dochodzimy do kategorii podstawy opodatkowania (por. KSR nr 2, 2024, p. 2.5–2.7). Zgodnie z Ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych (Updp) co do zasady stanowi ją dochód, rozumiany jako nadwyżka sumy przychodów uzyskanych z danego źródła przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w roku podatkowym. Jeżeli koszty uzyskania przychodów przekroczą sumę przychodów, różnica jest stratą ze źródła przychodów (Dz. U. 2023, poz. 2805, por. art. 18 ust. 1, art. 7 ust. 2). Problematykę tę wyjaśnia schemat 1.

Przychody (podatkowe)¹ oznaczają szeroko pojęte pożytki dla jednostki, m.in. za sprawą otrzymanych wartości pieniężnych, rzeczowych bądź prawnych, po-

¹ W opozycji do norm prawa fiskalnego w Ustawie o rachunkowości natrafiamy na szerszą kategorię przychodów i zysków, przez które należy rozumieć uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego bądź zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli (UoR, Dz. U. 2023, poz. 120, art. 3 ust. 1 pkt 30; zob. też Gierusz, 2005, s. 73–76).

wstające z odpłatnego zbycia rzeczy², praw majątkowych lub świadczenia usług (por. Updp, 2023, art. 12 ust. 1 pkt 1–2 i art. 14 ust. 1). Należy podkreślić, iż za przychody związane z działalnością gospodarczą, osiągnięte w roku podatkowym, uważa się także należne przychody, choćby nie zostały one jeszcze faktycznie otrzymane, po wyłączeniu wartości zwróconych towarów³, udzielonych bonifikat i skont (Updp, 2023, art. 12 ust. 3). Niektóre z tych przysporzeń nie są traktowane jako przychody w rozumieniu obciążeń fiskalnych (Updp, 2023, por. art. 12 ust. 4).

W opozycji do przychodów (podatkowych) kosztami ich uzyskania są koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów z ich źródła bądź w celu jego zachowania albo zabezpieczenia (Updp, 2023, zob. art. 15 ust. 1)⁴. Podobnie jak uprzednio, wyłącza się z kosztów (podatkowych) niektóre wydatki wymienione przez cyt. Ustawę o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. 2023, poz. 2805, por. art. 16 ust. 1).

Tak rodzą się różnice trwałe, oznaczające stałe rozbieżności w klasyfikacji przychodów i kosztów, których występowanie w ujęciu księgowym nie jest równoznaczne z funkcjonowaniem w prawie podatkowym. Powodują one korektę zysku (straty) brutto w rachunku wyników do podstawy opodatkowania, umożliwiając kalkulację kwoty podatku dochodowego w rachunku wyników. Poza nimi różnice przejściowe ucieleśniają chwilowe „niezgodności” w rozliczeniach wysokości podatku zarachowanego i wymagalnego, modyfikując wartość opodatkowania, ujętego w rachunku wyników, do poziomu aktualnego zadłużenia wobec Urzędu Skarbowego (UoR, 2023, por. art. 37 ust. 8). Dzieli się je na odchylenia dodatnie i ujemne.

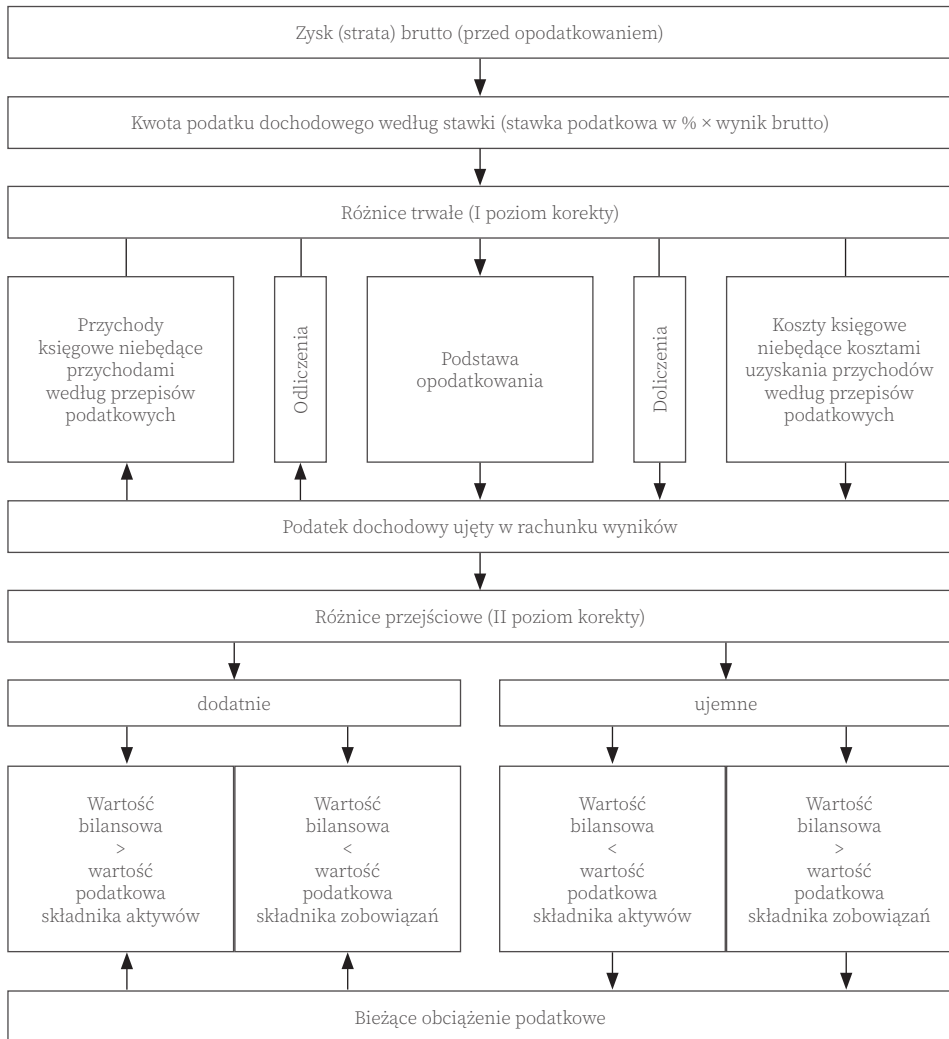
Pierwsze z nich doprowadzą odpowiednio do zwiększenia, a drugie do zmniejszenia podstawy opodatkowania w przyszłych okresach — gdy wartość bilansowa aktywów zostanie zrealizowana, a wartość bilansowa składnika pasywów rozliczona (KSR nr 2, 2024, pkt 2.18; por. MSR 12, 2023, § 16, L. 237/71 i §25, L. 237/75; zob. też Olchowicz, Tłaczała, 2008, s. 480–513)⁵.

² Czyli przedmiotów materialnych, mających postać fizyczną (Kc, 2024, art. 45).

³ Dla przypomnienia, w prawie bilansowym mowa o rzeczowych aktywach obrotowych, zdolnych do sprzedaży, w postaci produktów gotowych (wyrobów i usług) oraz towarów (UoR, Dz. U. 2023, poz. 120, por. art. 3 ust. 1 pkt 19).

⁴ Analogicznie do przychodów księgowych, w Ustawie o rachunkowości przebiega się obszerniejsze rozumienie kosztów i strat, które oznaczają zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zmniejszenia wartości aktywów, albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego bądź zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli (UoR, Dz. U. 2023, poz. 120, art. 3 ust. 1 pkt 31; zob. też Gierusz, 2005, s. 71–73).

⁵ Stąd określenie podatku odroczonego.

Schemat. 1. Powiązania między wynikiem (finansowym) brutto i aktualnym obciążeniem podatkowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie KSR nr 2 (Dz. Urz. MF 2024, poz. 81), p. 2.16–2.18 i p. 2.25; por. MSR 12, §§ 15–16, L. 237/71 i §§ 24–25, L. 237/75 (Dz. Urz. UE 2023/1803); zob. też UoR (Dz. U. 2023, poz. 120), art. 37 ust. 1–6.

Podsumowując, kalkulacja podstawy opodatkowania, a w konsekwencji podatku dochodowego, wymaga przeprowadzenia stosownych dopasowań (księgowego) kosztu podatku dochodowego o tzw. różnice (podatkowe) trwałe i przejściowe. Osobnym wątkiem na schemacie 1 są różnego typu doliczenia i/lub odliczenia od podstawy opodatkowania czy samego podatku.

3. Projektowanie obciążenia podatkowego — metodyka badawcza

Punktem wyjścia w symulacji kwoty opodatkowania staje się rozkład dystrybuanty zmiennej losowej ciągłej zysku/straty brutto WFB w omawianym horyzoncie czasowym. Dystrybuantą zmiennej losowej $F(x)$ typu ciągłego o gęstości $f(x)$ nazywa się funkcję postaci (Aczel, 2000, s. 147; Sobczyk, 1994, s. 98; s. 137; Ostasiewicz, Rusnak, Siedlecka, 2006, s. 137–138):

$$F(x) = P(WFB < x) = \int_{-\infty}^x f(u) du \quad (1).$$

Z własności dystrybuanty łatwo odczytać, że prawdopodobieństwo p wystąpienia określonych zdarzeń zamyka się w przedziale $(a; b)$ całki oznaczonej, co wyraża formuła (Aczel, 2000, s. 147; Sobczyk, 1994, s. 99):

$$\int_a^b f(x) dx = F(b) - F(a) = P(a < WFB < b) \quad (2),$$

gdzie: $F(a)$ — wartość dystrybuanty w punkcie a , $F(b)$ — wartość dystrybuanty w punkcie b .

Obierając (w przybliżeniu) wielkość środkową z powyższego przedziału, wydaje się uprawnione ustalenie wystąpienia na zadanym poziomie prawdopodobieństwa przeciętnej wartości zysku (straty) brutto w konkretnym momencie. Zaplanowana wysokość (księgowego) wyniku finansowego brutto inicjuje obliczenia kwoty podatku dochodowego od osób prawnych. Jego dopasowania obejmują z jednej strony fluktuacje średnich arytmetycznych głównych pozycji przychodów i kosztów księgowych, niebędących nimi w rozumieniu prawa podatkowego.

Z drugiej strony spotykamy się z korektami zysku (straty) brutto o prognozy wartości bilansowej aktywów i rezerw z ramienia odroczonego podatku. Przy ich konstrukcji można posłużyć się modelem wygładzenia mechanicznego Wintersa, w którym pojawia się miejsce na trend, wahania sezonowe i przypadkowe. Stąd mamy układ trzech równań, gdzie kalkuluje się kolejno: (wygładzoną) wartość F_{t-1} zmiennej prognozowanej na moment (okres) $t-1$, (wyrównaną) wielkość S_{t-1} przyrostu trendu na moment (okres) $t-1$ oraz (wygładzoną) kwotę C_{t-1} wskaźnika sezonowości na moment (okres) $t-1$.

W zależności od nakładania się na siebie czynnika sezonowego, układ równań występuje w dwóch odmianach: addytywnej i multiplikatywnej⁶.

W wersji addytywnej jego komponenty są następujące (Dittmann, 2005, s. 74–75; Zeliaś, Pawełek, Wanat, 2013, s. 149–150; por. Nowak, 1998, s. 78–79):

$$F_{t-1} = \alpha(y_{t-1} - C_{t-1-r}) + (1-\alpha)(F_{t-2} - S_{t-2}) \quad (3)$$

$$S_{t-1} = \beta(F_{t-1} - F_{t-2}) + (1-\beta)S_{t-2} \quad (4)$$

$$C_{t-1} = \gamma(y_{t-1} - F_{t-1}) + (1-\gamma)C_{t-1-r} \quad (5)$$

W wariancie multiplikatywnym z kolei używa się formuł (Dittmann, 2005, s. 75; Zeliaś, Pawełek, Wanat, 2013, s. 149–150; por. Nowak, 1998, s. 78–79):

$$F_{t-1} = \alpha \frac{y_{t-1}}{C_{t-1-r}} + (1-\alpha)(F_{t-2} + S_{t-2}) \quad (6)$$

$$S_{t-1} = \beta(F_{t-1} - F_{t-2}) + (1-\beta)S_{t-2} \quad (7)$$

$$C_{t-1} = \gamma \frac{y_{t-1}}{F_{t-1}} + (1-\gamma)C_{t-1-r} \quad (8),$$

gdzie: α, β, γ – parametry modelu o wartościach z przedziału $[0; 1]$, r – długość cyklu sezonowego (np. 4 okresy).

W konsekwencji projekcja aktywów i/lub rezerw podatku odroczonego na moment (okres) $t > n$ każdorazowo w modelach addytywnym i multiplikatywnym wygląda jak niżej (Dittmann, 2005, s. 75; por. Nowak, 1998, s. 78–79):

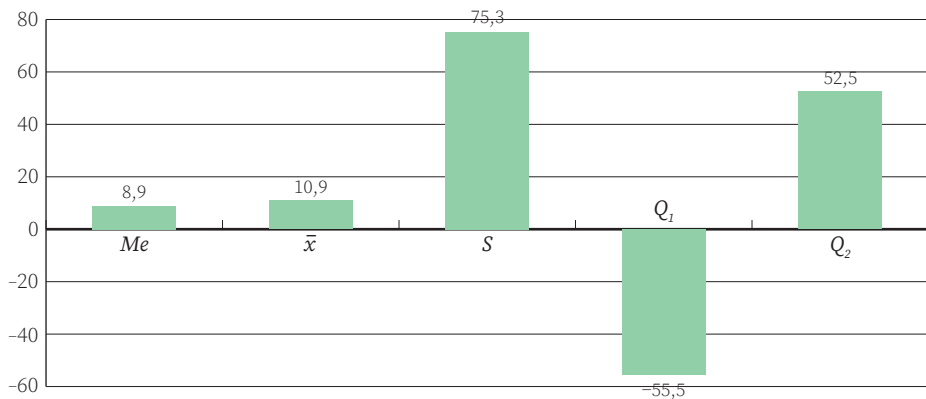
$$y_t^* = F_n + (t - n)S_n + C_{t-r} \quad (9)$$

$$y_t^* = [F_n + (t - n)S_n]C_{t-r} \quad (10).$$

⁶ Porównując ze sobą obie wersje modelu Wintersa, oczyszczanie danych empirycznych y_{t-1} z ocen wskaźnika sezonowości C_{t-1-r} , podczas kalkulacji wygładzonej wartości zmiennej prognozowanej F_{t-1} , przybiera format różnicy w wersji addytywnej [wzór 3], a w odmianie multiplikatywnej ilorazu [formuła 6]. W równaniu 3 pojawia się także różnica wysokości zmiennej prognozowanej F_{t-2} i S_{t-2} , a we wzorze 6 ich suma. Ta sama problematyka odnosi się do oceny wskaźnika sezonowości C_{t-1} , w trakcie usuwania z danych empirycznych y_{t-1} wartości zmiennej prognozowanej F_{t-1} w formułach 5 i 8.

4. Studium przypadku – wyniki badań

Podmiotem odniesienia w problematyce tworzenia scenariuszy obciążeń podatkowych jest GK PKP Cargo S.A. Przedsiębiorstwo uchodzi za jeden z czołowych przewoźników kolejowych towarów w Polsce i w Europie. Na symulację wysokości podatku dochodowego od osób prawnych składa się kilka etapów. W pierwszym obliczono podstawowe statystyki wyniku finansowego brutto (*WFB*), zestawiając w szereg wyliczający 28 jego wystąpień w obrębie IV kwartału 2016 roku – III kwartału 2023 roku. Ujawnia je rys. 1. Z rys. 1 wynika, iż średnia arytmetyczna wyniku przed opodatkowaniem równa się blisko 11 mln PLN, przekraczając jego medianę Me o 2 mln zł. Niepewność co do przyszłej wysokości zysku i (lub) straty brutto osiągananej w jednostce zdradza duża wartość odchylenia standardowego S na poziomie 75 mln zł w omawianym horyzoncie czasowym. Zestawiając ją ze średnią arytmetyczną, uzyskujemy współczynnik zmienności V_x równy aż 691,7%. Co więcej, w 75% wypadków oczekuje się wystąpienia straty przed korektą o podatek dochodowy w kwocie co najwyżej (55,5) mln zł (I kwartyl – Q_1)⁷.

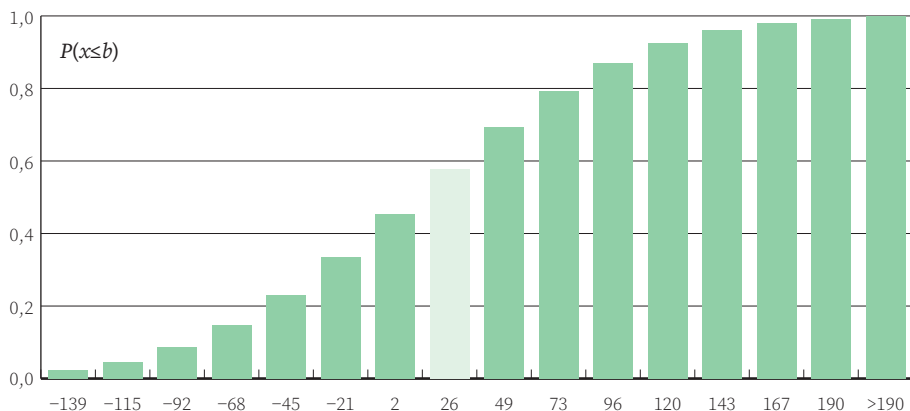

Rys. 1. Kształtowanie się statystyki opisowej dla zysku/straty finansowej brutto w GK PKP Cargo S.A. w horyzoncie czasowym $Q_4/2016-Q_3/2023$ (szereg wyliczający) [dane w mln zł]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raporty okresowe PKP Cargo S.A. (2016–2023)

Próbując utworzyć szereg rozdzielczy w rozumieniu krzywej Gaussa, w drugim etapie sprawdzono założenie normalności rozkładu wyniku finansowego przed opodatkowaniem w teście Shapiro-Wilka. Ponieważ wartość teoretyczna W_n wynosi 28,4215, przekraczając wartość krytyczną W_α , odczytaną z tablic dla poziomu istotności $\alpha = 0,05$ i $n = 28$ stopni swobody równą 0,9240, postu-

⁷ Innymi słowy, w ¾ przypadków postuluje się uzyskanie wartości *WFB* wyższej od -55,5 mln PLN.

lat normalnego przebiegu krzywej zostaje dotrzymany (Gawinecki i in., 2008, s. 59; Gruszczynski, Podgórska, 2004, s. 90–92; Sobczyk, 1994, s. 176–177). Stąd w kroku trzecim wyznaczono dystrybuantę $F(x)$ zmiennej losowej WFB w przedziale $\langle -139; 190 \rangle$ mln zł. Uosabia ona skumulowany rozkład masy prawdopodobieństwa p zysku/straty finansowej brutto w postępowaniu ostrożnościowym, w którym w 57,74% przypadków spodziewamy się osiągnięcia kwoty niższej bądź równej ≈ 26 mln zł⁸ w każdym kwartale⁹. Mnożąc ją przez 4, roczny wynik przed opodatkowaniem wyniesie przeciętnie ok. 102 mln zł¹⁰ (H1). Efekt tych zabiegów przedstawia rys. 2.

Rys. 2. Rozkład dystrybuanty wyniku finansowego brutto (WFB) w GK PKP Cargo S.A. w okresie Q₄/2016–Q₃/2023 [dane w mln PLN]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raporty okresowe PKP Cargo S.A. (2016–2023)

W następnych punktach poddano weryfikacji kolejne przesłanki funkcjonowania funkcji Gaussa. I tak w etapie czwartym zweryfikowano założenie liniowości rozkładu w teście serii. Z tablic dystrybucji funkcji dla dodatnich ($n_{x1} = 11$) i ujemnych składników ciągu ($n_{x2} = 8$) odczytano wartość progową S_α , formującą obszar krytyczny w obrębie $\langle 0; 6 \rangle$. Zestawiając ją z empiryczną kwotą S_n serii wynoszącą 10, łatwo dostrzec, że nie wpada ona w obszar odrzucenia postulatu o liniowym przebiegu wyniku finansowego brutto (Gawinecki i in., 2008, s. 57–58). W kroku piątym przeprowadzono sprawdzian autokorelacji Durbin-

⁸ Dokładna wielkość WFB to 25,6 mln PLN.

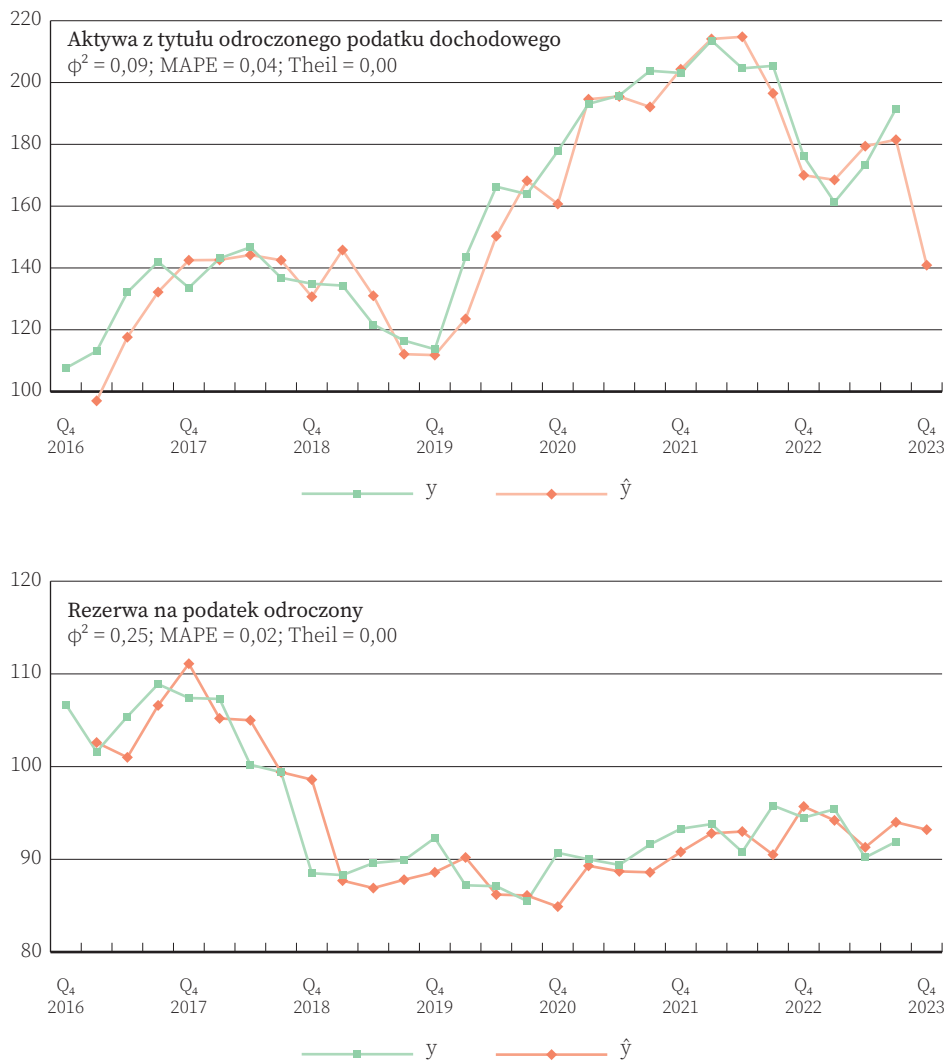
⁹ Z funkcji dystrybuanty wyniku finansowego przed dopasowaniem o kwotę podatku dochodowego od osób prawnych łatwo przejść do wykresu gęstości rozkładu normalnego. Dla przedziału wartości $\langle 2; 26 \rangle$ „szansa” takiego zdarzenia wynosi 0,1238, wyznaczając swoje apogeum rozkładu.

¹⁰ Zgodnie z mnożeniem $25,6 \times 4$ równa się 102,4 mln PLN.

-Watsona rzędu pierwszego. Zachodząca nierówność $0 \leq d_n = 0,8784 < 2$ wskazuje na dodatnią korelację ρ elementów rozkładu dla $k = 1$ i $n = 28$ stopni swobody. Przyjęcie konkretnego stanowiska uzasadnia brak spełnionej zależności $d_L = 1,3280 \leq d_n = 0,8784 \leq d_U = 1,4760$ (Aczel, 2000, s. 601–602; Gawinecki i in., 2008, s. 60; Gruszczynski, Podgórska, 2004, s. 59–61)¹¹. W fazie szóstej prześledzono natomiast problem równości wariancji dla składowych zbioru sprawdzianem Fischera-Snedecora, przy $m_1 = m_2 = n - (k + 1)$ stopni swobody i obranym poziomie istotności α . Wartość progowa testu równa się 2,6866, dając marżę krytyczną $K \in <2,6866; \infty$). Jako że iloraz dwóch subwariancji empirycznych $S^2(x_2)$ i $S^2(x_1)$ zwrócił kwotę F_{m_1, m_2} rzędu 1,6322, postulat homoskedastyczności składników zbioru można uznać za dotrzymany (Gawinecki i in., 2008, s. 60–61; Gruszczynski, Podgórska, 2004, s. 76–77).

Realizacja fundamentalnych wytycznych funkcji Gaussa pozwala w pełni korzystać z jej własności, przechodząc do symulacji samego zysku i (lub) straty netto – w nawiązaniu do podanej wysokości opodatkowania, jak i poziomu rozbieżności podatkowych aktywów i rezerw. Różnice przejściowe odwołują się do problemu stopniowego uznania w czasie kwot zmniejszających i/lub zwiększających podstawę podatkową. W opracowaniu przeprowadzono w etapie siódmym ich projekcję w modelu Wintersa, minimalizując wariancje między wielkościami rzeczywistymi (parametr y) i teoretycznymi (parametr \hat{y}). Tą drogą wyodrębniono podzbiór budowy prognozy, tzw. inicjalny, obejmujący $n = 24$ pierwszych obserwacji (okres $Q_4/2016 \div Q_3/2022$), oraz kontrolny, zawierający $n = 4$ ostatnie elementy ciągu (okres $Q_4/2022 \div Q_3/2023$), z kalkulacją *ex post* błędu MAPE dla najświeższych estymacji. Porównano go z wysokością współczynnika interdeterminacji ϕ^2 w pełnym zakresie danych. Z dostępnych odmian wariant układu równań z addytywnym składnikiem sezonowości okazał się bardziej optymalny pojemnościowo w opisie przebiegu zjawiska. Wahania obydwu zmiennych zaprezentowano na rys. 3. Jak można odczytać z rys. 3, aktualne osiągi aktywów i rezerw podatkowych o charakterze przechodnim (y) i ich projekcje (\hat{y}) zdają się pokrywać w szczególności w obszarze kontrolnym, gdzie wskazania błędów MAPE ukształtowały się każdorazowo poniżej 5%. Większe rozbieżności dotyczą niedopasowania wielkości rzeczywistych do prognozowanych w całym szeregu czasowym (wskaźnik ϕ^2) – w odniesieniu do aktywów amplitudy wynoszą w przybliżeniu 9%, a jeśli chodzi o rezerwy, sięgają one poziomu ok. 25% (H2).

¹¹ W tych okolicznościach nie podejmujemy żadnej decyzji na temat istnienia bądź nie autokorelacji wśród komponentów szeregu.

Rys. 3. Projekcja aktywów i rezerw na podatek odroczone w GK PKP

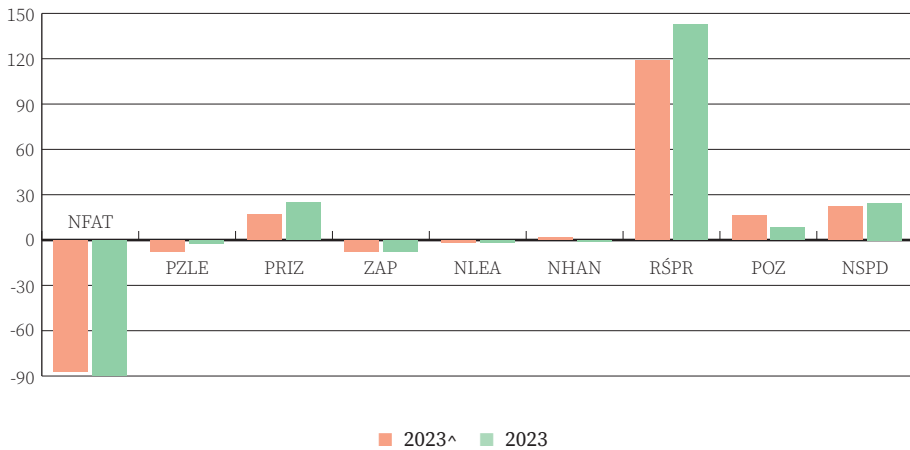
Cargo S.A. w okresie Q₄/2016–Q₃/2023 [dane w mln zł]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raporty okresowe PKP Cargo S.A. (2016–2023)

Kompensując szacunki aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego na dzień 31 grudnia 2023 roku, kwota netto kształtuje się w wysokości 47,7 mln zł. Tymczasem w kroku ósmym zaprojektowano wzorcową konfigurację różnic przejściowych, powołując się na ich przeciętną strukturę w przeszłości. Obejmuje ona składowe, występujące kolejno jako: niefinansowe aktywa trwale (NFAT), prawo do użytkowania aktywów i zobowiązania z tytułu leasingu (PZLE),

pozostałe rezerwy i zobowiązania (PRIZ), zapasy (ZAP), należności leasingowe (NLEA) i handlowe (NHAN), rezerwy na świadczenia pracownicze (RŚPR), pozostałe (POZ), wreszcie niewykorzystane straty podatkowe (NSPD).

Przypadają one na wynik, pozostałe całkowite rozchody, jak i wahania kursów walut z salda początkowego. Łączne wielkości prognozowane i zrealizowane w przekroju poszczególnych komponentów aktywów i rezerw pokazano na rys. 4. Porównując je ze sobą, odnotowujemy, że największe odstępstwa od standardowej wariancji wiążą się z rezerwami na świadczenia pracownicze (RŚPR) (+23,8 mln PLN). Na drugim miejscu mamy pozostałe rezerwy i zobowiązania (PRIZ) (+7,8 mln zł). Uśrednione wzorce rozkładów dla zysku i/lub straty brutto, całkowitych dochodów oraz fluktuacji kursów wymiany zdają się wymuszać korekty wielkości odroczonej aktywów i/lub rezerw, wychodząc od wyjściowych wskazań sald odchylen z bilansu otwarcia na dzień 1 stycznia 2023 roku. I tak w przykładzie dokonano dopasowania *in plus* odroczonej aktywów do pułapu 164,9 mln PLN. Spowodowało to wzrost dodatnich i ujemnych różnic przejściowych *per saldo* – z 47,7 mln zł do 71,7 mln zł, przy zadanej wartości rezerw podatkowych (H3).

Rys. 4. Standardowa konfiguracja różnic przejściowych w podatku odroczonej na dzień 31.12.2023 w GK PKP Cargo S.A. [dane w mln zł]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raporty okresowe PKP Cargo S.A. (2016–2023)

Ostatecznie przyjmując przeciętną wartość zysku (straty) przed opodatkowaniem w wysokości 102,4 mln zł, dokonano na etapie dziewiątym adiustacji 19% stawki podatku dochodowego, w kwocie 19,5 mln zł, o uśrednione w perspektywie 7 lat notowania komponentów trwałych różnic podatkowych (kol. Q₄[^]). Ilustruje je tabela 1. Jak łatwo zauważyć, kluczowe wariacje „pozytywne” w tabeli 1 obejmują

ex aequo przychody księgowe z wyceny spółek metodą praw własności (0,7 mln zł) (wiersz 3b) i z tzw. innych (transakcji) (0,7 mln zł) (wiersz 3c). Z kolei zasadnicze „negatywne” odchylenia księgowe determinują wydatki na rzecz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) (4,8 mln zł) (wiersz 4a) i pozostałe (przedsięwzięcia) (2,3 mln PLN) (wiersz 4g), jak również wahania w kosztach rzeczowych aktywów trwałych (2,1 mln zł) (wiersz 4c).

Tabela 1. Kalkulacja bieżącego obciążenia podatkowego w GK PKP Cargo S.A. na dzień bilansowy w zależności od wysokości zysku (straty) brutto [dane w mln zł]

Lp.	Nazwa	Wynik finansowy brutto					
		Q ₄ [^]	+5%	+10%	-5%	-10%	-15%
1	Zysk (strata) przed opodatkowaniem	102,4	107,5	112,6	97,3	92,2	87,0
2	Koszt podatku dochodowego (według skali 19%)	(19,5)	(20,4)	(21,4)	(18,5)	(17,5)	(16,5)
3	Różnice dodatnie trwałe	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
a	Rozwiązanie nieopodatkowanych rezerw i odpisów aktualizujących	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
b	Wycena spółek metodą praw własności	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
c	Inne	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
4	Różnice ujemne trwałe	(12,8)	(12,8)	(12,8)	(12,8)	(12,8)	(12,8)
a	PFRON	(4,8)	(4,8)	(4,8)	(4,8)	(4,8)	(4,8)
b	Utworzenie nieopodatkowanych rezerw i odpisów aktualizujących	(1,0)	(1,0)	(1,0)	(1,0)	(1,0)	(1,0)
c	Wariancje w kosztach związanych z rzeczowymi aktywami trwałymi	(2,1)	(2,1)	(2,1)	(2,1)	(2,1)	(2,1)
d	Koszty reprezentacji	(0,7)	(0,7)	(0,7)	(0,7)	(0,7)	(0,7)
e	Kary i odszkodowania	(1,2)	(1,3)	(1,3)	(1,3)	(1,3)	(1,3)
f	Podatek od towarów i usług oraz podobne obciążenia	(0,8)	(0,8)	(0,8)	(0,8)	(0,8)	(0,8)
g	Pozostałe	(2,3)	(2,3)	(2,3)	(2,3)	(2,3)	(2,3)
5	Prognoza podatku	(30,3)	(31,3)	(32,3)	(29,4)	(28,4)	(27,4)
6	Efektywna stawka podatkowa	29,6%	29,1%	28,7%	30,2%	30,8%	31,5%
7	Podatek odroczony w ciągu okresu	(4,9)	(4,9)	(4,9)	(4,9)	(4,9)	(4,9)
8	Bieżące obciążenie podatkowe	(25,4)	(26,4)	(27,4)	(24,5)	(23,5)	(22,5)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raporty okresowe PKP Cargo S.A. (2016–2023)

Zestawiając wysokość kosztów podatkowych według skali, wynoszącą –19,5 mln PLN, z sumami częściowymi odchylen dodatnich rzędu 1,9 mln zł (wiersz 3) i ujemnych w kwocie –12,8 mln zł (wiersz 4), otrzymano wartość podatku dochodowego w wyniku na poziomie projekcji ok. –30,3 mln zł. Efektywna stawka po-

datkowa w tych realiach równa się 29,6% (wiersz 6). Odejmując natomiast od prognozy podatku dochodowego (wiersz 5) część odroczoną w wysokości -4,9 mln zł (wiersz 7), uzyskano jego część bieżącą na pułapie -25,4 mln PLN (wiersz 8).

Uwzględniając \pm wahania wyniku finansowego brutto, realne zdaje się „zapreliminowanie” hipotetycznej wartości aktualnego zobowiązania podatkowego. Przykładowo, jeżeli zysk brutto w tabeli 1 wzrośnie o +10% – do 112,6 mln zł, bieżące obciążenie publiczno-prawne z tego tytułu winno równać się blisko -27,4 mln PLN¹².

5. Zagadnienie optymalizacji podatkowej – dyskusja

Właściwa polityka fiskalna podmiotu wpisuje się w ramy planowania jego rozwoju z pułapu optymalizacji podatkowej¹³. Efektywne jej zastosowanie powinno dotyczyć wszystkich obszarów aktywności przedsiębiorstwa, podpartych analizą przychodów i kosztów, w tym odpowiedniego studium podatkowego, z uwzględnieniem przyszłych zdarzeń gospodarczych oraz obciążeń podatkowych. Tak powstaje plan finansowy, w którym obok projekcji przychodów ze sprzedaży i kosztów ich uzyskania określa się skutki rozliczeń fiskalnych przedsięwzięć bezpośrednio kształtujących wysokość wyniku finansowego (Żabska, 2013, s. 260). Planowanie finansowe w odniesieniu do kwoty obciążeń podatkowych może mieć również kluczowe znaczenie w zarządzaniu płynnością finansową i kalkulacjach ewentualnego bufora środków pieniężnych, przewidywanego na zobowiązania publiczno-prawne podmiotu wobec Urzędu Skarbowego (Grenda, 2012, s. 35).

Konieczność zarządzania podatkami wpisuje się w kontekst ryzyka podatkowego. Łączy się ono z brakiem pewności co do podatkowych konsekwencji operacji gospodarczych (Dębniak, 2018, s. 156; Poszwa, 2007, s. 11). W jego zmniejszeniu ma pomóc znajomość rozkładu normalnego zysku (straty) przed opodatkowaniem w konkretnym horyzoncie czasowym (por. Guzik, 2008, s. 51–56). W symulacjach spodziewanej wysokości podatku dochodowego należy skorygować i-ty (księgowy) zysk (stratę) brutto o różnice podatkowe, dochodząc do podstawy opodatkowania. O ile przyszłe wartości wariacji fiskalnych o składowej trwałości daje się do pewnego stopnia wyznaczyć w oparciu o średnią arytmetyczną, o tyle do projekcji różnic podatkowych o charakterze przejściowym, czyli aktywów i rezerw podatkowych, warto użyć jednego z modeli adaptacyjnych. Pomagają one w radzeniu

¹² Minus przy pozycjach ma oznaczać kwoty stanowiące obciążenie dla jednostki.

¹³ Polega ona na wykorzystaniu dozwolonych prawem norm przy planowaniu i implementacji czynności zmierzających do zwiększenia zysku netto jednostki gospodarczej, dzięki minimalizacji jej obciążeń podatkowych (por. Dębniak, 2018, s. 152; Żabska 2013, s. 260–261).

sobie z dużymi wahaniami zmiennych losowych w czasie. W niniejszej publikacji zastosowano układ równań Wintersa wygładzonych wykładniczo. Z prognozowaniem na jego podstawie łączą się dwa problemy: pierwszy dotyczy selekcji wartości początkowych dla składowych F_t , S_t i C_t ¹⁴, drugi odnosi się do kwestii wyboru modelu o najlepszych własnościach predykcyjnych (Dittmann, 2005, s. 75; Guzik, 2008, s. 157–172; Szmuksta-Zawadzka, Zawadzki, 2009, s. 86). Z tej perspektywy zasadniczym kryterium doboru winna być dokładność prognoz interpolacyjnych i ekstrapolacyjnych *ex post*, gdzie wysokość błędu względnego *MAPE* w obszarze weryfikacji jakości dopasowania danych teoretycznych do empirycznych nabiera pomocniczego wydźwięku (Szmuksta-Zawadzka, Zawadzki, 2009, s. 87 i s. 98). Z drugiej strony wydaje się, że niedopasowania wartości projektowanych w obszarze kontrolnym można minimalizować, posiłkując się odpowiednimi poprawkami (por. Guzik, 2008, s. 48–51).

6. Wnioski

Wielkość wyniku finansowego przed opodatkowaniem (*WFB*) w omawianym horyzoncie IV kwartału 2016 roku — III kwartału 2023 roku podlegała znaczącym amplitudom, co zdają się potwierdzać wysokie wskazania współczynnika zmienności V_x na poziomie mniej więcej 692%. Jej minimum (–138,9 mln zł) zaobserwowano w Q_1 2020 roku, a maksimum (+190,1 mln PLN) w Q_4 2022 roku. Tym samym próby predykcji zysku (straty) brutto na IV kwartał 2023 roku zakończyły się niepowodzeniem. Z drugiej strony spełnione założenie normalnego kształtu zmiennej losowej *WFB* w badanym przedziale czasowym ($R^2 = 0,98$) pozwoliło na konstrukcję dlań wykresu gęstości $f(x)$ prawdopodobieństwa p i dystrybuanty $F(x)$ ($H1$). W swoim apogeum p równało się 0,1238, zgodnie z formatem, dla którego $P(a < WFB \leq b)$, dając kwartalną marżę zysku (straty) równą (2;26> mln złotych na kwartał. Podobnie $P(WFB \leq b)$ z prawego końca przedziału wyniosło 26 mln zł. Mnożąc uzyskaną wartość przez 4 (kwartały), ustalono przeciętną wielkość (księgowego) wyniku finansowego przed opodatkowaniem w kwocie 102,4 mln zł. Na drodze do wyliczenia wielkości obciążenia podatkowego zastosowano odpowiednie jego dopasowania, uwzględniające różnice trwałe i przejściowe. Brak określonego przebiegu tych pierwszych spowodował przyjęcie średnich wielkości kluczowych pozycji przychodów i kosztów ich uzyskania z okresów przeszłych, niebędących odpowiednio przychodami i kosztami w sensie podatkowym na dzień wyceny podatku dochodowego w rachunku wyników. Z kolei drugie z nich poddano procedurze projekcji

¹⁴ Por. wzory $3 \div 5$ oraz $6 \div 8$ niniejszego opracowania.

w modelu Wintersa. Obiecujące przy tym wydały się wskazania mierników *MAPE* i *Theila* w wariancie addytywnym — dla odroczonego aktywów (każdorazowo 0,04 i 0,00), jak i rezerw (odpowiednio 0,02 i 0,00) — w szeregu kontrolnym (H2). Biorąc pod uwagę standardową strukturę aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego za trzy kwartały poprzedzające kalkulację obciążenia fiskalnego, okazały się one zaniżone w stosunku do jego wyjściowej prognozy, co wymusiło okresową korektę tychże aktywów (H3).

Bibliografia

- Aczel, A.D. (2000). *Statystyka w zarządzaniu*. Warszawa.
- Dębniak, P. (2018). Optymalizacja podatkowa jako element zarządzania finansami przedsiębiorstwa. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 91. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1, 151–160.
- Dittmann, P. (2005). Modele szeregów czasowych I. W: M. Cieślak (red.), *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania* (s. 64–99). Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gawinecki, J. A., Gawinecka, A., Kowalski, L. i in. (2008). *Ekonometria w zadaniach*. Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego.
- Gierusz, J. (2005). *Koszty i przychody w świetle nadrzędnych zasad rachunkowości (pojęcia, klasyfikacja, zakres ujawnień)*. Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk.
- Grenda, S. (2012). Zarządzanie wysokością podatku odroczonego w warunkach kryzysu. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 708. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 52, 27–36.
- Gruszczynski, M., Podgórska, M. (red.) (2004). *Ekonometria*. Wyd. SGH.
- Guzik, B. (2008). *Wstęp do teorii prognozowania i symulacji*. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Kc. (2024). Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 21 czerwca 2024 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy — Kodeks cywilny. Dz. U. 2024, poz. 1061 z późn. zm.
- KSR. (2024). Uchwała Komitetu Standardów Rachunkowości z dnia 2 lipca 2024 r. w sprawie przyjęcia zaktualizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 2 „Podatek odroczoney”. Dz. Urz. MF 2024, poz. 81.
- MSR. (2023). Rozporządzenie Komisji z dnia 13 sierpnia 2023 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady. Dz. Urz. UE 2023/1803.
- Nowak, E. (red.) (1998). *Prognozowanie gospodarcze. Metody, modele, zastosowania, przykłady*. Agencja Wydawnicza Placet.
- Olchowicz, I., Tłaczała, A. (2008). *Rachunkowość finansowa w przykładach według ustawy o rachunkowości i MSR*. Centrum Doradztwa i Informacji Difin.
- Ostasiewicz, S. (2006). Zmienne losowe i ich rozkłady. W: S. Ostasiewicz, Z. Rusnak, U. Siedlecka, *Statystyka. Elementy teorii i zadania* (s. 137–138). Wyd. AE im. O. Langego we Wrocławiu.
- Poszwa, M. (2007). *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie*. Wyd. C.H. Beck.
- Raporty okresowe PKP Cargo S.A. (2016–2023). <https://www.pkpcargo.com/relacje-inwestorskie/raporty/raporty-okresowe>
- Sobczyk, M. (1994). *Statystyka*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Szmuksta-Zawadzka, M., Zawadzki, J. (2009). O prognozowaniu na podstawie modeli Holt-Wintersa dla pełnych i niepełnych danych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 38. *Ekonometria*, 24, 85–99.
- UoR. (2023). Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o rachunkowości. Dz. U. 2023, poz. 120, z późn. zm.
- Updp. (2023). Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 grudnia 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Dz. U. 2023, poz. 2805, z późn. zm.
- Zeliaś, A., Pawełek, B., Wanat, S. (2013). *Prognozowanie ekonomiczne. Teoria, przykłady, zadania*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Żabska, M. (2013). Optymalizacja podatkowa a oszustwa podatkowe. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 765. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 61, 259–268.

An Estimation of the Amount of Corporate Income Tax for PKP Cargo Capital Group plc

Abstract. Profit Before Tax (PBF), which shows the company's tax liability, is the main measure used to assess its operating and financing activities. The aim of the article is to present scenarios for corporate income tax estimates as at the balance sheet date depending on the predetermined gross profit/loss and fluctuations in the amount of tax differences recorded by a given company. Based on the cumulative distribution function of PBF over a given time period, the author conducted a simulation of the occurrence of specific values of PBF. The amount of income tax, determined according to accounting rules, which was used as the starting point for the calculation of the current tax, was corrected in two stages. First, the average values of permanent tax differences were taken into account to calculate the tax base. In the second stage, the calculation was adjusted for estimates of deferred tax assets and tax provisions obtained from the Winters forecasting model with additive seasonality. The standard structure of temporary differences observed in the three quarters preceding the balance sheet date reveals the need to increase the value of projected deferred tax assets at the end of the period.

Keywords: Winters model, PKP Cargo Capital Group Plc, income tax, tax differences, gross profit (loss)

JAN PURZYŃSKI

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
<https://orcid.org/0000-0001-5299-8923>
e-mail: jan.purzynski@chorzow.merito.pl

Wpływ wzrostu odpisu podatku dochodowego na rzecz organizacji pożytku publicznego na wysokość ich dochodów z tego tytułu

Streszczenie. Podatki odgrywają we współczesnym świecie olbrzymią rolę jako narzędzia zarówno regulujące określone procesy gospodarcze, jak i wpływające na zachowania podatników. Celem artykułu jest opisanie, w jakim stopniu podwyższona w roku 2022 z 1 do 1,5% kwota podatku dochodowego od osób fizycznych, którą można przekazać na rzecz organizacji pożytku publicznego, wpłynęła na ich dochody uzyskiwane z tego tytułu.

Słowa kluczowe: podatek, funkcja fiskalna, budżet państwa, OPP

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2027>

1. Wstęp

Głównym źródłem zasilania dochodów budżetu państwa są podatki, które w obecnym świecie pełnią różne funkcje. Są one ceną, jaką społeczeństwo płaci za istnienie i funkcjonowanie państwa (Żyżyński, 2009, s. 59). Jednak państwo nie zawsze jest w stanie wspomagać obywateli, w związku z czym część swoich obowiązków może scedować na inne podmioty. Takimi instytucjami są organizacje pożytku publicznego (dalej OPP), utworzone na mocy Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Celem artykułu jest próba zbadania wpływu zmian w ustawach podatkowych dotyczących zasad przekazywania odpisu podatku dochodowego na rzecz organizacji pożytku publicznego na dochody tych organizacji oraz liczbę darczyńców w latach 2022–2024. Do oceny zmian sytuacji finansowej zastosowano metodę analizy porównawczej. Głównym źródłem danych są wielkości zbiorcze dostępne

na stronie www.mf.gov.pl, na które składają się rozliczenia podatku przekazywanego na rzecz OPP za lata objęte badaniem.

2. Rola podatku w budżecie państwa

Podatek jest podstawowym narzędziem przejmowania przez państwo dochodów i zaspokajania popytu na pieniądź (Owsiak, 2017, s. 228). Łączy w sobie elementy prawne i ekonomiczne (Drwiłło i in., 2018, s. 496). Zgodnie z art. 111 ustawy o finansach publicznych dochodami podatkowymi budżetu państwa są przede wszystkim podatki (Ustawa, 2009).

Spośród wielu funkcji podatków najważniejszą jest funkcja fiskalna, polegająca na konieczności zapewnienia finansowania wydatków publicznych (Szcudrowski, 2007, s. 30). Podatki odgrywają bowiem główną rolę w tworzeniu dochodów budżetowych państwa i władz lokalnych, dostarczając im środków finansowych na realizację różnych zadań. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie cel fiskalny jest podstawowym motywem nakładania podatków. Z kolei funkcje pozafiskalne podatków wyrażają się w wykorzystywaniu ich do potrzeb oddziaływania przez państwo na życie gospodarcze i społeczne (Wiciak, 2012, s. 64). Wprowadzenie możliwości przekazywania określonego procentu podatku dochodowego na rzecz OPP daje podatnikom okazję do decydowania, na jaki cel przekazywane są pieniądze z płaconych przez nich podatków. Jest to praktycznie jedyna sytuacja, w której to podatnik dokonuje redystrybucji płaconego przez siebie podatku. W przypadku rezygnacji z przekazania podatku wraca on do państwa, które przeznacza go na różne cele, nie zawsze zgodne z wolą podatnika.

3. Organizacje pożytku publicznego

Organizacja pożytku publicznego to instytucja wprowadzona w Polsce 1 stycznia 2004 na mocy Ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Ustawa, 2003). Są to stowarzyszenia lub fundacje działające non profit. Oznacza to, że wszystkie środki finansowe pozyskiwane przez OPP przeznaczane są wyłącznie na realizację ich celów statutowych. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie przede wszystkim zapewniła ramy prawne dotowania ze środków publicznych działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe (Żołędowska, 2011, s. 5). Aktywność OPP skupia się na wspieraniu prywatnego lub publicznego dobra, a nie na osiąganiu zysku. Współpraca inicjatyw oddolnych z państwem ma w Polsce bardzo trudną przeszłość, co jest związane

z wieloletnim, trwającym od rozbiorów aż do upadku komunizmu (z wyjątkiem krótkiego okresu dwudziestolecia międzywojennego), wzajemnym wrogiem nastawieniem społeczeństwa do państwa (Staszczyk, 2022, s. 5).

Organizacją pożytku publicznego mogą być:

- ▶ organizacje pozarządowe, czyli podmioty, które nie są jednostkami albo organami administracji publicznej i nie działają w celu osiągnięcia zysku,
- ▶ osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
- ▶ spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami działającymi na podstawie przepisów Ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie, które nie działają w celu osiągnięcia zysku i przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników,
- ▶ spółdzielnie socjalne,
- ▶ stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, które prowadzą działalność pożytku publicznego nieprzerwanie przez co najmniej 2 lata i spełniają łącznie następujące wymagania:
 - ▷ prowadzą działalność pożytku publicznego na rzecz ogółu społeczności lub określonej grupy podmiotów, pod warunkiem że grupa ta jest wyodrębniona ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną w stosunku do społeczeństwa,
 - ▷ mogą prowadzić działalność gospodarczą wyłącznie jako dodatkową w stosunku do działalności pożytku publicznego,
 - ▷ mają statutowy kolegialny organ kontroli lub nadzoru, odrębny od organu zarządzającego i niepodlegający mu w zakresie wykonywania kontroli wewnętrznej lub nadzoru,
 - ▷ członkowie organu zarządzającego nie byli skazani prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe.

Ponadto statut organizacji musi zabraniać:

- ▷ udzielania pożyczek lub zabezpieczania zobowiązań majątkiem organizacji w stosunku do jej członków, członków organów lub pracowników oraz osób, z którymi członkowie, członkowie organów oraz pracowni-

- cy organizacji pozostają w związku małżeńskim, we wspólnym pożyciu albo w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w linii prostej, pokrewieństwa lub powinowactwa w linii bocznej do drugiego stopnia albo są związani z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli, zwanych dalej „osobami bliskimi”,
- ▷ przekazywania ich majątku na rzecz ich członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, w szczególności jeżeli przekazanie to następuje bezpłatnie lub na preferencyjnych warunkach,
 - ▷ wykorzystywania majątku na rzecz członków, członków organów lub pracowników oraz ich osób bliskich na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich, chyba że to wykorzystanie bezpośrednio wynika z celu statutowego,
 - ▷ zakupu towarów lub usług od podmiotów, w których uczestniczą członkowie organizacji, członkowie jej organów lub pracownicy oraz ich osób bliskich, na zasadach innych niż w stosunku do osób trzecich lub po cenach wyższych niż rynkowe.

Stosownie do ustawy o pożytku publicznym sfera zadań publicznych obejmuje m.in. zadania w zakresie:

- ▶ działalności charytatywnej,
- ▶ podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej,
- ▶ ochrony i promocji zdrowia, w tym działalności leczniczej,
- ▶ działalności na rzecz osób niepełnosprawnych i w wieku emerytalnym,
- ▶ nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania,
- ▶ działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych,
- ▶ działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży,
- ▶ kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
- ▶ ratownictwa i ochrony ludności,
- ▶ pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą,
- ▶ działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka.

W sensie prawnym działalność na rzecz pożytku publicznego oznacza działalność społecznie użyteczną, prowadzoną przez organizacje pozarządowe w sferze

realizacji zadań publicznych. Można powiedzieć, że kryterium działalności pożytku publicznego wyznacza zakres przedmiotowy działania organizacji pozarządowych (Blicharz, 2012, art. 3).

Podmioty uprawnione uzyskują status OPP w postępowaniu rejestrowym prowadzonym przez sądy rejonowe (rejestrowe wydziały gospodarcze Krajowego Rejestru Sądowego) właściwe dla ich adresu siedziby. Status ten jest nadawany na wniosek z chwilą wpisania informacji o spełnieniu wymagań określonych w art. 20 ww. ustawy albo wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego. Ponadto Dyrektor Narodowego Instytutu prowadzi w formie elektronicznej wykaz organizacji mających status organizacji pożytku publicznego na dzień 30 listopada roku podatkowego, na które podatnik podatku dochodowego od osób fizycznych może przekazać 1,5% podatku z zeznań podatkowych składanych za dany rok podatkowy, i nie później niż dnia 15 grudnia roku podatkowego zamieszcza ten wykaz na stronie Narodowego Instytutu w Biuletynie Informacji Publicznej. Jest on agencją wykonawczą i instytucją właściwą ds. wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i działalności pożytku publicznego (Kubalski, Skóbel 2020, s. 13).

Działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie.

Organizacji pożytku publicznego przysługuje, na zasadach określonych w przepisach odrębnych, zwolnienie od:

1. podatku dochodowego od osób prawnych,
2. podatku od nieruchomości,
3. podatku od czynności cywilnoprawnych,
4. opłaty skarbowej,
5. opłat sądowych

w odniesieniu do prowadzonej przez nią działalności pożytku publicznego.

Darowizny na organizacje pożytku publicznego można przekazywać od 1 stycznia 2004 roku. Pod pojęciem darowizny należy, zgodnie z art. 888 § 1 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, rozumieć umowę, mocą której darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku (Ustawa, 1964). W klasyfikacjach umów zobowiązaniowych darowizna jest zwykle zaliczana do grupy umów przenoszących prawa. Zatem umowa darowizny ma charakter umowy zobowiązującej (konsensualnej), jednostronnej (jako nieprzynoszącej darczyńcy żadnej opłaty). Muszą być one przeznaczone na cele określone w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, np.

wspieranie rodzin w trudnej sytuacji życiowej, działalność charytatywna, ochrona zdrowia, edukacja. Wysokość przekazanej darowizny należy odpowiednio udokumentować, czyli posiadać:

- ▶ dowód wpłaty na rachunek płatniczy obdarowanego lub jego rachunek w banku inny niż rachunek płatniczy – w przypadku darowizny pieniężnej,
- ▶ dowód, z którego wynikają dane identyfikujące darczyńcę oraz wartość przekazanej darowizny wraz z oświadczeniem obdarowanego o jej przyjęciu – w przypadku darowizny niepieniężnej.

Zgodnie z art. 27 ustawy (Ustawa, 1991) podatnik podatku dochodowego od osób fizycznych może na zasadach i w trybie określonym w przepisach przekazać 1,5% płaconego przez siebie podatku na rzecz wybranej przez siebie organizacji pożytku publicznego i w odróżnieniu od darowizn jest to podstawowe źródło finansowania tych organizacji.

Odpisy podatkowe mogą być przekazywane przez podmioty, które opodatkowane są według:

- ▶ skali podatkowej (PIT-36, PIT-36S, PIT-37),
- ▶ 19% stawki podatku od dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej lub działów specjalnych produkcji rolnej (PIT-36L, PIT-36LS),
- ▶ 19% stawki podatku od dochodów z zysków kapitałowych (PIT-38),
- ▶ 19% stawki podatku od dochodów uzyskanych z odpłatnego zbycia nieruchomości i praw majątkowych (PIT-39),
- ▶ ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych (PIT-28, PIT-28S),
- ▶ 19% stawki od dochodów z zagranicznej spółki kontrolowanej (PIT-CFC).

Obowiązkiem naczelników urzędów skarbowych jest przekazanie zebranych środków, pod warunkiem że podatnicy złożą zeznanie w ustawowym terminie albo jeżeli dyspozycja przekazania części podatku znalazła się w korekcie zeznania dokonanej w ciągu miesiąca od upływu terminu do rozliczenia podatku. Warunkiem koniecznym przelania pieniędzy OPP jest też zapłata podatku należnego nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od terminu złożenia zeznania podatkowego. Organizacje pożytku publicznego zobligowane są również do zgłoszenia w terminie do 30 czerwca aktualnego rachunku bankowego do urzędu skarbowego, chyba że poprzednio podany jest nadal aktualny.

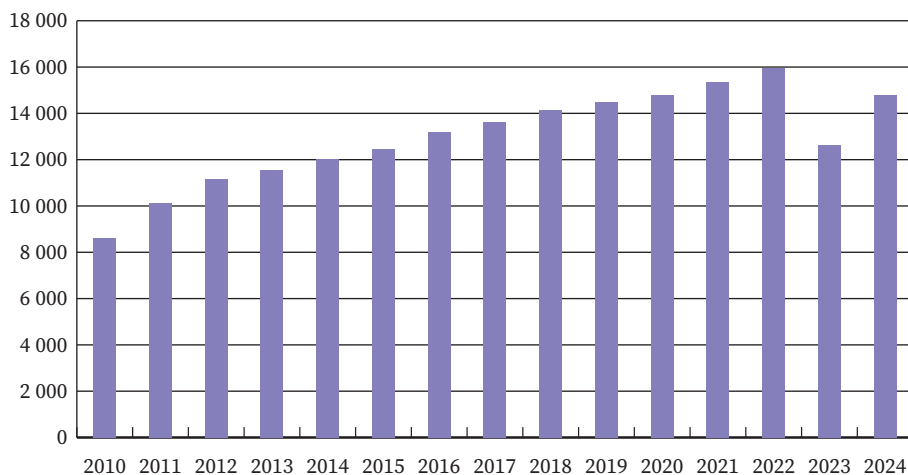
Otrzymane przez organizację pożytku publicznego środki finansowe pochodzące z 1,5% podatku dochodowego od osób fizycznych mogą być wykorzystane wyłącznie na prowadzenie działalności pożytku publicznego.

4. Zmiany regulacji prawnych w zakresie przekazywania podatku

Pozyskiwanie przez organizacje społeczne (organizacje pożytku publicznego) funduszy w formie 1,5% łączy redystrybucję publicznych środków z osobistymi decyzjami podatników co do wyboru organizacji, na rzecz której przekazane zostaną fundusze (Iwankiewicz-Rak, 2014, s. 105).

Wprowadzone zmiany w zasadach przekazywania odpisu na rzecz organizacji pożytku publicznego polegające na zwiększeniu kwoty odpisu z 1% do 1,5% były wynikiem częściowej reformy systemu podatkowego w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych, jaka miała miejsce w 2021 roku. Efektem tych modyfikacji była dość istotna zmiana liczby osób przekazujących swój podatek, zaobserwowana w pierwszym roku po jej wprowadzeniu.

Na rys. 1 przedstawiono liczbę osób dokonujących przekazania podatku na rzecz OPP w latach 2010–2024

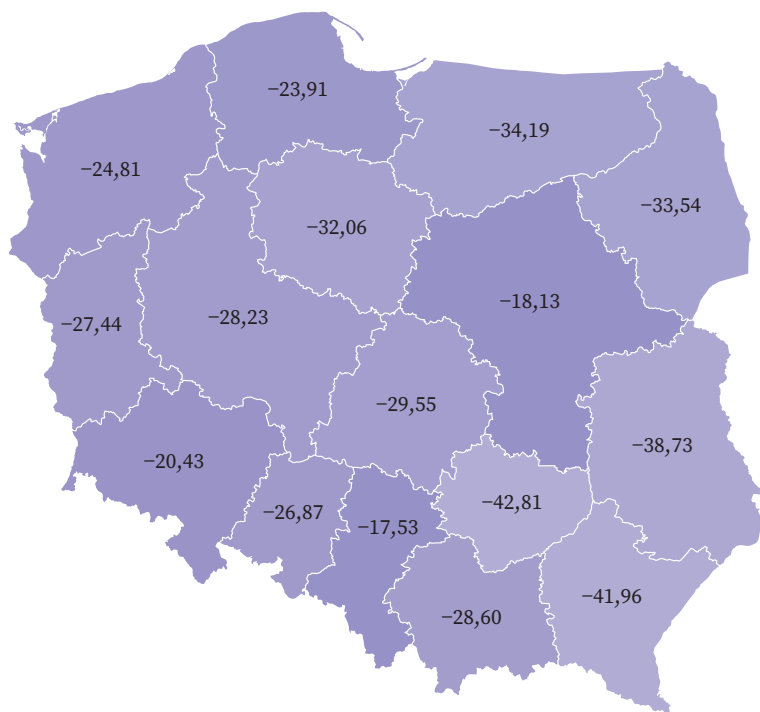

Rys. 1. Liczba osób przekazujących podatek na rzecz OPP w latach 2010–2024
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Finansów (2022, 2023, 2024)

Z przedstawionego wykresu wynika, iż wdrożenie reformy zasad dokonywania odpisu podatku spowodowało w pierwszym roku po wprowadzeniu zmian znaczne zmniejszenie liczby podatników dokonujących przedmiotowego przekazania. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż istotne podniesienie kwoty wolnej od podatku spowodowało wykluczenie osób o najniższych zarobkach z możliwości realizacji prawa do decydowania o kierunku działania i rozwoju OPP. Podatnicy

osiągający dochód nieprzekraczający 30 000 zł rocznie nie mieli bowiem możliwości przekazania podatku na rzecz wybranej przez nie organizacji pożytku publicznego. Z kolei podatnicy, którzy osiągnęli dochody przewyższające próg kwoty wolnej od podatku, przekazali podatek w mniejszej wysokości, ponieważ obniżona została stawka podatku do 12%. Kolejny rok pokazuje, że liczba osób przekazujących podatek powoli wraca do poziomu sprzed zmian.

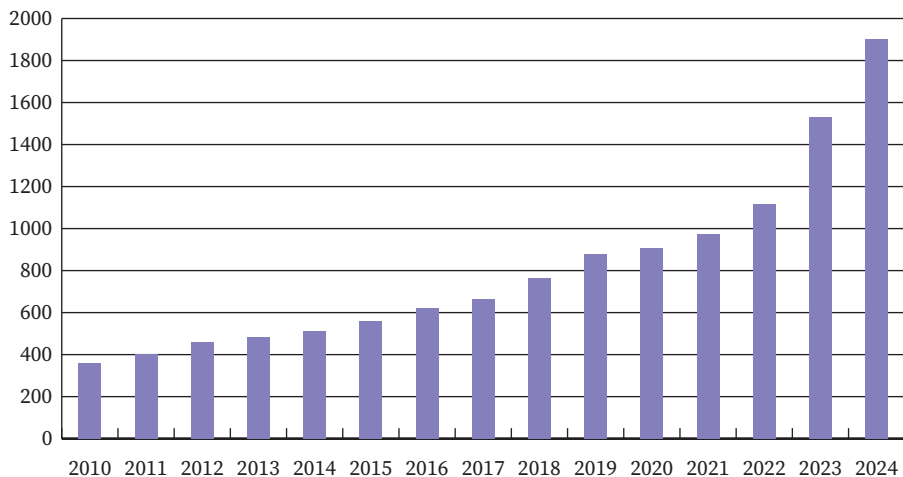
Na przeprowadzonej reformie najbardziej ucierpiały województwa ściany wschodniej, gdzie zarobki podatników są zdecydowanie niższe niż w województwach takich jak śląskie czy mazowieckie. Zmiany te zobrazowano na rys. 2.

Rys. 2. Zmiana liczby podatników przekazujących podatek na rzecz OPP w latach 2022 i 2023 w %
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Finansów (2022, 2023, 2024)

Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż co prawda liczba osób dokonujących odpisu uległa zmniejszeniu, jednak ogólna kwota przekazanego podatku zwiększyła się o 37%. Jednocześnie dochody z podatku PIT za 2023 roku wyniosły 91,7 mld zł i były wyższe o ok. 23,6 mld zł (tj. 34,6%) w stosunku do roku 2022.

Na rys. 3 przedstawiono wysokość kwot przekazanych na rzecz organizacji pożytku publicznego w latach 2010–2024.

Rys. 3. Wysokość kwot przekazanych na rzecz organizacji
pożytku publicznego w latach 2010–2024 [mln zł]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Finansów (2022, 2023, 2024)

Wzrost kwoty przekazanego podatku jest efektem podniesienia kwoty odpisu z 1% do 1,5%. Wprowadzona zmiana miała na celu zniwelowanie ubytku w dochodach organizacji pożytku publicznego spowodowanego zmniejszeniem stawki podatku dochodowego w pierwszym przedziale skali podatkowej do 12%.

Również średnia kwota odliczeń w latach 2010–2024 ulegała systematycznemu zwiększeniu, co przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Średnia kwota przekazanego podatku na OPP w latach 2010–2024

rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
średnia kwota odliczenia	41,85	39,85	41,14	41,80	42,46	44,95	46,98	48,64	54,06	60,47	61,38	63,44	69,94	120,96	128,45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Finansów (2022, 2023, 2024)

Największym beneficjentem mechanizmu przekazywania podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego są duże podmioty. W 2024 roku podatek otrzymały 9072 organizacje na łączną kwotę 1,9 mld zł, przy czym 50 największych organizacji otrzymało aż 63% wszystkich przekazanych środków. W poprzednich latach sytuacja wyglądała podobnie.

5. Podsumowanie

Na podstawie analizy danych empirycznych można stwierdzić, iż w okresie 2022–2024 na skutek przeprowadzonej reformy zasad przekazywania części podatku dochodowego na rzecz organizacji pożytku publicznego w pierwszym roku po jej wprowadzeniu zmniejszyła się liczba osób korzystających z tego odpisu o blisko 3,3 mln. W kolejnym roku odnotowano już znaczący wzrost darczyńców, wynoszący 2,1 mln osób. Z kolei wysokość przekazywanego podatku przez cały badany okres wykazywała tendencję rosnącą i wynosiła odpowiednio 1,15 mld zł w 2022 roku, 1,53 mld zł w roku 2024 i 1,9 mld zł w 2024 roku. Wynika to między innymi ze wzrostu przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w opisywanym okresie oraz zwiększenia do 1,5% kwoty odpisu.

Bibliografia

- Blicharz, J. (2012). Komentarz do ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. W: *Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*. <https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/komentarze/komentarz-do-ustawy-o-spoldzielniach-socjalnych-w-ustawa-o-587320353>
- Drwiłło, A. i in. (2018). *Podstawy finansów i prawa finansowego*. Wolters Kluwer.
- Iwankiewicz-Rak, B. (2014). Mechanizm 1% — zachowanie darczyńców w świetle badań sondażowych. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*, 5(43), s. 101–111.
- Kubalski, P., Skóbel, B. (2020). *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*. CH Beck.
- Ministerstwo Finansów. (2022). *Informacja dotycząca kwot 1% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego w 2022 roku (z rozliczenia za 2021 rok)*. <https://www.podatki.gov.pl/media/8580/informacja-dot-kwot-1-nale%C5%BCnego-podatku-dochodowego-od-os%C3%B3b-fizycznych-za-2021-r-przekazanych-organizacjom-po%C5%BCytku-publicznego-w-2022-r.pdf>
- Ministerstwo Finansów. (2023). *Informacja dotycząca kwot 1,5% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego w 2023 roku (z rozliczenia za 2022 rok)*. <https://www.podatki.gov.pl/media/9581/infromacja-dot-kwot-1-5-nale%C5%BCnego-podatku-dochodowego-od-os%C3%B3b-fizycznych-za-2022-r-przekazanych-organizacjom-po%C5%BCytku-publicznego-w-2023-r.pdf>
- Ministerstwo Finansów. (2024). *Informacja dotycząca kwot 1,5% należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przekazanych organizacjom pożytku publicznego*. https://www.podatki.gov.pl/media/10133/informacja_za_2023.pdf
- Owsiak, S. (2017). *Finanse publiczne. Współczesne ujęcie*. PWN.
- Staszczuk, P. (2022). *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*. Wolters Kluwer.
- Szczodrowski, G. (2007). *Polski system podatkowy*. PWN.
- Ustawa. (1964). Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061.
- Ustawa. (1991). Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych. Dz.U. z 2024 r. poz. 226.
- Ustawa. (2003). Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Dz.U. z 2023 r. poz. 571.

- Ustawa. (2009). Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Dz.U. z 2022 r. poz. 1634.
- Wiciak, S. (2012). Funkcja podatków w gospodarce rynkowej — analiza krytyczna. *Zeszyty Naukowe Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, 14, 59–70.
- Żołędowska, M. (2011). *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Praktyczny komentarz*. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- Żyżyński, J. (2009). *Budżet i polityka podatkowa wybrane zagadnienia*. PWN.

The Impact of the Increase in the Percentage of Income Tax Transferred to Public Benefit Organizations on the Amount of Their Income from this Source

Abstract. Taxes play a huge role in the modern world, both as tools designed to regulate specific economic processes and forms of influencing taxpayers' behaviour. The aim of the article is to describe the extent to which the increase from 1 to 1.5% of the amount of personal income tax that can be transferred to public benefit organizations, introduced in 2022, has affected their income from this source.

Keywords: tax, fiscal function, state budget, public benefit organization

ADRIAN PRZYMUSZAŁA

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu
Wydział Przedsiębiorczości i Innowacji w Warszawie
<https://orcid.org/0009-0002-0929-3930>
e-mail: adrian.przymuszala@wsb.warszawa.pl

Listing Act – (R)ewolucja na rynku kapitałowym

Streszczenie. Na posiedzeniu plenarnym, które odbyło się w dniach 22–25 kwietnia 2024 roku, Parlament Europejski przyjął pakiet regulacji Listing Act, który został opublikowany w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej 14 listopada 2024 roku. Regulacje te zostały przyjęte jako fundament tworzonej od wielu lat idei Unii Rynków Kapitałowych (URK). Ich celem jest przede wszystkim wsparcie przedsiębiorstw w rozwoju oraz dostępie do finansowania, co jest szczególnie ważne dla sektora średnich i małych przedsiębiorstw, które nadmiernie polegają na finansowaniu, jakie zapewnia sektor bankowy. W artykule przedstawiono aktualną sytuację na giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie, jeśli chodzi o możliwości pozyskiwania kapitału przez przedsiębiorców, a także najważniejsze zmiany (dla emitentów), jakie zachodzą po wprowadzaniu nowych przepisów, oraz podjęto próbę ich oceny i ich wpływu na polski rynek kapitałowy.

Słowa kluczowe: Listing Act, giełda, regulacje, IPO, SPO, MAR

<https://doi.org/10.58683/dnswsb.2041>

1. Wstęp

Obserwowane w różnych dziedzinach procesy globalizacji oraz integracji nie omiły również zmian w obszarze funkcjonowania giełd. Procesy związane ze zjednoczeniem europejskich rynków kapitałowych od dawna pojawiały się w przestrzeni publicznych dyskusji. Na posiedzeniu plenarnym, które miało miejsce w dniach 22–25 kwietnia 2024 roku, Parlament Europejski przyjął pakiet regulacji zwany Listing Act. W skład pakietu wchodzi: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2024) oraz dwie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2024a; 2024b). Podstawowym problemem dostrzeganym przez uczestników rynku jest przerost regulacji, którym muszą sprostać emitenci giełdowi. Pojawiające się kolejne regulacje prawne często odstraszały spółki od bycia na giełdzie. Znaczenie rynków kapitałowych wielokrotnie było podnoszone na szczeblu m.in.

Unii Europejskiej. Charles Michel, przewodniczący Rady Europejskiej, Ursula von der Leyen, przewodnicząca Komisji Europejskiej, Christine Lagarde, prezes EBC, Paschal Donohoe, szef Eurogrupy, i Werner Hoyer, prezes Europejskiego Banku Inwestycyjnego, apelowali: „Naszym obowiązkiem jest zadbanie o to, by europejskie przedsiębiorstwa znajdowały możliwości finansowania, których szukają, tutaj, w UE. Potrzebujemy unii rynków kapitałowych, która przekieruje ogromne europejskie oszczędności ku przyszłym motorom wzrostu” (Tychmanowicz, 2023).

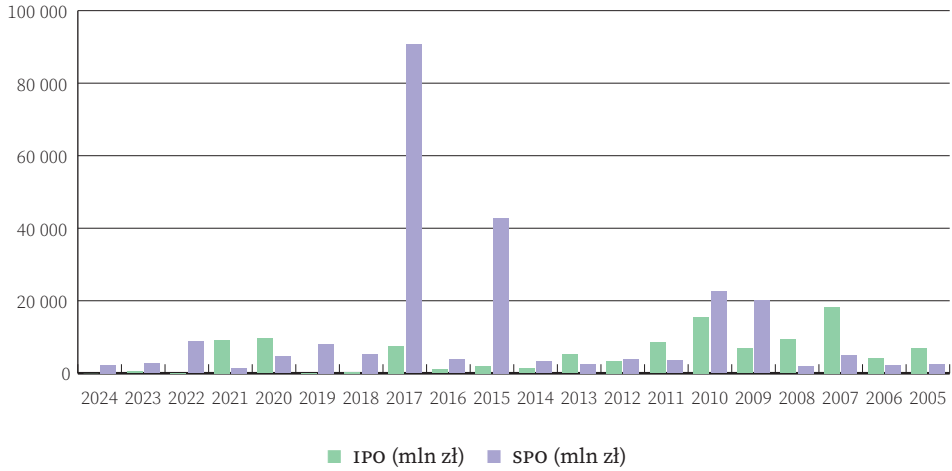
Konsekwentne dbanie o to, by przedsiębiorstwa znajdowały możliwość finansowania poprzez giełdę, znalazło swoje odzwierciedlenie w uchwalonym w dniu 14 listopada 2024 roku pakiecie, tzw. Listing Act.

Celem artykułu jest przegląd aktualnej sytuacji na polskim rynku finansowym oraz próba oceny wpływu pakietu Listing Act na polską giełdę.

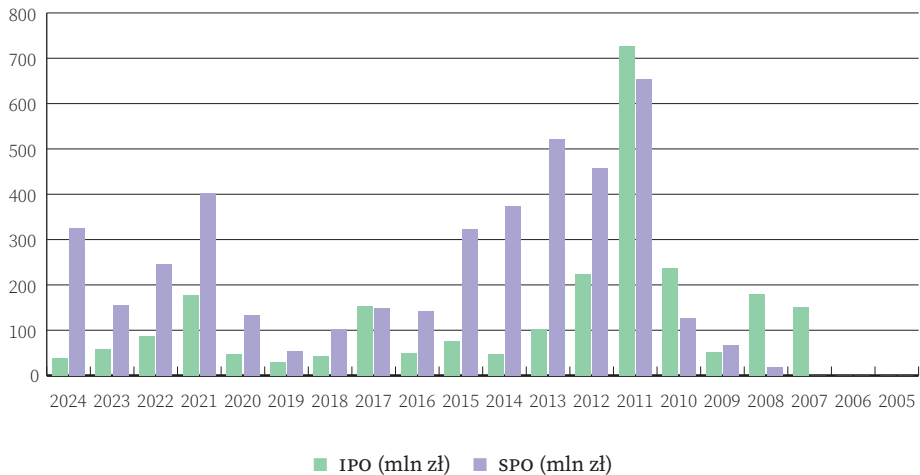
2. Aktualna sytuacja na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie

Rynek kapitałowy, a w szczególności jego najważniejsza instytucja, czyli Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, stanowi bardzo ważne źródło finansowania przedsiębiorstw (Małecka, 2015). Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie została reaktywowana w 1991 roku (Siwek, 2001) i obecnie jest bardzo ważnym miejscem mobilizacji kapitału. O sile polskiego rynku kapitałowego może zatem świadczyć wielkość przeprowadzanych ofert. Na rys. 1 zaprezentowano wartość przeprowadzonych w latach 2005–2024 ofert publicznych na rynku głównym Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie.

Jednym z podstawowych źródeł pozyskania przez przedsiębiorstwo kapitału za pośrednictwem rynku kapitałowego jest przeprowadzenie pierwszej oferty publicznej akcji (ang. *initial public offering* – IPO) (Michorowski, 2013). W okresie przypadającym na lata 2005–2024 (do końca trzeciego kwartału) największą aktywność przedsiębiorstw na rynku kapitałowym w obszarze pozyskania kapitału odnotowano w 2017 roku, kiedy to łączna wartość ofert publicznych obejmujących zarówno IPO, jak i SPO (wtórne oferty publiczne) wyniosła 98 221,93 mln zł. Zauważyć należy, że znaczny odsetek, aż 92,28% wartości ofert, przypadał na wtórne oferty publiczne. Nabywcy akcji w ofercie pierwotnej oczekują, że przedsiębiorstwo posiada atrakcyjne programy inwestycyjne, dzięki którym ich fundusze zostaną dobrze zainwestowane, przynosząc ponadprzeciętne korzyści. Natomiast nabywcy akcji w ofercie wtórnej są przekonani, że kapitały już są dobrze ulokowane (w istniejących aktywach), tak że kupując akcje nawet powyżej ich wartości

Rys. 1. Wartość ofert publicznych na rynku głównym GPW w Warszawie w latach 2024(3q)–2005 [w mln zł]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GPW (2024)

Rys. 2. Wartość ofert publicznych w Alternatywnym Systemie Obrotu NewConnect w latach 2024(3q)–2005 [w mln zł]
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GPW (2024)

nominalnej, uzyskają stopę zwrotu wyższą od kosztu ich kapitału (Dudycz, 2014). Po 2017 roku zaobserwowano istotną zapaść wśród przeprowadzanych na rynku głównym GPW ofert publicznych. Ich łączna wartość wyniosła 52 856,09 mln zł, co stanowi zaledwie 15,19% skumulowanej wartości ofert publicznych przeprowadzonych w okresie od 2005 do końca trzeciego kwartału (3q) 2024 roku.

Gorzej pod względem aktywności mierzonej łączną kwotą pozyskanego w ramach procesów IPO i SPO wyglądał Alternatywny System Obrotu NewConnect (rys. 2). W okresie przypadającym na lata 2005–2024 (3q) największą aktywność przedsiębiorstw na rynku kapitałowym w obszarze pozyskania kapitału odnotowano w 2011 roku, kiedy to łączna wartość ofert publicznych obejmujących zarówno IPO, jak i SPO (wtórne oferty publiczne) wyniosła 1 380,30 mln zł.

3. Unia rynków kapitałowych

Istotna rola giełd w gospodarce rynkowej jest zauważalna nie tylko w kontekście rodzimego rynku, lecz również z punktu widzenia środowiska europejskiego. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie z uwagą śledzi toczącą się na szczeblu europejskim debatę na temat ujednoczenia rynku kapitałowego. Prawne koncepcje wspólnego rynku kapitałowego zostały opublikowane 18 lutego 2018 roku w dokumencie Komisji Europejskiej „Green paper — Building a Capital Markets Union”. Podstawowymi celami inicjatywy URK, a przy okazji filarami zintegrowanego europejskiego rynku kapitałowego, są działania, które doprowadzą do:

- ▶ zniesienia barier inwestycyjnych i poprawy otoczenia finansowego dla prowadzenia działalności gospodarczej przez sektor realny, szczególnie przez MŚP, oraz pobudzenia długoterminowych inwestycji sektora prywatnego w przedsięwzięcia infrastrukturalne, co przyczyni się do wzrostu konkurencyjności i pogłębienia integracji transgranicznej w ramach UE,
- ▶ lepszego powiązania oszczędności z inwestycjami czy też inwestorów z tymi przedsiębiorcami, którzy mogą zapewnić wysoką stopę zwrotu z inwestycji w przedsięwzięcia, szczególnie o charakterze innowacyjnym,
- ▶ przeniesienia ciężaru finansowania gospodarki z nadmiernie rozwiniętego sektora bankowego na instytucje szeroko rozumianego rynku kapitałowego w celu zwiększenia zasilania gospodarki kapitałem pozabankowym, a także zwiększenia zdolności banków do emisji kredytu przez mechanizm sekurytyzacji,
- ▶ odwrócenia trendu fragmentacji rynków, którą ujawnił i pogłębił ostatni kryzys finansowy,
- ▶ swobodnego przepływu kapitału między krajami na jednolitym rynku, co przyczyni się do wzmocnienia unii gospodarczo-walutowej i przyjęcia przez wszystkie kraje UE wspólnej waluty,
- ▶ wzmocnienia europejskiego systemu finansowego poprzez zapewnienie realnej sferze gospodarki dodatkowych źródeł finansowania oraz poprzez

- uruchomienie alternatywnych wobec kredytu bankowego kanałów napływu kapitału do przedsiębiorstw, co uchroni je przed zagrożeniem ograniczania akcji kredytowej przez sektor bankowy, a także rozszerzy ofertę dla inwestorów indywidualnych i instytucjonalnych,
- ▶ odzyskania przez europejski system finansowy większej stabilności i wzrostu odporności gospodarki na szoki koniunkturalne, dzięki wzmocnieniu konwergencji gospodarczej oraz mechanizmom łagodzenia wstrząsów w strefie euro i poza nią (Szczepanowski, 2015).

4. Listing Act

Prace nad unią rynków kapitałowych znacząco nabrały tempa, kiedy na posiedzeniu plenarnym w dniach 22–25 kwietnia 2024 roku Parlament Europejski przyjął pakiet regulacji zwany Listing Act. W skład pakietu wchodzi:

- ▶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2024) w celu zwiększenia atrakcyjności publicznych rynków kapitałowych w Unii dla spółek oraz ułatwienia małym i średnim przedsiębiorstwom dostępu do kapitału,
- ▶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2024b) w sprawie struktur akcji obejmujących akcje uprzywilejowane co do głosu w spółkach ubiegających się o dopuszczenie ich akcji do obrotu na wielostronnej platformie obrotu,
- ▶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) (2024a) w celu zwiększenia atrakcyjności publicznych rynków kapitałowych w Unii dla spółek i ułatwienia małym i średnim przedsiębiorstwom dostępu do kapitału (Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych, 2024).

Powyższy pakiet przepisów został opublikowany 14 listopada 2024 roku w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, wszedł on w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym UE, tj. 4 grudnia 2024 roku, przy czym część jego regulacji znajdzie zastosowanie później, tj. od 5 marca 2026 roku oraz od 5 czerwca 2026 roku.

4.1. Zmiany w rozporządzeniu w sprawie prospektu

4 grudnia 2024 roku zaczął obowiązywać pakiet aktów prawnych, których celem jest zwiększenie atrakcyjności rynków kapitałowych. Motywym przewodnim

wprowadzanej przez pakiet legislacyjny Listing Act transformacji jest ułatwienie dostępu do kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Kluczowa z punktu widzenia nowego otoczenia prawnego zmiana wiąże się z wyłączeniem ze stosowania rozporządzenia prospektowego (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (UE), 2017) dotyczącego ofert papierów wartościowych o wartości mniejszej niż 1 000 000 euro w okresie ostatnich 12 miesięcy. Oferty o powyższych parametrach regulowane były dotychczas przez przepisy krajowe (Ustawa, 2005). Zgodnie z zapisami ustawy oferta publiczna papierów wartościowych, w wyniku której zakładane wpływy brutto emitenta lub oferującego na terytorium Unii Europejskiej, liczone według ich ceny emisyjnej lub ceny sprzedaży z dnia jej ustalenia, stanowią nie mniej niż 100 000 euro i mniej niż 1 000 000 euro, i wraz z wpływami, które emitent lub oferujący zamierzał uzyskać z tytułu ofert publicznych takich papierów wartościowych, dokonanych w okresie poprzednich 12 miesięcy, nie będą mniejsze niż 100 000 euro i będą mniejsze niż 1 000 000 euro, wymaga udostępnienia do publicznej wiadomości dokumentu zawierającego informacje o tej ofercie (Ustawa, 2005, art. 37a).

Obecnie obowiązujące przepisy w sprawie prospektu emisyjnego zezwalają państwom członkowskim na wyłączenie publicznych ofert papierów wartościowych z obowiązku publikowania prospektu emisyjnego, jeżeli nie przekraczają one progu 8 000 000 euro w ciągu ostatnich 12 miesięcy, określonego przez każde państwo członkowskie. Polska skorzystała z tej możliwości. Z obowiązku sporządzenia prospektu emisyjnego wyłączono oferty o wartości nieprzekraczającej 5 000 000 euro. Zobowiązano natomiast emitentów do sporządzenia i publikacji memorandum informacyjnego zawierającego podstawowe informacje o emitenecie (Komisja Nadzoru Finansowego, b.d.).

Pakiet regulacji wprowadzanych przez przepisy Listing Act niejako powoduje, że kończy się okres ofert publicznych przeprowadzanych na podstawie memorandum informacyjnego. Omawiane w artykule regulacje wdrażają bowiem jednolity próg w wysokości 12 000 000 euro w okresie 12 miesięcy. Poniżej wskazanego progu oferta publiczna zostanie wyłączona z obowiązku sporządzenia prospektu emisyjnego.

Kolejną ważną zmianą dotyczącą emitentów papierów wartościowych może okazać się nowy standard dokumentów ofertowych, które będą przeznaczone dla emisji poniżej progów przyjętych przez dane państwo członkowskie. Ustawa o ofercie publicznej wymaga od emitenta przygotowania bardzo obszernej dokumentacji, co powoduje, że udostępniane inwestorom memoranda informacyjne to dokumenty o objętości przekraczającej kilkaset stron. Zgodnie z zasadami wprowadzonymi przez Listing Act podsumowanie prospektu powinno zmieścić się na maksymalnie 7 stronach A4.

Możliwość przeprowadzenia oferty publicznej bez konieczności sporządzenia prospektu to nie jedyne zmiany wprowadzane przez pakiet Listing Act. W nowym reżimie prawnym pojawiają się również inne wyjątki prospektowe, pozwalające na przeprowadzenie oferty publicznej lub ubieganie się o dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym. Pakiet regulacyjny Listing Act znowelizował dwa obowiązujące wyjątki od obowiązku publikacji prospektu w związku z dopuszczeniem do obrotu na rynku regulowanym papierów wartościowych.

Jednym z wyjątków, z którego często korzystają emitenci już notowani na rynku regulowanym, jest możliwość dopuszczenia do obrotu na tym rynku papierów wartościowych tożsamyh z papierami już notowanymi w obrocie na rynku regulowanym, pod warunkiem że dopuszczane papiery stanowią mniej niż 20% liczby papierów wartościowych już dopuszczonych do obrotu w okresie ostatnich 12 miesięcy. Listing Act podwyższa powyższy wyjątek do 30%.

Oprócz modyfikacji starych zasad i ich implementacji w nieco odświeżonej formie do nowego otoczenia Listing Act wprowadza trzy nowe wyjątki: dwa bezprospektowe oraz jeden dopuszczeniowy. Dla wszystkich wyjątków przewidziane zostały wspólne mianowniki:

- ▶ z wyjątków skorzystać mogą wyłącznie emitenci, których papiery wartościowe są notowane na rynku regulowanym lub na rynku NewConnect,
- ▶ wobec emitenta nie toczy się postępowanie upadłościowe lub restrukturyzacyjne,
- ▶ emitent musi sporządzić i opublikować nowy rodzaj skróconego dokumentu informacyjnego wraz z jednoczesnym złożeniem dokumentu w KNF (bez wymogu jego zatwierdzenia przez Komisję).

Zgodnie z Listing Act, dokument będzie miał długość maksymalnie 11 stron w formacie A4, a jego treść skupiać się będzie wokół opisu podstawowych informacji dotyczących emitenta i papierów wartościowych, takich jak np. czynniki ryzyka właściwe dla działalności emitenta, opis cech emitowanych papierów wartościowych i warunki ich oferty.

Omawiając zmiany dotyczące możliwości bezprospektowego dopuszczenia pakietu papierów wartościowych stanowiącego do 30% papierów danego emitenta już dopuszczonych na rynku regulowanym, wskazano, że zmianom towarzyszy nowy wyjątek ofertowy. Dotyczy on oferty publicznej papierów wartościowych, które mają zostać dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym albo na NewConnect, pod warunkiem że stanowią one, w okresie 12 miesięcy, mniej niż 30% liczby papierów wartościowych dopuszczonych już do obrotu na tym samym rynku. Dodatkowo konieczne jest spełnienie przez emitenta ogólnych wymogów

przytoczonych powyżej. Wskazany wyjątek działa wyłącznie w zakresie tego samego rynku.

Dwa kolejne wyjątki prospektowe tworzy zespół współpracujących z sobą rozwiązań, poprzez które emitent będzie mógł bez prospektu najpierw przeprowadzić ofertę publiczną, a w kolejnym kroku dopuścić papiery wartościowe do obrotu.

Pierwszy z wyjątków prospektowych, tzw. ofertowy, dotyczy oferty publicznej papierów wartościowych tożsamy z papierami, które były dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym lub notowane na NewConnect nieprzerwanie przez co najmniej 18 miesięcy przed ofertą nowych papierów. Ustawodawca dodał do niego wyjątek odnoszący się do możliwości dopuszczenia na rynek regulowany takich papierów (tożsamy z notowanymi już na rynku regulowanym w okresie 18 miesięcy). W przypadku obu powyższych wyjątków oferowane lub dopuszczane papiery nie mogą być emitowane w związku z przejęciem poprzez ofertę wymiany, połączeniem lub podziałem emitenta. Oprócz tego konieczne jest spełnienie ogólnych wymogów opisanych powyżej (a więc przede wszystkim opublikowanie skróconego dokumentu informacyjnego). Warto jednak zaznaczyć, że zarówno wyjątek ofertowy, jak i dopuszczeniowy nie posiadają limitu ilościowego, wartościowego czy procentowego, który ograniczałby ich stosowanie. Jednocześnie wyjątek ofertowy pozwala na przeprowadzenie oferty publicznej do nieograniczonego kręgu adresatów. Prawodawca unijny zdecydował się jedynie na wprowadzenie wymogu uprzedniego notowania papierów przez okres 18 miesięcy tytułem ograniczenia w stosowaniu powyższych wyjątków.

Kolejną ważną zmianą wprowadzaną przez pakiet legislacyjny Listing Act jest wystąpienie nowych rodzajów prospektów. Pojawiający się nowy rodzaj prospektu, tj. Prospekt UE na rzecz kontynuacji, ma zastąpić nie tylko prospekt uproszczony dla ofert wtórnych, ale również nieaktywny już prospekt UE na rzecz odbudowy.

Z nowego rodzaju prospektu będą mogły skorzystać, dla potrzeb oferty publicznej oraz dopuszczenia papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym, następujące osoby:

- ▶ emitenci, których papiery wartościowe były dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym przez co najmniej 18 miesięcy,
- ▶ emitenci, których papiery wartościowe były wprowadzone do obrotu na NewConnect przez co najmniej 18 miesięcy poprzedzających ofertę publiczną nowych papierów,
- ▶ emitenci ubiegający się o dopuszczenie do obrotu na rynku regulowanym papierów wartościowych tożsamy z papierami wprowadzonymi do obrotu na NewConnect przez co najmniej 18 miesięcy,

- ▶ emitenci oferujący papiery wartościowe dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym lub na rynku rozwoju MŚP przez co najmniej 18 miesięcy.

Prospekt UE na rzecz kontynuacji dotyczący akcji będzie musiał być nie dłuższy niż maksymalnie 50 stron A4. Limit ten nie obejmuje przy tym podsumowania prospektu ani informacji włączanych do niego przez odniesienie. Szybsze powinno okazać się także procedowanie prospektu na rzecz kontynuacji w KNF. W przypadku prospektu akcyjnego objętego wskazanym powyżej limitem objętości skróceniu z 10 do 7 dni roboczych ulega termin na zgłoszenie przez KNF pierwszej oraz kolejnych tur uwag do prospektu. Skrócenie terminów nie obejmie wszystkich – emitenci udziałowych papierów wartościowych notowanych na NewConnect ubiegający się o dopuszczenie ich na rynku regulowanym nie mogą liczyć na korzystanie z preferencyjnych terminów procedowania prospektu przez Komisję.

Niewielkie zmiany dotyczyć będą prospektu UE na rzecz rozwoju, odświeżona zostanie jego nazwa, która przyjmie formę „prospekt emisyjny UE na rzecz rozwoju”.

Bez zmian pozostaje to, że prospekt emisyjny UE na rzecz rozwoju nie będzie mógł być podstawą ubiegania się o dopuszczenie papierów wartościowych na rynku regulowanym oraz nie będzie mógł być sporządzony przez emitentów, których papiery wartościowe są już notowane na rynku regulowanym. Ten typ prospektu znajdzie zastosowanie jedynie do ofert publicznych papierów wartościowych przeprowadzanych przez emitentów „niepublicznych” lub notowanych tylko na NewConnect.

Oprócz zmian dotyczących przepisów w zakresie umożliwiającym przeprowadzenie oferty publicznej lub dopuszczenie papierów wartościowych do obrotu na rynku regulowanym bez konieczności sporządzenia prospektu, a także nowych rodzajów prospektów, regulacje Listing Act swoim zakresem obejmują również treść i format prospektów.

Jedną z ważniejszych zmian wprowadzonych przez Listing Act dotyczącą treści prospektów jest wprowadzenie nowego limitu objętości prospektu – 300 stron A4 dla prospektów obejmujących akcje. Ta zmiana ma na celu ograniczenie nadmiaru informacji zawieranych w prospektach i tym samym ułatwienie inwestorom podejmowania świadomych decyzji inwestycyjnych. Powyższy limit nie obejmuje m.in. podsumowania prospektu oraz informacji dołączonych do prospektu przez odniesienie.

Kolejną, mniejszą zmianą dotyczącą limitu objętości prospektów jest rozszerzenie podsumowania prospektu o jedną dodatkową stronę A4 na każdy podmiot zabezpieczający. Dodatkowa strona ma zostać przeznaczona na opis samego podmiotu udzielającego zabezpieczenia.

Podsumowując, wprowadzone limity stron wynoszą:

- ▶ dla prospektów akcyjnych – 300 stron,
- ▶ dla podsumowania prospektu – 7 stron plus po 1 dodatkowej stronie dla każdego podmiotu zabezpieczającego,
- ▶ dla prospektu UE na rzecz kontynuacji – 50 stron,
- ▶ dla prospektu emisyjnego UE na rzecz rozwoju – 75 stron,
- ▶ dla skróconego dokumentu informacyjnego stosowanego w przypadku niektórych wyjątków od obowiązku sporządzenia prospektu – 11 stron.

Ze względu na rosnące znaczenie aspektów związanych z zasadami zrównoważonego rozwoju w życiu społecznym i biznesie, w tym jako czynnika wpływającego na decyzje inwestycyjne uczestników rynku, inwestorzy coraz częściej poszukują w dokumentach ofertowych informacji i danych emitenta z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (ang. *Environmental Social Governance* – ESG).

Szczegółowe obowiązki związane z zagadnieniami ESG w prospektach obejmują m.in.: zawarcie w podsumowaniu prospektu oświadczenia co do tego, czy działalność emitenta jest powiązana z działalnością gospodarczą, która kwalifikuje się jako zrównoważona środowiskowo, czy też zamieszczenie w treści prospektu informacji określonych w sprawozdaniach zarządu obejmujących sprawozdawczość w zakresie zrównoważonego rozwoju, zgodnie z wymogami obowiązującego prawa, również poprzez dodanie możliwości zawarcia tych informacji przez odniesienie.

Listing Act wprowadza jeszcze jedną korzystną zmianę w zakresie zasad suplementacji prospektów. Termin wykonania przez inwestorów prawa do wycofania zgody na subskrypcję lub nabycie papierów wartościowych w przypadku publikacji suplementu zostaje wydłużony z dotychczasowych 2 do 3 dni roboczych. Wskutek tej zmiany inwestorzy zyskują dodatkowy czas na dokładną analizę nowych informacji zawartych w suplemencie i mogą podjąć świadomą decyzję, czy zamierzają odstąpić od subskrypcji lub nabycia papierów wartościowych. Analogicznie z 2 do 3 dni roboczych został przedłużony termin na wycofanie zgody co do subskrypcji lub nabycia papierów w przypadku publikacji ostatecznej ceny ofertowej lub liczby papierów objętych ofertą publiczną. Dodatkowy dzień roboczy daje inwestorom więcej czasu na ocenę, czy oferta odpowiada ich oczekiwaniom i strategiom inwestycyjnym.

Do rozporządzenia prospektowego (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (UE), 2017) dodano nowe przepisy, zgodnie z którymi prospekt nie może zawierać informacji o czynnikach ryzyka o charakterze ogólnym, służących

jedynie jako zastrzeżenie prawne lub niedostatecznie odzwierciedlających czynniki ryzyka właściwe dla danego emitenta, o których inwestorzy powinni wiedzieć.

4.2. Zmiany w rozporządzeniu w sprawie nadużyć na rynku (MAR)

Liczne apele uczestników rynku biorących udział w konsultacjach dotyczących rewizji MAR o wyjaśnienie lub doprecyzowanie przesłanek definicji informacji poufnej nie doprowadziły do zmiany jej treści w tym zakresie. Co prawda w raporcie podsumowującym konsultacje ESMA wyraziła gotowość do wydania wytycznych w sprawie przesłanek definicji informacji poufnych, a nie zmiany definicji w MAR, jednak delegacja do takiego działania musiałaby zostać wprost wskazana w MAR, tak jak w innych podobnych przypadkach. Nie została.

Zmieniona treść MAR stanowi, że wymóg niezwłocznego podawania do wiadomości publicznej informacji poufnej nie ma zastosowania do informacji poufnych dotyczących etapów pośrednich rozciągniętego w czasie procesu, jeżeli etapy te są związane z doprowadzeniem do zaistnienia lub spowodowaniem szczególnych okoliczności lub szczególnego zdarzenia. W ramach rozciągniętego w czasie procesu ujawnia się jedynie – jak najszybciej po ich zaistnieniu – końcowe okoliczności lub zdarzenie końcowe. Ponadto wprowadzono obowiązek emitentów zapewnienia poufności informacji spełniających kryteria informacji poufnych do czasu ujawnienia tych informacji.

W preambule znajduje się wyjaśnienie, które wskazuje, że wymóg ujawniania informacji o etapach pośrednich nie powinien obejmować ogłoszeń o samych zamiarach, trwających negocjacjach lub, w zależności od okoliczności, postępach w negocjacjach. Emitent powinien jedynie ujawnić informacje dotyczące szczególnych okoliczności lub szczególnego wydarzenia, do którego ma doprowadzić ten rozciągnięty w czasie proces lub którym ma się zakończyć (zdarzenie końcowe), jak najszybciej po wystąpieniu takich okoliczności lub zdarzenia. Na przykład w przypadku połączenia emitenta ujawnianie informacji powinno nastąpić jak najszybciej po podjęciu przez zarząd decyzji o podpisaniu porozumienia w sprawie połączenia, po uzgodnieniu głównych elementów połączenia. Ogólnie rzecz biorąc, w przypadku umów należy uznać, że zdarzenie końcowe miało miejsce, gdy uzgodniono podstawowe warunki tej umowy. W przypadku nierozciągniętych w czasie procesów związanych ze zdarzeniem jednorazowym lub zbiorem okoliczności, zwłaszcza gdy wystąpienie takiego zdarzenia lub zbioru okoliczności nie zależy od emitenta, ujawnienie powinno nastąpić niezwłocznie po uzyskaniu przez emitenta wiedzy o tym zdarzeniu lub zbiorze okoliczności.

Zmiany dotyczące opóźnienia podania do wiadomości publicznej informacji poufnej do końca trzymały w napięciu. Przypomnijmy, że w wersji zmian do MAR

opublikowanej rok temu dokonano zwrotu o 180 stopni od obecnie obowiązujących reguł i postanowiono wrócić do regulacji obowiązujących przed wejściem w życie MAR, tj. zaproponowano przywrócenie konieczności przekazywania do KNF wyjaśnień dotyczących opóźnienia informacji poufnej jednocześnie z podjęciem decyzji o jej opóźnieniu.

W sposobie procedowania z opóźnioną informacją poufną nic się nie zmieniło. Podtrzymano obecną, dobrze funkcjonującą normę, zgodnie z którą podmiot, który dokonuje opóźnienia, informuje właściwy organ o opóźnieniu ujawnienia informacji i składa pisemne wyjaśnienie na temat spełnienia warunków opóźnienia natychmiast po podaniu informacji do wiadomości publicznej. Państwom członkowskim pozostawiono wybór co do tego, czy wyjaśnienia będą składane każdorazowo wraz z ujawnieniem opóźnionej informacji poufnej, czy też będą one składane dopiero na żądanie organu. Obecnie z tego drugiego rozwiązania korzystają emitenci m.in. z Austrii, Danii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Luksemburga, Szwecji czy Włoch. Przewiduje się, że KNF podtrzyma dotychczasowy obowiązek każdorazowego przedłożenia wyjaśnień wraz z ujawnieniem opóźnionej informacji poufnej. Podobnie emitenci z rynku rozwoju MŚP nadal składają pisemne wyjaśnienie jedynie na żądanie organu.

Bez zmian pozostały warunki opóźnienia informacji poufnej mówiące o tym, że:

- ▶ niezwłoczne ujawnienie informacji mogłoby naruszyć uzasadnione interesy emitenta lub uczestnika rynku handlu uprawnieniami do emisji,
- ▶ emitent lub uczestnik rynku uprawnieniami do emisji jest w stanie zapewnić poufność takich informacji (Gessel, 2024).

Natomiast warunek „prawdopodobnego niewprowadzenia w błąd opinii publicznej” zastąpił nowy, mówiący, że „informacje poufne, których podanie do wiadomości publicznej zamierza opóźnić emitent lub uczestnik rynku uprawnieniami do emisji, nie są sprzeczne z najnowszym publicznym ogłoszeniem lub innym rodzajem komunikatu ze strony emitenta lub uczestnika rynku uprawnieniami do emisji, które to ogłoszenie lub komunikat dotyczą tej samej kwestii co informacje poufne”. Utrzymano obowiązek niezwłocznej publikacji informacji poufnych będących przedmiotem opóźnienia, jeżeli ich poufność nie jest już dłużej zagwarantowana.

Revolucja dotycząca tego zagadnienia w części dotyczącej podawania informacji poufnej do wiadomości publicznej przełożyła się konsekwentnie na obowiązki związane z jej opóźnieniem. Zmieniona treść MAR wskazuje, że nieujawnianie przez emitenta informacji poufnych dotyczących etapów pośrednich rozciągniętych w czasie procesów nie podlega również wymogom dotyczącym opóźnienia.

Podczas rewizji MAR ESMA zapowiedziała brak zmian progu, po osiągnięciu którego powstaje obowiązek powiadamiania o transakcjach, pomimo zgłoszenia sugestii o tym, że aktualny próg jest za niski i powinien być zwiększony do 20 000 euro. Co prawda każde państwo członkowskie ma obecnie możliwość podwyższenia progu do kwoty 20 000 euro, jednak z takiego prawa skorzystały jedynie: Dania, Francja, Hiszpania, Niemcy oraz Włochy. I niespodzianka – zmiany do MAR wskazują, że próg został zwiększony do 20 000 euro. Nie będzie żadnych zmian w zakresie sposobu liczenia progu – powiadomienie będzie konieczne przy realizacji każdej kolejnej transakcji, gdy zostanie osiągnięta łączna kwota 20 000 euro. Warto jednak wskazać, że KNF będzie mogła podjąć decyzję o podwyższeniu progu do kwoty 50 000 euro lub o jego obniżeniu do kwoty 10 000 euro.

Wyjątek od zakazu dokonywania transakcji przez osoby pełniące obowiązki zarządcze przez okres 30 dni kalendarzowych przed sporządzeniem przez ich przedsiębiorstwo sprawozdania finansowego (okres zamknięty), poszerzył się o przypadek transakcji lub działalności handlowej, które nie wiążą się z podejmowaniem aktywnych decyzji inwestycyjnych przez osobę pełniącą obowiązki zarządcze lub które wynikają wyłącznie z czynników zewnętrznych lub działań stron trzecich, lub stanowią transakcje lub działalność handlową, w tym realizację instrumentów pochodnych, na podstawie ustalonych z góry warunków. Żeby odszyfrować znaczenie powyższego wyjątku, warto zajrzeć do preambuły, gdzie podkreślono, że niektóre transakcje lub działania wykonywane przez osobę pełniącą obowiązki zarządcze w okresie zamkniętym mogą dotyczyć nieodwołalnych ustaleń zawartych poza tym okresem albo mogą być wynikiem upoważnienia do zarządzania aktywami realizowanego przez niezależną osobę trzecią. Ponadto mogą być również konsekwencją: (i) należycie zatwierdzonych zdarzeń korporacyjnych, które nie wiążą się z uprzywilejowanym traktowaniem osoby pełniącej obowiązki zarządcze, (ii) przyjęcia spadków, prezentów i darowizn lub (iii) realizacji opcji, kontraktów terminowych typu future lub innych instrumentów pochodnych uzgodnionych poza okresem zamkniętym. Takie działania i transakcje, co do zasady, nie wiążą się z aktywnymi decyzjami inwestycyjnymi osób pełniących obowiązki zarządcze. Zakazanie takich transakcji lub działań w całym okresie zamkniętym nadmiernie ograniczyłoby swobodę osób pełniących obowiązki zarządcze, ponieważ nie istnieje ryzyko, że odniosą one korzyść z tytułu przewagi informacyjnej.

5. Podsumowanie

Rynek finansowy podlega nieustającym zmianom, zachodzące procesy globalizacji czy harmonizacji zasad obrotu powinny przede wszystkim służyć jego głównym bohaterom, do których zaliczyć można oprócz inwestorów przede wszystkim przedsiębiorstwa poszukujące finansowania projektów rozwojowych. Od wielu lat na szczelnie unijnym toczy się dyskusja dotycząca utworzenia URK. Jednym z jej kluczowych elementów jest obowiązujący od 4 grudnia 2024 roku pakiet regulacji prawnych ułatwiających emitentom funkcjonowanie na rynku kapitałowym. Listing Act, choć jest nowym unijnym prawem, powinien zostać pozytywnie odebrany przez przedstawicieli rynku kapitałowego. Wskazany pakiet regulacji wskazuje katalog okoliczności, które zwalniają emitentów w obowiązków sporządzenia prospektu emisyjnego towarzyszącego ofercie publicznej. Ponadto wprowadzono limit długości prospektu oraz położono nacisk na elementy związane z ESG – co powinno nie tylko ułatwić przeprowadzenie oferty publicznej, ale również zwrócić uwagę na elementy związane ze społeczną odpowiedzialnością biznesu.

Pozytywnych aspektów związanych z wprowadzanymi regulacjami jest jednak znacznie więcej. Zaliczyć do nich można m.in.: rozszerzenie katalogu informacji poufnych, podwyższenie progu dla osób pełniących obowiązki oraz podmiotów z nimi powiązanych. Wprowadzone zmiany mogą również w większym stopniu zachęcić do korzystania z usług dostawców finansowania społecznościowego. Z jednej strony dostawca prowadzący platformę jest podmiotem licencjonowanym i nadzorowanym przez KNF, co ma wpływ na większy zakres bezpieczeństwa inwestorów. Z drugiej strony pozyskanie finansowania za pośrednictwem platformy wiąże się z mniejszymi kosztami w porównaniu do korzystania z usług firm inwestycyjnych.

Celem omówionych w niniejszym artykule zmian związanych z wprowadzeniem pakietu legislacyjnego Listing Act było z jednej strony wskazanie na ustrukturyzowanie działań służących zapewnieniu większego dostępu do finansowania projektów inwestycyjnych przedsiębiorstw za pośrednictwem rynku kapitałowego, z drugiej zaś – ukazanie wprowadzonych regulacji jako katalizatorów zapewniających bezpieczeństwo i przejrzystość na rynkach kapitałowych.

Bibliografia

- Dudycz, T. (2014). Raportowanie parametrów emisji warunkiem wzrostu racjonalności inwestorów. *Studia Prawno-Ekonomiczne*, XCI/2. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=277022>
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE). (2024a). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 23 października 2024 r. w sprawie zmiany dyrektywy 2014/65/UE w celu zwiększenia atrakcyjności publicznych rynków kapitałowych w Unii dla spółek i ułatwienia małym i średnim przedsiębiorstwom dostępu do kapitału oraz uchylająca dyrektywę 2001/34/WE. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=OJ:L_202402811
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE). (2024b). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2810 z dnia 23 października 2024 r. w sprawie struktur akcji obejmujących akcje uprzywilejowane co do głosu w spółkach ubiegających się o dopuszczenie ich akcji do obrotu na wielostronnej platformie obrotu. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202402810
- Gessel. (2024). *Rynki kapitałowe. Kapitał bez barier. Szanse z Listing Act*. Gessel, Koziorowski. Kancelaria Radców Prawnych i Adwokatów sp.p. https://gessel.pl/wp-content/uploads/2024/10/LISTING-ACT_2024-10-18.pdf
- GPW. (2024). *Roczniki Giełdowe, Statystyka IPO/SPO*. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie. https://www.gpw.pl/pub/GPW/statystyki/IPO_SPO/IPO_SPO_2005_2024.pdf
- Komisja Nadzoru Finansowego. (b.d.). *Oferty publiczne o wartości poniżej 5.000.000 euro*. KNF. https://www.knf.gov.pl/podmioty/Podmioty_rynk_u_kapita_lowego/Oferty_Publiczne_i_Prospekty_Emisyjne/Q&A_dot_ofert_publicznych_i_prospektow/Oferty_publiczne_o_wartosci_ponizej_5000000_euro
- Małecka, J. (2015). Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie jako potencjalne źródło finansowania małych i średnich przedsiębiorstw. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 848, 496–507. http://www.wzieu.pl/zn/848/ZN_848.pdf
- Michorowski, M. (2013). Publiczna oferta akcji jako forma pozyskania kapitału przez przedsiębiorstwo – pozytywne i negatywne aspekty pierwszej oferty publicznej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 901(01), 97–112. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=64491>
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE). (2017). Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1129 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie prospektu, który ma być publikowany w związku z ofertą publiczną papierów wartościowych lub dopuszczeniem ich do obrotu na rynku regulowanym oraz uchylenia dyrektywy 2003/71/WE. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1129>
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE). (2024). Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2809 z dnia 23 października 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2017/1129, (UE) nr 596/2014 i (UE) nr 600/2014 w celu zwiększenia atrakcyjności publicznych rynków kapitałowych w Unii dla spółek oraz ułatwienia małym i średnim przedsiębiorstwom dostępu do kapitału. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32024R2809>
- Siwek, P. (2001). Pierwsza oferta publiczna (IPO) jako element przekształceń własnościowych w Polsce. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, LXIII(1–2). <https://repozytorium.amu.edu.pl/items/55d01ce1-1403-4bb0-a457-909b710f2a4a>
- Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych. (2024). *Parlament Europejski uchwalił Listing Act*. SEG. <https://www.seg.org.pl/>

- Szczepanowski, P. (2018). Znaczenie unii rynków kapitałowych dla rozwoju alternatywnych źródeł finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w Unii Europejskiej. *Studia BAS*, 1(53). [https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/215E2B03EE9CFC0BC125823B003BAE1B/\\$file/3.Piotr%20Szczepankowski.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/215E2B03EE9CFC0BC125823B003BAE1B/$file/3.Piotr%20Szczepankowski.pdf)
- Tychmanowicz, P. (2023). Unia rynków kapitałowych potrzebna, ale i groźna. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/finanse/art38110911-unia-rynkow-kapitalowych-potrzebna-ale-i-grozna>
- Ustawa. (2005). Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o ofercie publicznej i warunkach wprowadzenia instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (z późn. zm.). Dz.U. 2005 nr 184 poz. 1539.

Listing Act — A (R)evolution in the Capital Market

Abstract. During the plenary session held between the 22nd and 25th of April, 2024, the European Parliament adopted the “Listing Act” regulatory package, which was officially published in the Official Journal of the European Union on November 14, 2024. These regulations serve as the basis for the long-standing initiative to establish the Capital Markets Union (CMU). Their primary objective is to enhance the growth potential of businesses and improve access to various financing sources, which is particularly crucial for small and medium-sized enterprises (SMEs), which remain heavily reliant on funding provided by banks. This article examines the current state of the Warsaw Stock Exchange regarding capital acquisition opportunities available to businesses. It further analyses the most significant legal changes introduced by the new regulatory framework, particularly from the perspective of issuers. Finally, it offers an evaluation of these changes and their broader implications for the Polish capital market and its stakeholders.

Keywords: Listing Act, Stock Exchange, Regulations, IPO, SPO, MAR

Wymogi edytorskie

I. Objętość manuskryptu

Tekst powinien zawierać do 9000 słów z tabelami i rycinami. W przypadku rysunku rozmiar jednego załącznika nie może przekraczać 20 MB.

II. Wymagane pliki

1. **Część główna manuskryptu** — bez danych identyfikujących autorów (w formacie .rtf, .doc lub .docx):

- tytuł artykułu po angielsku i polsku
- zwięzłe i rzeczowe streszczenie po angielsku i polsku, do 150 słów, przygotowane zgodnie ze strukturą:
 - cel
 - metody
 - wyniki
 - wnioski
- słowa kluczowe po angielsku i polsku (do 5 słów)
- wstęp
- tekst główny podzielony na rozdziały opatrzone tytułami (przegląd literatury, metody, wyniki, dyskusja)
- wnioski (teoretyczne i praktyczne, ograniczenia badań i przyszłe prace)
- bibliografia

2. **Strona tytułowa manuskryptu, dane autorów** (w formacie .rtf, .doc lub .docx)

- tytuł artykułu
- imię i nazwisko autora
- stopień/tytuł naukowy
- afiliacja
- numer ORCID
- adres e-mail
- adres korespondencyjny

3. **Ryciny, zdjęcia, schematy, wykresy itp.**

III. Przygotowanie tekstu

1. **Tabele** (w formacie .rtf, .doc lub .docx)

- ponumerowane, opatrzone tytułem oraz źródłem (np. *opracowanie własne*)
- z odwołaniem w tekście (np. *zob. tab. 1*, a nie: *zob. tabela poniżej/powyżej*)
- każda rubryka wypełniona treścią
- skróty użyte w tabeli — objaśnione pod nią

2. **Ryciny, zdjęcia, schematy, wykresy itp.** (format .tif dla bitmap, .eps dla plików wektorowych i xls lubxlsx w przypadku wykresów)

- min. rozdzielczość bitmap to 300 dpi, długość podstawy min. 125 mm
- opatrzone numerem oraz źródłem (np. *opracowanie własne*)
- pozbawione napisów: półgrubych, wersalikami, białych na czarnym tle, czarnych wypełnień, dodatkowych ramek
- z odwołaniem w tekście (np. *zob. rys. 1*, a nie: *zob. rysunek poniżej/powyżej*)
- z objaśnieniem użytych skrótów

3. **Tekst główny**

- marginesy: 2,5 cm z każdej strony
- numeracja stron — ciągła, u dołu strony
- czcionka Times New Roman z polskimi znakami, 12 pkt
- odstęp między wierszami — 1,5 wiersza
- wyróżnienia — **pismem półgrubym**
- słowa obcojęzyczne — *kursywą*
- nazwiska użyte po raz pierwszy — pełne imię i nazwisko, kolejne przywołanie — samo nazwisko
- skróty — za pierwszym razem pełny termin, a skrót w nawiasie; dalej — tylko skrót

IV. Przypisy bibliograficzne

Według stylu APA 7 (zob. reference guide APA, <https://www.scribbr.com/apa-style/apa-seventh-edition-changes/>)

- Umieszczone w tekście, zawierają nazwisko autora i rok publikacji: Jafari (2003) lub (Jafari, 2010)
- Cytowanie dokładne tekstów wziętych w cudzysłów: Jafari (2003, p. 24) lub (Jafari, 2003, p. 24)
- Cytowanie dwóch i trzech autorów — podajemy nazwiska wszystkich autorów, a przed ostatnim wstawiamy „and” lub „&”: Smith and White (2018)... lub (Smith & White, 2018) Beggs, Ross and Goodwin (2008)... lub (Beggs, Ross & Goodwin, 2008)
- Cytowanie więcej niż trzech autorów — podajemy nazwisko pierwszego autora i „et al.”: Jafari et al. (2018)... lub (Jafari et al., 2018)
- Brak nazwiska autora/redaktora — podajemy kilka pierwszych słów tytułu pracy:
 - jeżeli jest to tytuł książki, periodyku lub raportu — kursywą; (Guide to citation, 2020)
 - jeżeli jest to tytuł artykułu, rozdział lub strona internetowa — w cudzysłowie: („APA Citation”, 2020)
- Cytowanie więcej niż jednej publikacji:
 - jednego autora: Jafari (2015, 2017, 2020) lub (Jafari, 2015, 2017, 2020)
 - dwóch i więcej autorów — należy je wymienić w kolejności alfabetycznej: (Jafari & Black, 2010; White, Green, & Brown 2020)
 - jeśli autor wydał w danym roku więcej niż jedną publikację, to po dacie należy dodać kolejne litery alfabetu, np. (Jafari, 2014a, 2014b)
- Przypisy objaśniające, polemiczne, uzupełniające tekst główny — numerowane kolejno i umieszczone u dołu strony, czcionka 10 pkt, interlinia pojedyncza.
- Cytowanie źródeł za innym autorem (jedynie w szczególnych przypadkach): Jafari (2010) as cited in Black (2016) lub (Jafari, 2010, as cited in Black 2016)

V. Bibliografia

Uporządkowana alfabetycznie według nazwisk autorów/redaktorów i tytułów prac niemających autora/redaktora, a jeśli jest więcej prac jednego autora, to należy je zestawzić chronologicznie wg dat wydania.

• **Artykuł w czasopiśmie**

Zawiera: nazwisko autora, inicjały imienia, rok, tytuł artykułu (prosto), tytuł czasopisma (kursywą), tom (kursywą) i nr czasopisma, zakres stron, DOI:

Oppermann, M.J. (2000). Tourism Destination Loyalty. *Journal of Travel Research*, 39(1), 78–84. <https://doi.org/10.1177/2F004728750003900110>

• **Pozycja książkowa**

Zawiera: nazwisko autora/redaktora, inicjał imienia, rok praw autorskich, tytuł książki (kursywą), numer wydania (w nawiasie), wydawnictwo, DOI lub URL:

Kotler, P., Bowen, J.T., Makens, J., & Baloglu, S. (2017). *Marketing for Hospitality and Tourism* (7th ed.). Pearson Education. <https://doi.org/10.1177/2F00472875003900110>

• **Rozdział pracy zbiorowej**

Zawiera: nazwisko autora rozdziału, inicjał imienia, rok praw autorskich, tytuł rozdziału (prosto), In, inicjał imienia, nazwisko redaktora + (Ed./Eds.), tytuł pracy zbiorowej (kursywą), numer wydania i zakres stron (w nawiasie), wydawnictwo, DOI lub URL:

Scott, N.R., & Le, D.A. (2017). Tourism Experience: A Review. In N.R. Scott & J. Gao (Eds.), *Visitor Experience Design* (2nd ed., pp. 30–52). CABI. <https://doi.org/10.1080/10645578.2016.1144023>

- **E-book**
Mitchell, J.A., Thomson, M., & Coyne, R.P. (2017). *A guide to citation*. <https://www.mendeley.com/reference-management/reference-manager>
- **Rozdział z e-booka**
Troy, B.N. (2015). APA citation rules. In S.T. Williams (Ed.), *A guide to citation rules* (2nd ed., pp. 50–95). <https://www.mendeley.com/reference-management/reference-manager>
- **Cały portal internetowy korporacji/grupy/organizacji**
Zawiera: nazwę korporacji/grupy/organizacji. (rok ostatniej

aktualizacji, dzień miesiąca, jeśli podano). Tytuł portalu internetowego. URL:

WHO. (2014, 14 listopada). World Health Organization. <https://www.who.int/>

- **Pojedyncza strona internetowa**
Zawiera: nazwisko, inicjał autora. (rok, miesiąc, dzień). Tytuł artykułu (kursywą). Tytuł portalu internetowego. URL:
Mitchell, J.A., Thomson, M., & Coyne, R.P. (2017, January 25). *APA citation. How and when to reference*. <https://www.howandwhentoreference.com/APAcitation>

Editorial requirements

I. Size of manuscript

The text should contain up to 9000 words including tables and figures. For drawings, the size of one attachment cannot exceed 20 MB.

II. Required files

1. **Files with the main part of the manuscript** (without authors' data, .rtf, .doc or .docx format):

- title of the article in English and Polish
- concise and factual abstract in English and Polish, from 150 to 300 words, prepared according to structure:
 - purpose
 - methods
 - results
 - conclusions
- keywords in English and Polish (up to 5 words)
- introduction
- body text — organized into chapters/sections, each with a unique title (literature review, methods, results, discussion)
- conclusion (theoretical and practical, research limitations and future work)
- bibliography — complete list of referenced sources

2. **Files with the title page including authors' data** (.rtf, .doc or .docx format)

- the title of the article
- author's first and last name
- academic degree/title
- organization/institution (if applicable)
- ORCID number
- email address
- mailing address

3. **Figures, photos and graphics**

III. Preparing text

1. **Tabeles** (.rtf, .doc or .docx format)

- numbered consecutively and consistently using Arabic numerals
- include a caption and a reference to the data source (e.g. *own research*)
- tables should be referenced in the text by their number rather than expressions such as "above" or "below" (e.g. *cf. Table 1*, not: *see table above/below*)
- do not include blank cells
- any abbreviations used must be expanded below the table

2. **Figures, photos and graphics**

- editable (formats: .tif for bitmaps, .eps for vector files, and xls or .xlsx for charts)
- bitmaps — minimum resolution: 300 dpi, width: 125 mm
- all figures should be numbered consecutively using Arabic numerals
- for any artwork that has already been published elsewhere, indicate the original source (or otherwise state Source: *own research*)
- apply no lettering in white against black background, whether in bold or italics, and no black fills or excess frames
- if the figure is referenced in the text, use its number rather than expressions such as "above" or "below" (e.g. *cf. Fig. 1*, not: *see figure above/below*)
- provide explanations of any abbreviations used

3. **Body text**

- margins: 2.5 cm each
- continuous throughout the text, using Arabic numerals, placed at the bottom of page (footer)
- typeface: Times New Roman, 12 pts
- line spacing: 1.5 line

- highlights or emphasis: apply **bold** print
- foreign (non-vernacular) words and expressions: *italicized*
- people's names: give full name (including all given names and last name) at first mention; for any further references — quote last name only
- abbreviations and acronyms: when first used, give the complete phrase (name), including its abbreviation in brackets; onwards — use abbreviation only

IV. In-text citations

APA style (see: APA reference guide, <https://www.scribbr.com/apa-style/apa-seventh-edition-changes/>)

- are placed within the text and include the author's surname and year of publication: **Jafari (2003)** or (**Jafari, 2010**)
- Direct quotes should also contain the page number: **Jafari (2003, p. 24)** or (**Jafari, 2003, p. 24**)
- **In the case of two and three authors**, all surnames should be listed with either „and” or „&” placed before the last one: **Smith and White (2018)...** or (**Smith & White, 2018**) **Beggs, Ross and Goodwin (2008)...** or (**Beggs, Ross & Goodwin, 2008**)
- **In the case of more than three authors** — only the first author's surname should be given, followed by „et al.”: **Jafari et al. (2018)...** or (**Jafari et al., 2018**)
- **If the author/editor is unknown**, the first few words of the reference should be used:

- **if this is the title of a book, periodical or report**, it should be italicised: (*Guide to citation, 2020*)
- **if this is the title of an article, chapter or a website**, it should be placed in quotation marks: (“APA Citation”, 2020)

• Citing multiple works:

- **by the same author**: **Jafari (2015, 2017, 2020)** or (**Jafari, 2015, 2017, 2020**)
- **by two or more authors** — they should be listed alphabetically by the first author: (**Jafari & Black, 2010**; **White, Green, & Brown 2020**)
- **if the author published multiple works in one year**, each work should be cited with consecutive letters of the alphabet following the year, e.g.: (**Jafari, 2014a, 2014b**)

- **Other references containing any additional comments or explanations, references to legislation, court rulings and decisions**, as well as links to websites that are provided outside the main body of the text must be numbered consecutively and placed at the bottom of the page (as footnotes) using 10 pts font with single line spacing
- Citing secondary sources (only in exceptional cases): **Jafari (2010) as cited in Black (2016)** or (**Jafari, 2010, as cited in Black 2016**)

V. Reference list

A reference list should be ordered alphabetically by first author's / editor's surname or by title, in the case of works whose author/ editor is unknown, and in the case of authors with multiple works, they should be listed chronologically by year of publication.

Referencing a journal article

The basic format is: Author surname, Initial(s), (Year), Article title (not italicised), Journal title (italicised), Volume (italicised) (issue or part number), page numbers, DOI:

Oppermann, M.J. (2000). Tourism Destination Loyalty. *Journal of Travel Research*, 39(1), 78–84. <https://doi.org/10.1177/2F004728750003900110>

Referencing a book

The basic format is: Author/Editor surname, Initial(s), (copyright year), Book title (italicised), edition number (in brackets), Publisher. DOI or URL:

Kotler, P., Bowen, J.T., Makens, J., & Baloglu, S. (2017). *Marketing for Hospitality and Tourism* (7th ed.). Pearson Education. <https://doi.org/10.1177%2F0047287507303976>

• **Chapter in an edited book**

The basic format is: Surname of the chapter's author, initial(s)., Copyright year, Chapter title (not italicised), In, Editor initial(s)., Surname + (Ed.) or Editor initial(s)., surnames (separated by "&") + (Eds.), Edited book title (italicised), edition number and page range (in brackets). Publisher. DOI or URL:

Scott, N.R., & Le, D.A. (2017). Tourism Experience: A Review. In N.R. Scott & J. Gao (Eds.), *Visitor Experience Design* (2nd ed., pp. 30–52). CABI. <https://doi.org/10.1080/10645578.2016.1144023>

• **Referencing an e-book**

Mitchell, J.A., Thomson, M., & Coyne, R.P. (2017). *A guide to citation*. <https://www.mendeley.com/reference-management/reference-manager>

• **Referencing a chapter in an e-book**

Troy, B.N. (2015). APA citation rules. In S.T. Williams (Ed.), *A guide to citation rules* (2nd ed., pp. 50–95). <https://www.mendeley.com/reference-management/reference-manager>

• **Referencing an entire website created by a corporation, institution or group**

Use the following format: Corporation/group/organization name. (year website was last updated/published, month day if given). Title of website. URL:

WHO. (2014, 14 listopada). World Health Organization. <https://www.who.int/>

• **Referencing a single web page**

Use the following format: author surname, initial(s). (year, month, day). Page title (italicised). Site name. URL:

Mitchell, J.A., Thomson, M., & Coyne, R.P. (2017, January 25). *APA citation. How and when to reference*. <https://www.howandwhentoreference.com/APAcitation>

ISSN 2719-6798

9 772719 679006 >